

T.C
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI
2019-YL-182

ERİŞİLEBİLİR ÜNİVERSİTELER KAPSAMINDA ENGELLİ
ÖĞRENCİ BİRİMLERİNİN ENGELLİ ÖĞRENCİLER
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

HAZIRLAYAN
Özge ERDOĞAN

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Sema OĞLAK

Aydın-2019

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Özge ERDOĞAN tarafından hazırlanan “Erişilebilir Üniversiteler Kapsamında Engelli Öğrenci Birimlerinin Engelli Öğrenciler Açısından Değerlendirilmesi” başlıklı tez, 23/08/2019 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

	Ünvanı, Adı Soyadı	Kurumu	İmzası
Başkan	Doç. Dr. Sema OĞLAK	Aydın ADÜ	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Musa İKİZOĞLU	Aydın ADÜ	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Sergender SEZER	Muğla Sıtkı Koçman Üni.	

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun tarihsayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ahmet Can BAKKALCI

Enstitü Müdür

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan bütün bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan bütün veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

23/08/2019

Özge ERDOĞAN

ÖZET

ERİŞİLEBİLİR ÜNİVERSİTELER KAPSAMINDA ENGELLİ ÖĞRENCİ BİRİMLERİNİN ENGELLİ ÖĞRENCİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Özge ERDOĞAN

Yüksek Lisans Tezi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Sema OĞLAK

2019, XV+ 99 sayfa

Engelli bireyler için engelsiz ve eşit bir toplum düzeni oluşturabilmek günümüzün devlet politikalarının en önemli konuları arasındadır. Günümüzde engellilik sadece engelli bireyin kendisini ilgilendiren bir konu olmaktan çıkmış toplumun her kesimini ilgilendiren bir konu haline gelmiştir. Engelli bireylerin bedensel olarak farklılıkları dışında diğer bireylerden hiçbir farkı yoktur. Farkı yaratan, engellilere karşı toplumun bakış açısı, algıları ve tutumlarıdır. Toplumsal düzenin her boyutunda engelli bireylere yönelik eşitsizlikler mevcuttur ve engelli bireyler sürekli bu eşitsizlikler ile mücadele etmek durumunda bırakılmaktadır. Eşitsizliklerin en çok mevcut olduğu yer ise eğitim kurumlarıdır. Engelli bireylere yönelik olumsuz tutumlar, mimari yönden engeller, eğitim materyallerinin engel durumuna uygun olmayışı vb. gibi nedenler dolayısıyla engelliler için eğitim sürdürülemez hale gelmektedir.

Bu çalışmanın amacı, üniversitelerdeki engelli öğrenci birimlerinin, engelli öğrencilerin eğitimi esnasında karşılaştıkları sorunların çözümünde ne ölçüde destek sağladıklarını engelli öğrenciler yönünden incelemek ve değerlendirmektir.

Bu çalışma, genel tarama modelinin tekil tarama türünde bir çalışmadır. Çalışmanın evrenini, Türkiye’deki özel ve devlet üniversiteleri oluşturmaktadır. Bu çerçevede, bütün üniversitelere ulaşılması hedeflenmiştir. Örnekleme katılan 13 Üniversite’de 92 engelli (fiziksel engelli, görme engelli, işitme engelli vb.) öğrenci, örneklem içinde yer almıştır. Çalışmanın verileri; online oluşturulan ve demografik bilgiler ile engelli öğrenci birimleri hakkında görüşleri içeren önceden yapılandırılmış soru formundan elde edilen bilgilerden oluşmaktadır.

Bu çalışma ile engelli üniversite öğrencilerinin 2006 tarihinde “*Yükseköğretim Kurumları Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği*” ile üniversitelerde kurulması zorunlu hale getirilen engelli öğrenci birimlerinin eğitim hayatında etkinliği incelenmiştir. Ayrıca engelli üniversite öğrencilerin üniversite hayatında karşılaştıkları problemlere yönelik engelli öğrenci birimlerinin faaliyetleri ve çözüm yolları hakkında mevcut durum ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmadan elde edilen bulgular sonucunda, yükseköğretim kurumlarında engelli bireylerin eğitim hayatında karşılaştıkları bütün sorunlara yönelik başvurabilecekleri bir birimin olması öğrenciler açısından hem güven duygusu yaratmış hem de karşılaştıkları sorunların çözümleneceğine ilişkin inanç oluşturmuştur. Engelli öğrenci birimleri ile engelli öğrencilerin ihtiyaçları doğrultusunda bilgiye ve bilime erişilebilirliği kısmi olarak sağlanmıştır. Ayrıca engelli öğrenci birimleri üniversitelerde engelliğe yönelik farkındalığın oluşmasına katkı sağlamıştır. Ancak engelli öğrencilerin eğitim hayatında yaşadığı sorunları tamamen ortadan kaldırmadığı ve eğitim hayatını tam anlamıyla kolaylaştırmadığı ortaya çıkmıştır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Engelli Öğrenci Birimi, Engelli Öğrenci, Erişilebilir Üniversite, Sosyal Politika.

ABSTRACT

EVALUATING OF “THE DISABLED STUDENT UNITS” IN TERMS OF DISABLED STUDENTS TO ENSURE ACCESSIBLE UNIVERSITIES

Özge ERDOĞAN

Master’s Thesis, Department of Labor Economics and Industrial Relations

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Sema OĞLAK

2019, XV + 99 pages

Creating an unhindered and equal social order for disabled people is among the most important issues of today’s social policies. Today, disability has not only been an issue of concern for the disabled individual but has become an issue of concern for all the segments of the society. There is no difference between the individuals with disabilities and other individuals except for the physical differences. The society’s perspective, perceptions and attitudes towards disabled people is what makes the difference. There are inequalities for people with disabilities in all the aspects of the social order, and individuals for disabilities are constantly forced to tackle these inequalities. Educational institutions are where inequalities are most prevalent. Education for disabled people becomes unsustainable because of the reasons such as negative attitudes towards people with disabilities, architectural obstacles, and non-compliance of the educational materials with disability etc.

The aim of this study is to examine and evaluate the extent to which disabled student units provide support in solving the problems faced by disabled students during their education.

This study is a single screening type of a general survey model. The universe of the study are private and State University in Turkey. Within this framework, it is aimed to reach all universities. 92 disabled students (physically-handicapped, visually impaired, hearing impaired etc.) have been included in the sample at 13 Universities participating in the sample. The data of the study; It consists of information obtained from a pre-structured questionnaire that was created online and contains opinions about demographic information and disability student units.

In this study, the effectiveness of the Disabled Student Units, which was made compulsory in university with “Consultation and Coordination Regulations for the Disabled

of Higher Education Institutions”in 2006, was examined. In addition, the problems faced by the disabled university students in the university life was examined, and the level of the actions and solutions of the Disabled Students Units realating to these problems was tried to be evaluated.

As a result of findings obtained from the study, the fact that there is a unit in Higher Education institutions that individuals with disabilities can apply to for all the problems they face in education life has both created a sense of trust and the belief that the problems they face will be solved. Accessibility to information and science has been partially provided in line with the needs of students with disabilities through Disabled Students Units. In addition, Disabled Students Units has enabled to raise the awareness about disability in universites. However, it has been found out that they do not completely eliminate the problems that the disabled students experience in education life and do not make the education life entirely easier.

KEY WORDS: Disabled Student Unit, Disabled Student, Accessible University, Social Policy.

ÖNSÖZ

Engelli bireylerin eğitim hayatında karşılaştıkları problemler ülkemizin en önemli sosyal sorunlarından biridir. Dünyada ve Türkiye’de engelli bireylerin eğitim hayatında karşılaştıkları sorunları azaltmaya ve eğitimin sürdürülebilir olmasına yönelik birçok politika ve hukuki düzenleme mevcuttur. Türkiye’de eğitim hayatına ilişkin olarak hukuki düzenlemelerden biri de “*Yükseköğretim Kurumları Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği*”dir. Yönetmelik ile üniversitelerde kurulması zorunlu tutulmuş engelli öğrenci birimlerin engelli öğrencilerin sorunlarının ortadan kaldırılmasına yönelik faaliyetleri ve öğrencilerin üretilen çözümlerden memnuniyetleri çalışmamızın ana konusunu oluşturmuştur. Bu bakımdan engelli öğrencilerin eğitim hayatında karşılaştıkları problemlerin ortadan kaldırılmasına ve engelsiz bir eğitim ortamı sunulabilmesine bilimsel olarak katkı sağlayabilmek amacıyla bu çalışma yapılmıştır.

Bu çalışmada, engelli bireylerin eğitim hayatında karşılaştıkları sorunlar, bu sorunlara yönelik engelli öğrenci birimlerinin çözüm yolları ve öğrencilerin memnuniyet düzeyi ölçülmeye çalışılmıştır.

Tez çalışmasının başlangıcından bitimine kadar, her türlü desteğini, akademik tecrübesini benimle paylaşan Sayın Danışmanım Doç. Dr. Sema OĞLAK’a, çalışmaya destek ve işbirlikleriyle katkı sağlayan üniversitelerin Engelli Öğrenci Birimleri’ne, çalışmaya katılım gerçekleştiren engelli öğrencilere, hayatımın her safhasında desteklerini ve anlayışlarını esirgemeyen her zaman yanımda hissettiğim Sevgili Babam Erol ERDOĞAN’a, Sevgili Annem Dilek ERDOĞAN’a, Sevgili Kardeşim Özgür ERDOĞAN’a Sevgili Burçin ERDOĞAN’a, Sevgili Mert ESEN’e ve bu süreçte desteklerini esirgemeyen herkese sonsuz teşekkür eder şükranlarımı sunarım. İyi ki varsınız.

Özge ERDOĞAN

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ.....	ix
TABLolar DİZİNİ	xii
EKLER DİZİNİ.....	xiv
KISALTMALAR DİZİNİ	xv
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM	4
1. ENGELLİLİĞE İLİŞKİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE	4
1.1. Engelliliğe İlişkin Temel Kavramlar	4
1.1.1. Engel, Engelli ve Engellilik Kavramları	4
1.1.2. Engelliliğin Sınıflandırılması	6
1.2. Engelli Bireylerin Eğitim Hakkına İlişkin Uluslararası Düzenlemeler	7
1.2.1. Birleşmiş Milletler Sisteminde Düzenlemeler	7
1.2.2. Avrupa Birliği Sisteminde Düzenlemeler	13
1.3. Engelli Bireylerin Eğitim Hakkına İlişkin Ulusal Düzenlemeler	15
2. BÖLÜM	22
2. ENGELLİ BİREYLER VE TOPLUMSAL YAŞAM.....	22
2.1. Engelli Bireyler ve Toplumsal Yaşama Katılımda Karşılaşılan Sorunlar	22
2.2. Erişilebilirlik.....	25
2.3. Sosyal Dışlanma	30
2.4. Ayrımcılık.....	32
2.4.1. Sağlık Hizmetlerinde Ayrımcılık	32
2.4.2. İstihdamda Ayrımcılık	34

2.4.3. Eğitimde Ayrımcılık.....	40
3. BÖLÜM.....	46
3. ENGELSİZ ÜNİVERSİTE	46
3.1. Engelsiz Üniversite Yaklaşımı	46
3.1.1. Engelsiz Üniversite Kavramı ve Kapsamı	46
3.2. Türkiye’de Engelli Öğrenci Birimleri	47
3.2.1. Engelli Öğrenci Birimlerinin Görev ve Sorumlulukları.....	49
3.3. Türkiye’de Engelli Öğrenci Birimlerinin Uygulamaları	49
3.3.1. Engelsiz Üniversiteler İçin Teşvikler.....	49
3.4. Engelli Öğrencilerin Yükseköğretim Hayatında Karşılaştıkları Sorunlar	52
4. BÖLÜM.....	54
4. ALAN ÇALIŞMASI	54
4.1. Araştırmanın Metodolojisi.....	54
4.1.1. Araştırmanın Modeli	54
4.1.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	54
4.1.3. Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması.....	55
4.1.4. Verilerin Analizi.....	56
4.2. Bulgular	56
4.2.1. Sosyo-demografik Bilgilere İlişkin Bulgular	56
4.2.2. Engelli Öğrenci Birimleri ve Faaliyetlerine İlişkin Bulgular.....	58
4.2.3. Üniversitelerin Engelli Öğrencilerin Engel Durumlarına Uygunluğuna İlişkin Bulgular	65
4.2.4. Engelli Öğrencilerin Engelli Öğrenci Birimi Hakkında Görüşlerine İlişkin Bulgular	69
4.3. Tartışma	76
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	79
6. KAYNAKLAR.....	82
7. EKLER.....	93
ÖZGEÇMİŞ.....	99

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 2.1. Yıllara göre Erişilebilirlik Belgesi Verilen Yerin Türüne Göre Dağılımı	29
Tablo 2.2. Sosyal Dışlanmanın Boyut ve Unsurları	30
Tablo 2.3. Yıllar İtibariyle Devlette İstihdam Edilen Engelli Memur Dağılımı (2002-2018)	38
Tablo 2.4. Engelli Memurların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları (Aralık, 2018).....	39
Tablo 2.5. Engelli İstihdam Edilmesi Zorunlu İşyerlerinde İşçi Olarak Çalışan Engelli Birey Sayısının Yıllara Göre Dağılımı	39
Tablo 2.6. Yıllara göre Üniversitelerde Öğrenim Gören Engelli Öğrenci Sayıları.....	42
Tablo 2.7. Eğitim-Öğretim Yılları ve Engel Türüne Göre Öğrenci Sayıları.....	42
Tablo 2.8. Ulusal Veri Tabanına Kayıtlı Olan Engelli Bireylerin Engel Türlerine Göre Eğitim Durumu	43
Tablo 3.1. Engelsiz Üniversite Ödüllerine Hak Kazanan Örnek Üniversiteler (2019)	51
Tablo 4.1. Çalışmanın Örnekleme.....	54
Tablo 4.2. Cinsiyet	56
Tablo 4.3. Eğitime Devam Edilen Kurum.....	56
Tablo 4.4. Eğitim Durumu.....	57
Tablo 4.5. Engellilik Nedeni.....	57
Tablo 4.6. Engel Türü.....	57
Tablo 4.7. Üniversiteye Kayıt Esnasında Engelli Öğrenci Birimine Yönlendirilme	58
Tablo 4.8. Engelli Öğrenci Birimine Kayıtlı Olma	58
Tablo 4.9. Engelli Öğrenci Birimine Kayıtlı Öğrencilerin Kayıt Olma Nedenleri	59
Tablo 4.10. Engelli Öğrenci Birimine Kayıt Olmama Nedenleri.....	59
Tablo 4.11. Üniversitede Engelli Öğrenci Birimi ve Faaliyetleri Hakkında Yeterli Bilgiye Sahip Olma	60
Tablo 4.12. Engelli Öğrenci Birimi Hakkında Yeterli Bilgiye Sahip Olan Öğrencilerin EÖB Hakkındaki Görüşleri.....	60
Tablo 4.13. Engelli Öğrenci Birimi Hakkında Yeterli Bilgiye Sahip Olmayan Öğrencilerin EÖB Hakkındaki Görüşleri	61

Tablo 4.14. Engelli Öğrenci Birimiyle Kolaylıkla İletişim Kurabilme	62
Tablo 4.15. Engelli Öğrencilerin EÖB İle Kolaylıkla İletişim Kuramama Nedenleri	62
Tablo 4.16. Engelli Öğrenci Biriminin Düzenlediği Sosyo-kültürel Etkinliklerinden Haberdar Olma.....	63
Tablo 4.17. Engelli Öğrenci Biriminin Sosyo-kültürel Etkinliklerinden Haberdar Olma Şekli	63
Tablo 4.18. Engelli Öğrenci Biriminin Sosyo-kültürel Etkinliklerinden Haberdar Olamama Nedenleri	63
Tablo 4.19. Engelli Öğrenci Biriminin Eğitimle İlgili Sorunlara Yönelik Çözüm Bulma Konusundaki Tutumlarından Memnuniyet Düzeyi	64
Tablo 4.20. Engelli Öğrenci Biriminin Eğitimle İlgili Sorunlara Yönelik Çözüm Bulma Konusundaki Tutumlarından Memnun Olma Nedenleri	64
Tablo 4.21. Engelli Öğrenci Biriminin Eğitimle İlgili Sorunlara Yönelik Çözüm Bulma Konusundaki Tutumlarından Memnun Olmama Nedenleri	65
Tablo 4.22. Kampüs İçi ve Çevresinin Engel Durumuna Uygunluğu.....	65
Tablo 4.23. Kampüs İçi ve Çevresinde Engellilere Yönelik Mevcut Düzenlemeler	66
Tablo 4.24. Kampüs İçi ve Çevresinde Engellilik Durumuna Uygun Olmayan Düzenlemeler.....	67
Tablo 4.25. Üniversitelerde EÖB'nin Mevcut Olmasıyla Eğitim Hayatındaki Bütün Sorunlara Çözüm Üretilmesi Hakkında Değerlendirmeler.....	69
Tablo 4.26. Üniversitelerde EÖB'nin Olması Hakkında Değerlendirmeler	69
Tablo 4.27. Engelli Öğrenci Biriminden Beklenti ve Öneriler	72

EKLER DİZİNİ

Ek 1. Etik Kurul Raporu	93
Ek 2. Anket Formu	94

KISALTMALAR DİZİNİ

AÇSHB : Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

BEP : Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı

BM : Birleşmiş Milletler

ÇSGB : Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

DPB : Devlet Personel Başkanlığı

EÖB : Engelli Öğrenci Birimi

İŞKUR : Türkiye İş Kurumu

KHK : Kanun Hükmünde Kararname

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

OECD : Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü

ÖSYM : Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

UNESCO : Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

UNIC : Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi

UNICEF : Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

WHO : Dünya Sağlık Örgütü

YÖK : Yükseköğretim Kurulu

GİRİŞ

Engelli bireyler tarih boyunca çeşitli sebeplerle görmezden gelinmiş, yok sayılmış, insanlık dışı uygulamalara maruz kalmıştır. Ancak son yıllarda engelliğe bakış açısının değişmesi ile birlikte haklar bakımından öne çıkmıştır. Dolayısıyla engelli bireylerinde diğer bireyler ile eşit yaşam koşullarına sahip olabileceği, temel hak ihlallerinin olmadığı insan onuruna zarar vermeyecek düzeyde bir dünya yaratma amacıyla devletlerin engelli bireylere yönelik koruyucu sosyal politika anlayışları giderek önem kazanmıştır.

Engelli bireylerin günümüzde hakları bakımından en çok tartışılan konuların başında, eğitime katılma ve fırsat eşitliğini sağlanması gelmektedir. Çünkü engellilerin eğitimden yararlanması yönünde ciddi sorunlar ve engeller mevcuttur. Bireyin istihdam içinde yer alması bunun karşılığında kazanç sağlayabilmesi psikolojik bir ihtiyaç olmasının yanında aynı zamanda temel bir insan hakkıdır (Orhan ve Genç, 2017: 154).

Engelli bireylerin meslek edinme ve topluma katılımlarında üniversite eğitimi önemli bir rol oynamaktadır. Ancak engellilerin, eğitime tam ve etkin olarak katılımı, meslek edinme ve istihdama katılımı konusunda önemli sorunlar mevcuttur.

Engelli bireylerin, herhangi bir yükseköğretim programına yerleşme oranı %39 düzeyindedir (Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi, 2018: 31).

Öte yandan, üniversiteye girmeye hak kazanmış engelli öğrenciler ise, üniversite yerleşkesi içinde çeşitli fiziksel, mekânsal, eğitim araç gereçleri vb. açısından birçok problemlerle ve erişim sıkıntısıyla karşılaşmaktadırlar. Bu gibi nedenler de onların eğitim hayatını sürdürülebilirliğini zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye’de 2006 yılında yürürlüğe giren “*Yükseköğretim Kurumları Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği*” çerçevesinde yükseköğretim kurumlarında “engelli öğrenci birimi” kurulma zorunluluğu getirilerek, engellilerin yaşadıkları sorunların çözülmesi ve danışmanlık hizmetlerini alabilmeleri sağlanmaya çalışılmıştır (Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği, 2006).

Bu çalışmanın amacı, üniversitelerdeki engelli öğrenci birimlerinin, engelli öğrencilerin eğitimi esnasında karşılaştıkları sorunların çözümünde ne ölçüde destek sağladıklarını engelli öğrenciler yönünden incelemek ve değerlendirmektir.

Bu çalışma, genel tarama modelinin tekil tarama türünde bir çalışmadır. Çalışmanın evrenini, Türkiye’deki özel ve devlet üniversiteleri oluşturmaktadır. Bu çerçevede, bütün üniversitelere ulaşılması hedeflenmiştir. Örneklem katılan 13 Üniversite’de 92 engelli (fiziksel engelli, görme engelli, işitme engelli vb.) öğrenci, örneklem içinde yer almıştır. Çalışmanın verileri; online oluşturulan ve demografik bilgiler ile engelli öğrenci birimleri hakkında görüşleri içeren önceden yapılandırılmış soru formundan elde edilen bilgilerden oluşmaktadır.

Araştırmanın önemi, literatürde engelli öğrenci birimlerini konu alan çalışmalar incelendiğinde, çok az sayıda çalışma yapıldığı yalnızca bir engel türüne ya da sadece bir üniversite özelinde yürütüldüğü, doğrudan engelli öğrenci birimlerinin işlevselliğine ilişkin çalışmaya rastlanmadığı görülmüştür. Bu açıdan bakıldığında bu çalışmanın, özgün bir çalışma özelliği taşımakla birlikte, ulusal ve uluslararası literatürdeki önemli bir boşluğu dolduracağına inanılmaktadır.

Bu çalışmada, engelli öğrenci birimlerinin işlevselliği ve engelli öğrenciler açısından erişilebilirliklerini değerlendirmek amacıyla, birtakım sorulara yanıt aranmıştır. Bu sorular;

1. Üniversite yerleşkesi engelli öğrencilerin ihtiyaçlarına göre düzenlenmiş midir?
2. Engelli öğrenciler, engelli öğrenci birimi hakkında yeterince bilgilendirilmişler midir?
3. Kayıt esnasında engelli öğrenci birimine yönlendirilmişler midir?
4. Engelli öğrenci birimine kolaylıkla ulaşılabilmekte midir?
5. Engelli öğrenci biriminin faaliyetleri hakkında bilgilendirilmekte midirler?
6. Engelli öğrenci birimi, engelli öğrencilerin karşılaştıkları sorunları çözmede ne ölçüde başarılı olmaktadır?
7. Engelli öğrenci biriminin verdiği hizmetler nelerdir?
8. Engelli öğrencilerin, engelli öğrenci biriminden beklentileri nelerdir?

Engelli öğrencilerinin, online anket yöntemiyle hazırlanan ve yürütülen çalışmada yer alan sorulara verdikleri cevapların gerçek görüşlerini yansıttıkları varsayılmaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Anketin uygulanması için iletişim kurulmaya çalışan bazı engelli öğrenci birimlerinin sadece birim olarak var olarak görüldüğü fakat aktif olarak faaliyetler yürütmedikleri, iletişim adreslerinin doğru verilmediği ayrıca bazı engelli öğrencilerinde kendilerini engelli olarak kabul etmedikleri, yardıma ihtiyaçları duymadıkları, göz önünde bulunmak istemedikleri veya daha önce de yapılmış olan çalışmalar sonucunda maruz kaldıkları sorunların tam anlamıyla çözüme kavuşturulmasında etkili olmadığı bu nedenle de çalışmalarda yalnızca araç olarak kullanıldıkları düşüncesiyle katılımı reddettikleri görülmüştür. Diğer yandan nitel bir çalışma olarak yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi ile planlanan çalışma, engelli öğrencilerin birebir görüşmeyi reddetmeleri üzerine genel tarama modelinin tekil tarama türünde nicel bir çalışma haline dönüştürülmüştür.

Çalışma, dört bölümde ele alınmıştır. İlk bölümde; engelliliğe ilişkin politikaları, engel yaratan durumların doğru şekilde değerlendirilmesini sağlayabilmek ve engellilik olgusunu somut olarak ortaya koyabilmek amacıyla; engel, engelli ve engellilik kavramları ile engelliğe ilişkin sınıflamalar ele alınmıştır. Ayrıca engelli bireylerin eğitim hakkının ulusal ve uluslararası dayanaklarına yer verilmiştir.

İkinci bölümde; engelli bireylerin toplumsal hayatta karşılaştıkları problemlere ve bu problemlerin toplumla bütünleşebilmelerinin önünde oluşturduğu engellere ayrıntılı bir biçimde yer verilmiştir. Engellilerin toplumsal hayata katılımında yaşadıkları problemlerin dolaylı veya doğrudan erişilebilirliğe, dışlanmaya ve ayrımcı tutumlara etkilerine değinilmiştir.

Üçüncü bölümde; bu çalışmanın ana temasını oluşturan engelli öğrenci birimleri hakkında ayrıntılı biçimde bilgi verilmeye çalışılmış, engelsiz üniversite yaklaşımının doğuşu ve günümüzdeki durumu ifade edilmeye çalışılmıştır.

Dördüncü bölümde; üniversitelerde öğrenim gören engelli öğrencilerin ihtiyaç ve gereksinimlerine uygun olarak erişilebilirliğe ilişkin mevcut sorunları ortaya koymak, engelli öğrenci birimlerinin engelli öğrencilerin problemlerine yönelik ne tür faaliyetler ve düzenlemeler yaptıklarını incelemek ve etkililiğini ortaya koymak üzere; alan çalışmasına ve bulgularına yer vererek, mevcut durum ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1. BÖLÜM

1. ENGELLİLİĞE İLİŞKİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde; engelliliğe ilişkin politikaları, engel yaratan durumların doğru şekilde değerlendirilmesini sağlayabilmek ve engellilik olgusunu somut olarak ortaya koyabilmek amacıyla engel, engelli ve engellilik kavramları ile engelliğe ilişkin sınıflamalar ele alınmıştır. Ayrıca engelli bireylerin eğitim hakkının ulusal ve uluslararası dayanaklarına yer verilmiştir.

1.1. Engelliliğe İlişkin Temel Kavramlar

1.1.1. Engel, Engelli ve Engellilik Kavramları

Her birey, çeşitli özellikler bakımından birbirinden farklıdır. Bunlar kimi zaman bireyin fiziki özelliklerinde kimi zaman karakter özelliklerinde kimi zaman ise öğrenme özellikleri dolayısıyla meydana gelen farklılıklardır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2011: 1).

Engelli, toplumun bir parçası olarak görülmeyerek ötekileştirilmiş ve yaşamsal faaliyetleri sürdürebilmek için erişebilme, ulaşabilme, yararlanabilme gibi her türlü insani haklardan yoksun bırakılan kişi veya kişilerdir. Engellilik ise, engel durumu olan bireyleri yok sayan veya çok göz önünde bulundurmeyen, engelli bireyleri toplumdan ve günlük yaşamda var olan faaliyetlerden dışlayan toplumun tutumlarından kaynaklanan hem dezavantajlı hem de kısıtlılık yaratan durumdur (Burcu, 2015: 336). Sosyal dışlanma yaklaşımında engellilik ise, *“bir dezavantajlılık formu olarak yer bulmakta ve sosyal dışlanma riskine diğerlerine oranla daha fazla maruz kalan kesimlerden biri”*ni ifade etmektedir (Erdugan, 2010: 43).

Dünya Sağlık Örgütü [WHO] engelli kavramını üç ayrı sınıflandırma ile değerlendirmektedir (Dünya Sağlık Örgütü, 1980: 14; Seyyar, 2015: 28):

1) Noksanlık/Sakatlık/Bozukluk (Impairment): Çeşitli nedenlerden kaynaklanan vücudun yapısı, işlevinde ve organlarda meydana gelen bozukluklardır.

2) Fonksiyonel Engellilik (Disabilities): Bireyin bedeninde veya zihninde geçici veya kalıcı engel durumunu ve yetersizliğini ifade etmektedir. Buna göre fonksiyonel

(bedensel) engellilik veya kısıtlı olma durumu ya fiziki-zihni yetersizlik ya yetenek bozukluğu ya da engelliliktir.

3) Sosyal-Hukuki-Çevresel Engellilik (Handicaps): Bireyin engel durumuyla ilişkili olarak meydana gelen dezavantajlı durumlar toplumsal çevreye uyum ve adaptasyonunu engeller. Diğer taraftan özel gereksinimi olan bireyler toplumsal, sosyal ve hukuki faktörler dolayısıyla engelli duruma düşürülmektedir

“Birleşmiş Milletler Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme”’inde engelli kavramı, *“diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişiler”* (mad. 1) şeklinde tanımlanmıştır (United Nations, 2009).

2005 tarih ve “5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”unda ise engelli, *“fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duysal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen bireyi”* ifade etmektedir. Engellilik durumu ise *“bireyin engelliliğini ve engellilikten kaynaklanan özel gereksinimlerini, uluslararası yöntemleri temel alarak belirleyen derecelendirmeler, sınıflandırmalar ve tanılamaları ifade eder”* şeklinde açıklanmıştır (Engelliler Hakkında Kanun, 2005).

Tarih içinde engellilik konusu ve tanımı toplumdan topluma değişiklik göstermiş ve farklı şekillerde anlamlar kazanmıştır. Engelli bireylere yönelik dostça ve onları korumaya odaklı yaklaşımla oluşturulan sosyal politikalar “özürlü, çürük ve sakat” gibi kavramların bireylerin duygusal açıdan rencide edici olduğu düşüncesinden hareketle “engelli” kavramının kullanılması konusunda ortak fikir birliğine varılmıştır. Bu çerçevede 2013 yılında *“Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Yer Alan Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”* ile birlikte “özürlü, sakat ve çürük” kavramları “engelli” olarak değiştirilmiştir (Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Yer Alan Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerle Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 2013). Böylelikle ülkemizde yapılmış olan yeni düzenleme ile birlikte “özürlü” kavramı yerine “engelli” kavramı kullanılması yasal düzenlemeyle hayata geçirilmiştir.

1.1.2. Engelliliğin Sınıflandırılması

Engellilik, yaşamın ve insan olmanın bir parçasıdır. Hemen hemen herkes hayatının belli bir döneminde geçici yahut kalıcı olarak zayıf düşecek ve yaşlılık hali ile işlevselliğini yitirerek birtakım zorluklara maruz kalacaklardır (Dünya Sağlık Örgütü, 2011). Her engel grubunun özelinde sorunları tespit edebilmek bunlar birlikte bu sorunlara uygun olarak sosyal hizmetler, sosyal yardımlarla ilgili kapsamlı ve etkili politikaların oluşturulması öncelikle engelli bireylerin sayısını ve engelli gruplarının dağılımının bilinmesi gereklidir. Bu açıdan hem engelliliğin hem de engel gruplarının tanımlanması önemlidir (Seyyar, 2015: 47).

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı [AÇSHB] ve Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK] işbirliği ile engelli bireylere yönelik olarak 2010 yılında “Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması” gerçekleştirilmiştir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 2). Buna göre; engellilerin, %29,2’si zihinsel, %25,6’sı kronik hastalığı olan, %8,8’i ortopedik, %8,4’ü görme, %5,9’u işitme, %3,9’u ruhsal ve duygusal, %0,2’si dil ve konuşma ve %18’i birden fazla engel durumuna sahip olduğu görülmektedir.

Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı tarafından 2002 yılında yapılan “Türkiye Özürlüler Araştırması”nda engel grupları detaylı olarak tanımlanmıştır. Buna göre (Türkiye İstatistik Kurumu, 2002);

- **İşitme Engelli:** Tek veya iki kulağında tam veya kısmi işitme kaybı olan kişilerdir.
- **Ortopedik Engelli:** Kas ve iskelet sisteminde yetersizlik, eksiklik ve fonksiyon kaybı olan kişidir.
- **Görme Engelli:** Tek veya iki gözünde tam veya kısmi görme kaybı veya bozukluğu olan kişidir.
- **Dil ve Konuşma Engelli:** Herhangi bir nedenle konuşamayan veya konuşmanın hızında, akıcılığında, ifadesinde bozukluk olan ve ses bozukluğu olan kişidir. Kekemeler, duyma kaybı olmadığı halde konuşamayanlar, dil-dudak-damak ve çene yapısında bozukluk olanlar, gırtlığı alınanlar ve konuşmak için yardımcı alet kullananlar dil ve konuşma engelli sayılmaktadır.

- **Zihinsel Engelli:** Çeşitli derecelerde zihinsel yetersizliği olan kişiler olarak tanımlanmaktadır. Zekâ geriliği olanlar (mental retardasyon), down sendromu, fenilketonüri (zekâ geriliğine yol açmışsa) bu engel grubuna girmektedir.
- **Süreğen (Kronik) Hastalık:** Kişinin çalışma kapasitesi ve fonksiyonlarının engellenmesine neden olan sürekli bakım ve tedavi gerektiren hastalıklardır. Kanserler, kalp-damar hastalıkları, sindirim sistemi hastalıkları, kan hastalıkları, HIV vs. gibi rahatsızlıklar süreğen hastalıklara örnek verilebilir. Bu hastalıklara sahip bireyler süreğen hastalığa sahip engelli grubunda sayılmaktadırlar.
- **Psikolojik Engelli:** *“Duygusal ve davranış bozukluğu olan birey, yaşına uygun sosyal ve kültürel normlardan farklı duygusal tepki ve davranışlar göstermesi nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireydir. Duygusal ve davranışsal bozukluk; uygun yaş, kültürel ya da etnik normlardan farklı olan ve eğitsel performansı olumsuz etkileyen duygusal ve davranışsal tepkilerle karakterize bir yetersizliktir”* (Milli Eğitim Bakanlığı, 2011: 29).

1.2. Engelli Bireylerin Eğitim Hakkına İlişkin Uluslararası Düzenlemeler

Günümüzde engelli bireylere ilişkin politikalar, bireyin sosyal hayata ve işgücüne katılımı ile kişilik haklarına saygı gösterilmesi üzerinde odaklanmıştır (Ergün, 2005a). Uluslararası mevzuatta engelli bireylere ilişkin olarak çok sayıda düzenleme mevcuttur.

1.2.1. Birleşmiş Milletler Sisteminde Düzenlemeler

a) **İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi:** Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 10 Aralık 1948 tarihinde toplumların ve ulusların ortak ideal ölçülerini belirleyen *“İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi”*ni, bütün insan toplulukların eğitim ve öğretim ile birlikte hak ve özgürlüklere karşı saygı duymayı amaçlayarak ilan etmiştir (Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi, 1948). Bildirge’de, eğitim hakkına yönelik açıkça bir hüküm bulunmaktadır. Buna göre (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu, 1948);

- *“Herkes eğitim hakkına sahiptir. Eğitim, en azından ilk ve temel eğitim aşamasında parasızdır. İlköğretim zorunludur. Teknik ve mesleki eğitim herkese açıktır. Yükseköğretim, yeteneklerine göre herkese tam bir eşitlikle açık olmalıdır”* şeklinde ifade edilmektedir (mad. 26).

b) Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü [UNESCO] tarafından 14 Aralık 1960 tarihli genel toplantıda “*Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme*” kabul edilmiştir. Sözleşmede; eğitimde ayrımcılığın her biçimine değinilerek bunların hak ihlali olduğu, eğitimde fırsat eşitliliğinin ve eşit muamelenin gerekliliği, eğitimin herkes için bir hak olduğu konuları üzerinde durulmuştur. Taraf devletler bu konular ile ilgili gerekli önlemleri almakla yükümlüdür (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü, 1960).

c) Birleşmiş Milletler Uluslararası Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 A (XXI) sayılı kararıyla kabul edilmiş ve 3 Ocak 1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Eğitimin herkes için bir hak olduğu kabul edilmesinden hareketle ilköğretimi zorunlu olarak ve ücretsiz sağlamak, yükseköğretimden yeteneğe göre herkese eşit olarak yararlandırmak, eğitime teşvik etmek devletin görevidir (mad. 13) (Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi, 1966).

ç) Zihinsel Engelli Bireylerin Hakları Bildirisi: Zihinsel engelli bireylerin farklı faaliyet alanlarındaki yeteneklerini geliştirmelerine ve günlük yaşamın her yönünde bütünleşmelerini teşvik etmek, insan hak ve özgürlüklerin sağlanabileceğine karşı yeniden güven inşa etmek ve bu hakların korunmasına ilişkin ortak şekilde hareket etmek amacıyla 20 Aralık 1971 tarihli 2856 (XXVI) sayılı Genel Kurul kararıyla “*Birleşmiş Milletler Zihinsel Engelli Bireylerin Hakları Bildirisi*” ilan edilmiştir (Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 1971).

d) Özürlü Hakları Bildirgesi: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 9 Aralık 1975 tarihinde “*Birleşmiş Milletler Özürlü Hakları Bildirgesi*” ilan edilmiştir. Bildirge’de, engelliliğin önlenmesine yönelik gerekli tedbirlerin alınması, engelli kişilerin hayat standardının yükseltilmesi, topluma katılımları ve gerekli tedbirlerin alınması gereklilikleri göz önüne alınmıştır (United Nations, 1975). Buna göre;

- Engelli bireylerin yetenek ve becerilerini geliştirecek, sosyal açıdan toplumla bir bütün hale gelmesini hızlandıracak eğitim ve mesleki eğitim görme hakkına sahip olduğu vurgulanmıştır (mad. 6).
- Engelli bireyler ekonomik, sosyal güvenlik ve iyi bir yaşam düzeyi hakkına sahiptirler. Engelliler yeteneklerinin getirdiği ölçüde istihdam edilmeyi güvence altına alarak koruma veya yararlı, üretken veya ödemeli bir mesleğe dahil olma ve

sendikalara katılma hakkına da sahiptirler. Engelliler, ekonomik ve sosyal güvenlik ve iyi bir yaşam seviyesi hakkına sahip olduğu vurgulanmıştır (mad. 7).

e) UNESCO Malaga Eğitim, Önleme ve Katılım Faaliyetleri Dünya Konferansı

Bildirgesi: Bildirge, 2-7 Kasım tarihleri arasında 1981 yılında kabul edilmiştir. Bildirge’de; “engellilerin eğitim, öğretim, kültür ve bilgiye tam erişimleri; ülkelerin, ulusal ve uluslararası organizasyonların engelli bireylerin erişimlerini kolaylaştırma yönünde gerekli önlemleri alması, engelli bireylerin ailelerine ihtiyaç duydukları destek hizmetlerin sunulması, eğitim, öğretim, rehabilitasyon hizmetlerine aile katılımının sağlanması, yaşam boyu eğitim kapsamında uygun eğitim, kültür ve iletişim programlarının geliştirilmesi, mesleki rehabilitasyonlarının ve eğitimlerinin sağlanması, bu alanda çalışan eğitimcilerin niteliklerinin artırılması, eğitim ortamlarının ve eğitim materyallerinin engelli bireylerin ihtiyacına göre düzenlenmesi, bu bireylerin topluma entegrasyonları yönünde önlemlerin alınması vurgulanmaktadır” (Milli Eğitim Bakanlığı, T.Y.).

f) Çocuk Hakları Sözleşmesi: Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20/11/1989 tarihinde benimsenmiş ve 2/09/1990 tarihinde de yürürlüğe girmiştir. Türkiye söz konusu sözleşmeyi 1995 tarihinde uygulamaya koymuştur (İBB Çocuk Meclisi, T.Y.). Taraf Devletler zihinsel ya da bedensel engelli çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartları altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını kabul eder (mad. 23/1). Bu madde devletlerin engel durumlarında dolayı yaşamlarını gerek sosyal düzen ve etki gerekse mimarı faktörler dolayısıyla hayatını idame etmekte zorluklarla başa çıkma gayreti içinde olan bireylerin insan onuruna yakışır şekilde yaşamlarına devam etmesi arzulanmış ve bunu bir zorunluluk saymıştır (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu, 1989).

Engelli çocuğun, özel bakıma ihtiyaç duyduğu düşüncesinden hareketle yapılacak yardımlar, ebeveynlerin ekonomik durumu dikkate alınarak herhangi bir ücret karşılığı olmaksızın sağlanır. Bu yardım; engelli çocuğun eğitimi, meslek eğitimi, bir işte çalışabilecek duruma getirme hazırlık programları ve dinlenme/eğlenme olanaklarından etkin olarak yararlanmasını sağlamak üzere düzenlenir. Böylelikle engelli çocuğun toplumla bütünleşmesi yanında kültürel ve ruhsal yönü dahil bireysel gelişimine katkı sağlanır (mad. 23/3) (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu, 1989). Sözleşmeye göre Taraf Devletler, çocukların eğitim haklarını kabul etmişlerdir ve eğitimde fırsat eşitliğini gözeterek gerekli düzenlemeleri yapmakla yükümlüdürler. Bu doğrultuda ilköğretim herkes için zorunlu ve

parasız sağlanmalı, ortaöğretim sistemleri mesleki nitelikler doğrultusunda da çeşitlendirilerek örgütlenmeler teşvik etmeli, yükseköğrenim herkese açık hale getirilmelidir (mad. 28). Taraf Devletler çocukların eğitiminde, zihinsel ve bedensel yetenekleriyle kişiliğinin geliştirildiği hem kendi ulusal değerleri hem de diğer ulusal değerlerine karşı saygısının olduğu, özgür anlayışı benimsemiş bir toplumda, bütün insanlarla dostluk içinde, kendi yaşam sorumluluğunu üstlenen bireyler olmasını sağlayacak eğitim anlayışını kabul ederek bu doğrultuda eğitim de uygun ortamı sağlamalıdır (mad. 29) (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu, 1989).

g) Eğitimde Fırsat Eşitliği Standart Kurallar: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Aralık 1993 tarihinde 48/96 sayılı karar ile “*Birleşmiş Milletler İçin Fırsat Eşitliği Standart Kurallar*” kabul edilmiştir. Engellilere ilişkin fırsat eşitliğinin standart kurallarını sıralayan belgenin eğitim başlıklı 6. kuralında engelli bireylerin eğitimin ayrılmaz bir parçası olduğundan yola çıkarak eğitimde eşit imkânların sağlanmasını vurgulanmaktadır. Eğitimde destek hizmetleri verilmeli, farklı engel gruplarının ihtiyaçlarını karşılayabilmeye yönelik yeterli erişilebilirlik sağlanmalıdır (Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 1993).

h) İspanya’nın Salamanca şehrinde 7-10 Haziran 1994 tarihinde UNESCO-İspanya Hükümeti işbirliği ile konferans düzenlenmiştir. Konferansın amaçları; özel eğitim öğrencileri başta olmak üzere herkesin yararlanabileceği bir eğitim olgusunu yaratmaktır. Bu amaçla özel eğitimin prensipleri, politika ve faaliyetlerini içeren “*Salamanca Bildirgesi*” kabul edilmiştir. Bildirge’ye göre (Dede, 1994/1996: 91-92);

- Her çocuk eğitim hakkına sahip olup, öğrenimin her aşamasını başarıyla tamamlayabilmek ve sürdürebilmek için vesile olunmalıdır. Her çocuk kendine özeldir ve ihtiyaçları farklıdır. Özel eğitim alması gereken çocuklar diğer çocuklar ile aynı okullarda eğitim almalı, bu okullarda özel durumlu çocukların ihtiyaçları doğrultusunda bir eğitim sistemini öncelik alarak eğitim sağlamalıdır (mad. 2)

ı) Senegal Dakar’da 26-28 Nisan 2000 tarihinde “Dünya Eğitim Forumu” gerçekleşmiştir. Forumun ana teması “herkes için eğitimin değerlendirilmesi” hareketidir. Bu değerlendirme dünyadaki eğitim durumunun kapsamlı ve ayrıntılı olarak incelenmesidir (United Nations, 2000a). Buna göre (United Nations, 2000b);

- Herkesin eğitim hayatın içinde olmasına dair ilerleme kaydedilmez ise yoksulluğun azaltılması hususunda ulusal ve uluslararası kabul edilmiş hedefler kaçırılacaktır. Böylelikle ülkeler ile toplumlar arasında eşitsizlikler artacaktır (mad. 5).
- Eğitim her bireyin temel hakkı olup ülkelerin kalkınması, barışın ve istikrarın sağlanması için önemli bir araçtır (mad. 6).

Forumda 180’den fazla ülkenin hazırladığı raporlara göre yapılan değerlendirmeye dayanılarak eğitimde yeni strateji ve hedeflerin belirlenmesi ve 2015 yılına kadar herkes için eğitimin sağlanabilmesinin gereklerinin yerine getirilmesi için eylem planı çerçevesinin hazırlanmasına karar verilmiştir. Belirlenen hedeflerden bazıları şu şekildedir (United Nations, 2000b) (mad. 7);

- Dezavantajlı çocukların erken çocukluk bakımı ve eğitiminin geliştirilmesi,
- Bütün çocukların ücretsiz ve zorunlu eğitime erişimini sağlamak,
- Eğitimin kalitesini arttırmak,
- Yetişkinlerin temel ve eğitime eşit erişimi sağlamaktır.

Bu hedeflerin 2015 yılına kadar gerçekleşmesi planlanmıştır. Ancak 2015 yılı yaklaştıkça 2000 yılında kabul edilen hedeflerin tam anlamıyla gerçekleştirilemediği görülmüştür. “*Herkes İçin Eğitim Küresel İzleme Raporu*”na göre; dünya genelinde 57 milyon çocuk eğitimden yoksun, 774 milyon yetişkin okuma yazma bilmiyor, okuma yazma bilmeyen kesiminde özellikle gelişmekte olan ülkelerde kırsal kesimlerde yaşayan dezavantajlı grup içerisinde olan kız çocukları ve kadınların olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca eğitim fakültelerinde eğitimin iyileştirilerek daha iyi konuma getirilmesi ve dezavantajlı kişilerin derse etkin katılımları konusunda öğretmenlerin daha duyarlı olması gerektiği vurgulanmıştır (Deutsche Welle, 2014).

i) BM Engellilerin Hakları Sözleşmesi: Birçok dünya ülkesi tarafından 13 Aralık 2006 tarihinde kabul edilmiştir. Türkiye sözleşmeye taraf olan ülkeler arasında ilk sıralarda yer almakla birlikte 30 Mart 2007 tarihinde imzalamış ve Bakanlar Kurulu’nun kararıyla da 27 Mayıs 2009 tarihinde sözleşme onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Sözleşme ile engellilerin siyasi, sosyal, kültürel, politik ve ekonomiye yönelik temel hak ve özgürlüklere ilişkin her türlü konu ele alınarak desteklenmiş ve güvence altına alınmıştır. Diğer bir ifade ile “*Engelli Hakları Sözleşmesi*” ile hedeflenen daha önce mevcut olmayan yeni hak ve özgürlükler

ortaya çıkarmak değil, mevcut olan insan hak ve özgürlükleri engellilikle ilişkilendirerek yeniden düzenlemektir. Örneğin, eğitim haklarını güvence altına alan maddede, devletin engellilerin eğitimiyle ilgili olan sorumlulukları, engellilerin eğitim hayatında karşılaştıkları güçlüklerden yola çıkarak detaylı şekilde düzenlenmiştir. Bu nedenle “*Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi*”, var olan diğer sözleşmelere kıyasla çok daha uzun hükümler içermektedir. Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi engelli sivil toplum örgütlerinin direk olarak görüşmelere katılımıyla -ki bu diğer yapılmış uluslararası sözleşmeler için daha önce karşılaşılmamış bir durumdur- yaşamın her alanında başa çıkmaya çalışılan sorunların bütününe değinilerek hassasiyetle düzenlenen “21. yüzyılın ilk insan hakları sözleşmesi” olarak kabul edilebilir (Gül, 2014: 32-33).

Sözleşmeye taraf olan devletler, engellilerin eğitim hakkını tanır. Ayrıca eğitim hakkının eşit fırsatlara dayalı, ayrımcılık olmadan eğitimin her seviyesine engelli kişileri de dahil ederek ömür boyu gerçekleştirilmesini sağlayacaklardır. Bu hakkın yaşama geçirilmesi için;

- Engelli kişiler özel durumları sebebiyle genel eğitimin dışında tutulmayarak zorunlu temel veya ortaöğretimden mahrum bırakılmamalı, diğer bireylerle eşit erişilebilirliğe sahip olmalı, eğitim hayatının gerektirdiği ihtiyaçlara göre düzenlemeler yapılmalı, eğitimden tam ve etkin şekilde yararlanabilmeleri için gerekli desteği almalı, özel durumlarına yönelik etkin olarak dahil olmalarını amaçlayan destekleyici tedbirler akademik ve sosyal becerileri artırıcı ortamlarda sağlanmalıdır (mad. 24).

j) Engelliler İçin Dünya Eylem Programı: Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği Ekonomik ve Sosyal İşler Bölümü’nün Sosyal Politika ve Kalkınma Birimi tarafından yürütülmektedir. Program hedefler ve çerçeve bakımından “*Engelliler için Dünya Eylem Programı*” ve “*Engelliler İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar*” belgelerine dayanır. Program; engellilerin sosyal hayatla bütünleşmesine katkı sağlamayı, eğitim, istihdam, bilgi edinme, ürün ve hizmetlere erişimlerinin artırılmasını, haklarının ve onurlarının korunmasına yönelik gayretin artırılmasını amaçlamaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2013).

k) Birleşmiş Milletler Özürlülük Stratejisi: Avrupa Birliği genelinde engellilere yönelik hak ve politikaların belirlenmesinde izlenecek yol ve yöntemlerin belirlenmesine

ilişkin ilk belge özelliğini taşıması açısından önemli bir belgedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2013).

D) UNESCO tarafından “*Herkes İçin Eğitim Programı*” başlatılmıştır. Eğitim alanında geliştirilen bu program büyük önem taşımaktadır. Herkes için eğitim programı 1990 yılında Herkes İçin Eğitim Konferansı’nda başlatılmıştır. Program; küçükten büyüğe herkesin temel eğitimden yararlanmasını hedefleyen evrensel bir program olmakla beraber temel eğitim, okuryazarlık, eğitimde kalite kadın ve erkek eşitsizliklerini ele almaktadır. Programın hedeflerine ulaşılması çok mümkün olmamıştır. Bu doğrultuda programdan 10 yıl sonra Dakar’da düzenlenen konferansta 2015 yılı için hedefler belirlenmiştir. Bu hedeflerden bazıları şu şekildedir (UNESCO, T.Y.);

- Zor şartlardaki çocukların ücretsiz, zorunlu ve kaliteli eğitime tam olarak ulaşmalarının sağlanması,
- Yetişkinlerin özellikle kadınların temel ve sürekli eğitime eşit şekilde erişimlerinin sağlanması,
- İlk ve ortaöğretimde cinsiyet eşitsizliklerin ortadan kaldırılması,
- Kızların temel ve kaliteli eğitime erişimlerinin tam olarak sağlanmasıdır.

Hedeflere baktığımızda, eğitimde erişilebilirliğin önemsendiğini görmekteyiz. Eğitimde erişilebilirliğin sağlanabilmesi eğitimde var olan eşitsizliklerin azaltılmasına, engelli bireylerin akranlarıyla iletişimlerinin kuvvetlenmesine, kendi güçlerini ortaya koyabilmelerine ve kişisel gelişimlerinin artmasına olanak sağlamaktadır.

1.2.2. Avrupa Birliği Sisteminde Düzenlemeler

2003 yılı “*Avrupa Engelliler Yılı*” olarak ilan edilmiştir. Buna göre hedefler ve amaçlardan bazıları şunlardır; engelli bireylerin hakları hakkında bilinçlendirmek, engellilikle ilgili pozitif yönde izlenim oluşturmak, eşit eğitim hakkının benimsetmek yoluyla eğitime etkin biçimde katılımlarını teşvik etmek desteklemek, fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi için gerekli tartışmaların yapılmasını sağlamaktır (mad. 1/mad. 2) (Avrupa Birliği Konseyi, 2001:5).

a) **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 1 No’lu Ek Protokol:** 20 Mart 1952 tarihinde imzalanmış ve 18 Mayıs 1954 tarihinde de yürürlüğe girmiştir. Protokolün eğitim hakkını

konu alan 2. maddesinde eğitim hakkından kimsenin mahrum bırakılamayacağı kesin ve net bir şekilde vurgulanmıştır. Buna göre devlet eğitim ve öğretim alanında görevlerini yerine getirirken eğitim ve öğretimde ebeveynlerin ahlaki değerlerine saygı göstermelidir (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 2010).

b) Avrupa Sosyal Şartı: 26 Şubat 1965 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Buna göre;

- Engelli bireylerin mesleki eğitim, rehabilitasyon ve toplumda yer alma hakkı korunmuş, engelli bireylerin mesleğe yöneltme hakkı ve mesleki eğitim hakları ele alınmıştır (mad. 15/mad. 9/mad. 10) (Avrupa Konseyi, 1961).
- Engellilerin toplumda bağımsız şekilde yer alabilmesi, katılımı ve bütünleşmesi için gerekli düzenlemelerin sağlanmasına önem verilmiştir (mad. 15) (Avrupa Konseyi, 1961: 400).

c) Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı: Avrupa Sosyal Şartı'nda geleneksel yapıyı koruyarak güvence altına alınan haklara ek olarak yeni haklar eklenerek 1996 yılında "*Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı*" kabul edilmiş ve 1999 yılında da yürürlüğe girmiştir. Türkiye 6 Ekim 2004 tarihinde Şartı kabul etmiş, 27 Haziran 2007 tarihinde de onaylamıştır. Şart, 1 Ağustos 2007 tarihi itibarıyla de yürürlüğe girmiştir. "*Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı*"nın varlığı, 1961 tarihli Avrupa Sosyal Şartı'nı ortadan kaldırmamış ve halen onaylayan devletleri bağlayıcı niteliği devam etmektedir. Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı, temel sosyal ve ekonomik hakları bütün yönleriyle güvence altına alan tek sözleşme olmakla birlikte, sosyal haklar yönünden 1961 tarihli Şart'ın eksikliklerini tamamlamış ve 21. yüzyılın gerçeklerini yansıtarak "Avrupa İnsan Hakları Koruma Belgesi" niteliğini taşımaktadır (Erdoğan, 2008: 125-126-153). Her iki Şart ile yasaklanan ayrımcılık çeşitleri arasında engellilik açıkça belirtilmemiştir. Ancak "*Avrupa Sosyal Haklar Komitesi*" engelliliğe karşı ayrımcılığı yasaklamıştır. Komite, engellilerin okullarda herkesle aynı eşit haklara sahip olduğuna ve devletlerin konuyla ilgili tedbirler alması gerektiğini vurgu yapmakla birlikte engelli çocukların okullarda yaşatlarıyla birlikte eğitim görmelerini savunur (Sart vd., 2016: 11).

d) Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi (Temel Haklar Şartı): Nice Zirvesinde 7 Aralık 2000 tarihinde Konsey, Komisyon ve Parlamento Başkanları tarafından ilan edilmiştir. Bildirgenin amacı, insan haklarına saygı duyulması sağlamak, vatandaşlarının temel haklarını güvence altına alarak korumaktır (Yüksel, 2002: 42-46).

Bildirge herkesin eğitim görme, mesleki ve sürekli eğitimden yararlanma, çalışma hakkına sahip olduğunu açıkça ifade etmektedir (mad. 14/15). Ayrıca engellilerin toplumla bütünleşmesi hususu Bildirge’de ayrı bir başlık altında ele alınmıştır (mad. 26) (Avrupa Birliği, 2000).

e) Engelliler İçin Engelsiz Avrupa Tebliği: Engellilere ilişkin Avrupa Birliği politikalarını gözden geçirerek, engellilerin erişilebilirliğini artırmak için Avrupa genelinde çalışmalar yürütülmesini öngörmektedir. Engelli bireyler için engelsiz Avrupa oluşturmayı hedefleyen bu tebliğ ile meslek edinme, eğitim, meslekî eğitim, ulaşım, iç piyasa, bilgi toplumu ve yeni teknolojiler gibi konularda Avrupa düzeyinde bir hareket birliği oluşturulmaya çalışılmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2013)

f) Engelli Öğrencilere Eğitim ve Mesleki Eğitimde Fırsat Eşitliğinin Sağlanması, Konsey İlke Kararı: Avrupa Birliği Anlaşması ayrımcılığa karşı (ırk, cinsel ayırım, engellilik vb.) mücadele edilebilmesi için fırsat sağlamıştır. Bu nedenle üye ülkeler kendi dil ve kültür farklılıklarını, eğitim sistemi ve öğretimle ilgili düzenlemeleri göz önünde bulundurarak gerekli düzenlemeleri yapacaklardır. Engelli öğrencilere eğitim ve mesleki eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması, Konsey İlke Kararı’na göre üye ülkeler eğitim ve mesleki eğitime ulaşılabilirliği artırabilmek amacıyla Avrupa Birliği ve üye ülkeler; engelli bireylerin eğitim ve mesleki eğitim ile toplumla bütünleşmesini, ihtiyaçlarının gerektirdiği şekilde uygun eğitime yeterli bilgi ve rehberlik sağlanarak yerleştirmelerini, okuldan işe değin gerekli olan ihtiyaç ve kaynakları sağlamalıdır (Avrupa Birliği Konseyi, 2003).

g) Avrupa Birliği Özürlülük Stratejisi (2010-2020): Engelli bireylerin haklarını kullanabilmesi ve ekonomik yönden olarak güçlendirilmesini amaçlamaktadır. Engel teşkil eden durumlardan hareketle faaliyete geçmesi için sekiz başlık üzerinde durmaktadır. Bunlar; erişilebilirlik, katılım, istihdam, eşitlik, eğitim-öğretim, sosyal koruma ve dış eylemdir. Erişilebilirliğin ve herkes için tasarımın eğitim müfredatında, meslek sahiplerinin eğitiminde yer alması teşvik edilecektir. Engel durumu ciddi boyutta olan çocukların eğitime erişiminin zor olduğu ve hatta erişimin sağlanamamasından dolayı temel eğitimin dışında kaldığını ifade etmektedir. Bu nedenle engeli bireylerin eğitim ve öğretime erişimlerini engelleyen durumları ortadan kaldırmayı, özel ihtiyaçların erkenden tespit edilmesini, eğitimcilerin eğitilmesini vurgulamaktadır. Böylelikle hedefler doğrultusunda kapsayıcı ve yaşam boyu öğrenim desteklenecektir (Türkiye Görme Engelliler Derneği, 2010).

1.3. Engelli Bireylerin Eğitim Hakkına İlişkin Ulusal Düzenlemeler

Ulusal mevzuatta engelli bireylerin toplumla bütünleşebilmesi ve toplumsal düzenin her alanında fırsat eşitliği temelinde yer alabilmesi için gerekli teşvik ve tedbirlerin yer aldığı özellikle eğitim özelinde yürürlüğe girmiş düzenlemeler şunlardır:

a) Türk Milli Eğitimin Temel İlkeleri: 1973 tarihinde kabul edilen Kanun'un ikinci bölümünde sıralanmıştır. Buna göre (Milli Eğitim Kanunu, 1973);

- “Eğitim kurumları hiçbir ayırım gözetilmeden herkese açıktır” (mad. 4).
- “İlköğretim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır” (mad. 7).
- “Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır” (mad. 8).

Görüldüğü üzere, eğitim çağına gelmiş her bireyin zorunlu eğitimden yararlanabilmesi kanunla koruma altına alınmıştır. Engelli bireylerin eğitim hayatı için gerekli tedbirlerin alınması da ayrıca belirtilerek pozitif ayrımcı tutum sergilenmiştir. Bu gibi temel eğitim sisteminin gerekliliklerin yerine getirilmesi de devletin asli görevi sayılmıştır.

b) 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu: 1961 tarihli Kanun'un 6. maddesi özel eğitim alması gereken çocukların özel nedenlerine istinaden okul ve sınıfların açılmasının zorunluluğu üzerinde durmaktadır. Kanun'a göre, özel gereksinimi olan çocukların eğitim hayatının içinde yer alabilmesi için okul ve sınıfların açılması devletin yükümlülüğüdür (İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 1961).

Devletin zihnen, bedenen, ruhen ve sosyal bakımdan engelli olan mecburi ilköğretim çağına erişen bireylerin özel eğitim ve öğretim görmeleri için gerekli tedbirleri alması gerekliliği 12. madde ile ayrıca belirtilmiştir. Kanun'un 52. maddesi engelli çocuğun zorunlu eğitim kurumuna devamlılığını sağlamak engellinin vasisi, velisi yahut aile başkanının yükümlülüğüdür. Sorumluluğu üstlenen kişi, çocuk engeli sebebiyle okula devam edemiyorsa ise en geç 3 gün içinde durumu okul idaresine bildirmelidir. Ayrıca mülki amirler, ilköğretim müfettişleri ve zabıta teşkilatı çocukların mecburi ilköğretime devamlarının sağlanması için çocuğun sorumluluğunu üstlenenlere ve okul idarelerine yardım etme ve gereken tedbirleri almakla görevlendirilmişlerdir (Seyhan vd., 2015: 157).

c) 1982 Anayasası: Engellilerin kanun önünde bütün bireyler ile eşitliğini, sosyal ve ekonomik haklar Anayasa’da ilgili maddeler koruma altına almıştır. Buna göre (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982);

- “*Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetmeksizin kanun önünde eşittir*” (mad. 10).
- “*Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz*” (Ek fıkra: 7/5/2010-5982/1 mad).
- “*Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır*” (mad. 42).
- “*Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır*” (mad. 61).

d) 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun: Özel eğitim görmesi gereken bireylerin eğitimden yararlanmalarını sağlamak amacıyla 6/6/1997 tarihinde “573 sayılı *Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname*” yürürlüğe girmiştir. Buna göre (Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 1997);

- Engel durumu kesinleşmiş çocukların okul öncesi eğitimden yararlandırılması zorunludur. Okul öncesi eğitim süresi öğrencinin durumuna göre uzatılabilir (mad. 7).
- Yükseköğretimden yararlanmaları için gerekli önlemler alınmalıdır (mad. 10).
- Engelli öğrencilerin engel durumları dikkate alınmalı ve okullarda yapılan sınavlar ona göre uygulanmalıdır (mad. 16).

Engellilerin toplumla bir bütün hale gelerek toplumsal hayata katılımları açısından karşılığında bir ücret elde edeceği işte çalışarak üretken olmaları önem arz etmektedir. Bu bağlamda engelli bireylerin istihdamda yer almaları için gerekli olan düzenlemelerin sistemli ve etkili şekilde yürütülmesi amacıyla 2005 yılı “*Özürlülerin İstihdam Yılı*” olarak ilan edilmiştir. Genelge ile birlikte bazı kararların uygulamaya konulması için çalışmalar başlatılmıştır. Bunlardan birkaçına değinecek olursak; kamu kurum ve kuruluşları 2005

yılından itibaren, engelli bireylerin nitelikli iş gücü haline gelmesi için gerekli önlemler alacaklar, istihdam düzeylerinin yükseltilmesi ve çalışma hayatında maruz kaldıkları zorlukları ortadan kaldırmak için gereken gayreti göstereceklerdir. Meslek sahibi olan engelliler mesleğiyle ilgili işlerde çalıştırılmaları sağlanacak, bağımsız şekilde çalışmaları teşvik edilerek kendi işlerini kurmaları için gerekli çalışmaları yapacaklardır (Özürlülerin İstihdam Yılı Konulu Başbakanlık Genelgesi, 2004).

e) 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun: 2005 yılında Resmî Gazete’de “5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun” yayımlanmıştır. Kanun ile engelli bireylerin doğuştan sahip oldukları hakları gözeterek bireylerin toplumla bütünleşik eşit şekilde yaşamasını ve engelliliği önleyici tedbirlerin alınması için gerekli düzenlemelerin yapılmasını amaçlamaktadır. Engelli bireylerin eğitim ve öğretimleri güvence altına alınmıştır. Buna göre (Engelliler Hakkında Kanun, 2005);

- “Hiçbir gerekçeyle engellilerin eğitim alması engellenemez. Engelliler, özel durumları ve farklılıkları dikkate alınarak, yaşadıkları çevrede bütünleştirilmiş ortamlarda, eşitlik temelinde, hayat boyu eğitim imkânından ayrımcılık yapılmaksızın yararlandırılır” (m. 15).

f) Türk İşaret Dili Sisteminin Oluşturulması ve Uygulanmasına Yönelik Usul ve Esasların Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik: 5378 sayılı “Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”un 15. maddesine konu olan engelli bireylerin (özellikle işitme, dil ve konuşma) eğitim ve öğretim hayatı için gerekli olan iletişimin sağlanması amacıyla Türk işaret dili sisteminin oluşturulmasına dayandırılarak hazırlanmıştır. Buna göre (Türk İşaret Dili Sisteminin Oluşturulması ve Uygulanmasına Yönelik Usul ve Esasların Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik, 2006);

- İşitme duyusundan yoksun, dil ve konuşma bozukluğu olan bireylerin Türk işaret dili sisteminin oluşturularak iletişimle ilgili sıkıntılarının giderilmesi ve ihtiyaçlarının karşılanması, konuyla ilgili nitelikli öğreticilerin ve tercümanların yetiştirilmesi amaçlanmıştır (mad. 1).
- Türk işaret dil sistemi ile farklı uygulamaların önüne geçilerek ortak paydada buluşulmuş, işitme, dil ve konuşma engeli olan bireylerin sosyal ve kültürel yaşamda kendilerini ifade etmeleri desteklenmiş, yazılı ve görsel materyallerin engele yönelik

düzenlenmesiyle erişilebilirlikleri kolaylaştırılmıştır. Ayrıca işitme engelli, dil ve konuşma bozukluğu olan bireylerin eğitim ve iletişimlerinde kullanılmak üzere oluşturulan her türlü araç-gereç ve yayınların temin edilmesi, hazırlanması ve dağıtılmasına yönelik çalışmalar yürütülmesi Millî Eğitim Bakanlığı'nın sorumluluğundadır (mad. 6/d).

- Bakanlık, işaret dili ile ilgili eğitim araç ve gereç yayınları işitme engelli bireylere ücretsiz olarak sağlar (mad. 6/f).

g) 27283 sayılı 2009 tarihli Özürlü Bireylere Uygulanacak Destek Eğitim Programları ve Eğitim Giderlerinin Karşılanmasına Dair Yönetmelik: Özel eğitim okulları ile özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde engellilere uygulanacak destek eğitim programlarının kapsam ve süreleri, engel grupları ve dereceleri ile eğitim giderlerinin Bakanlık tarafından karşılanmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

- Bakanlıkça destek amacıyla karşılanan eğitim giderlerinden yararlanan engel grupları; görme, işitme, dil-konuşma, spastik, zihinsel, ortopedik veya ruhsal engelli olmak üzere yedi gruba ayrılmıştır (mad. 5/1) (Özürlü Bireylere Uygulanacak Destek Eğitim Programları ve Eğitim Giderlerinin Karşılanmasına Dair Yönetmelik, 2009).

Söz konusu Yönetmeliğe ilişkin bazı hususlarla ilgili 2011 yılında 27920 sayılı Yönetmelik ile değişikliğe gidilmiş (mad. 7/2), her bir engel durumu için bir günde ikişer ders saati grup eğitimi ya da bireysel eğitim verilmesi, özel eğitim değerlendirme raporunda bu eğitimlerin ikisinin de önerildiği şekle göre düzenlenmiştir. Buna göre bir günde iki ders saati bireysel ve bir ders saat grup eğitimi verilmesi şeklinde bir günde en fazla üç ders saatine çıkarılmış ve hem grup hem de bireysel eğitim alması zorunlu tutulmuştur. Eğer söz konusu olan raporda sadece ya bireysel ya da grup eğitimi verilmesi önerilmişse yine bir günde iki ders saati bireysel ya da grup eğitimi verilmelidir (Özürlü Bireylere Uygulanacak Destek Eğitim Programları ve Eğitim Giderlerinin Karşılanmasına Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 2011).

ı) Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği: 28758 sayılı 7/09/2013 tarihli Resmî Gazete ile yayımlanmıştır (Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği, 2013).

- Yönetmeliğin öğretim programları alt başlıklı bölümünde “*Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*”nin hükümleri dikkate alınarak özel eğitim desteğine ihtiyaç duyan öğrencilerin eğitim gördüğü okulda uygulanan programlar dahilinde Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı [BEP] hazırlanması ve bu okullarda BEP geliştirme birimlerinin kurulması zorunlu tutulmuştur (mad. 10(1/f)).
- Öğrencilerin başarıları BEP’e göre değerlendirilir (mad. 45/ğ).

Bu uygulama ile okullarda BEP geliştirme birimlerinin varlığı özel eğitim öğrencilerinin eğitim gördüğü kurumlarda daha anlaşılır bir sistemle eğitim görmesine olanak sağlamıştır.

- Engelli öğrenciler Engelli Sağlık Kurulu Raporu ve Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu Raporu doğrultusunda adresleri, engellilik durumuyla ilgili özellikleri dikkate alınarak her bir şube de iki öğrenciyi geçmeyecek şekilde ortaöğretim kurumlarına yerleştirilirler (mad. 23) (Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 2018).
- Ancak farklı engel durumlarına ve özelliklerine sahip iki öğrencinin aynı şubeye kayıtlı engelliliklerine ilişkin gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir (mad. 23/d) (Değişik:RG-16/9/2017-30182).
- Kaynaştırma öğrencileriyle özel yetenekli öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik destek eğitimi verilmesi için okullarda destek eğitim odaları açılması 103. madde ile açıkça ifade edilmiştir (Değişik: RG-16/9/2017-30182) (Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 2017).

k) Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği: Engelli bireylerin engel durumları sebebiyle ortaya çıkan özellikleri, ihtiyaçları, kişisel gelişimine katkı sağlayacak araç ve materyaller, eğitim hayatı diğer bireylere göre farklılıklar göstermektedir. Örneğin; görme engeli bireyin okuyabileceği kitaplar Braille alfabesi kullanılarak yazılmalı, ortopedik bir engelli için eğitim kurumlarında asansör ve rampa mevcut olmalıdır. Bu nedenle eğitim kurumlarında çevrenin farklı engel gruplarına göre düzenlenmiş olması, derslik ve materyallerin engelliliğin gereksinimine göre ergonomik hale getirilmesi gerekmektedir. Ayrıca engelli çocuğa sahip olan ailelerin, engellilerle iç içe yaşayan bizlerin, eğitim kurumlarında görev alan öğretmenlerin ve yöneticilerin farklı engel grupları hususunda bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Özel eğitim görmesi gereken bireylerin temel hakkı olan eğitimden yararlanmaları sağlamak için gerekli düzenlemelerin sağlanmasını hedefleyen yönetmelik 7/7/2018 tarihli 30471 sayılı Resmî Gazete ile yürürlüğe girmiştir (mad. 1).

Özel eğitim hizmetlerinin ilkelerine değinecek olursak (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2018);

- Özel eğitim öğrencilerinin farklılıkları, ihtiyaçları ve özelliklerine göre erken eğitim haklarından yararlandırılması, toplumla bütünleşme amacından hareketle diğer öğrenciler ile birlikte eğitim almalarını sağlamak, bireysel eğitim programı uygulamak ve hazırlamak, ebeveynlerin eğitimin her kademesinde yer almalarının sağlanması, özel eğitim politikalarının geliştirilmesi için yüksek eğitim kurumlarının ilgili bölümleri ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içinde çalışmalar yapmaktır (mad. 5).

Özel eğitim kurumları bu ilkelerin her birini benimseyerek uygulamaya geçirdiğinde gerçek anlamda sürdürülebilir engelsiz eğitim hayatından bahsedilebilir.

Yönetmeliğin 11/b maddesinde 36 ayını dolduran ve özel eğitim görmesi gereken çocukların okul öncesi eğitimi almalarının zorunluluğu açıkça ifade edilmiştir. Erken çocukluk döneminde olup (0-36 ay) özel eğitimden yararlanması gereken çocuklar için velinin yazılı istemiyle “Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu Raporu” doğrultusunda eğitim hizmetlerin evde verilmesi de mümkündür. Ayrıca sağlık sorunları nedeniyle hastanede yatan öğrenciler için valilik izni ile hastane bünyesinde hastane sınıfı açılmaktadır.

- Okullarda destek eğitim odaları, ayrı bir sınıfta eğitim alması öngörülen bireyler içinde özel eğitim sınıfları açılacağı açıkça yönetmelikte ifade edilmiştir (mad. 25/mad. 26).
- Bahsi geçen özel eğitim kurumlarının, sınıf ve odaların ihtiyaçları olan özel araç ve materyallerin temini valilik veya bakanlığın ilgili birimlerinin sorumluluğundadır (mad. 62).

2. BÖLÜM

2. ENGELLİ BİREYLER VE TOPLUMSAL YAŞAM

Bu bölümde; engelli bireylerin toplumsal hayatta karşılaştıkları problemlere ve bu problemlerin toplumla bütünleşebilmelerinin önünde oluşturduğu engellere ayrıntılı bir biçimde yer verilmiştir. Engellilerin toplumsal hayata katılımında yaşadıkları problemlerin dolaylı veya doğrudan erişilebilirliğe, dışlanmaya ve ayrımcı tutumlara etkilerine değinilmiştir.

2.1. Engelli Bireyler ve Toplumsal Yaşama Katılımda Karşılaşılan Sorunlar

Engelliler, toplumsal hayatın her yapısında derece, etki ve ortaya çıkma şekli farklı olmakla beraber, toplumsal hayatın çeşitli alanlarında problemler yaşamaktadırlar. Engelliliğe özgü ek maliyetler ve engellilerin gelir elde etme bakımından yaşadığı sorunlar engelliliğin yoksulluğa etkisinde doğrudan rol alan değişkenlerdir. Toplumsal engeller olarak adlandırılan kavram söz konusu değişkenleri kapsayan geniş bir yelpazeye sahiptir. Başka bir ifadeyle, engelli bireylerin hayatlarını zorlaştıran toplumsal alandaki engeller, zincirleme biçimde birbirini etkileyen, engellileri yoksullaşmaya iten ve engellilik olgusunun toplumsal esaslı problem alanlarını ifade etmektedir (Erdugan, 2010: 60).

Engelli bireylerin daha iyi koşullarda yaşam sürdürebilmesi toplumun sorumluluğudur. Engellileri toplumun ayrı bir parçası olarak değil, bütünleyen bir parçası olarak algılanmalıdır. Dolayısıyla engellilerin sosyal düzende etkinliğini arttırmak için gerekli düzenlemeleri gerçekleştirmek insanlığın görevi, engelli bireyin ise en temel hakkıdır. Her vatandaş gibi engelli bireylerinden doğuştan sahip olduğu bütün haklarını koruyan, insanlık onurunu güçlendiren yasal düzenlemelerin uygulamaya konulması gereklidir. Bununla birlikte engelli bireylerin ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel ortamlarda fırsat eşitliliğini koruyarak katılımını sağlamak kamusal zorunluluktur (Küçükali, 2014: 59).

Toplumsal hayata katılım kısıtlılığı, “Çocuklar İçin Özel Gereksinim Değerlendirilmesi Hakkında Yönetmelik”te tanımlanmıştır. Buna göre; “bireyin toplumsal yaşamda nitelikli ve tam olarak yer almaması, yaşama kabul ve dahil edilmesinde güçlükler yaşamaması, mevcut olan işlev kaybının çevresel etkenlerden etkilenmesi sonucunda, çocuğun etkinlik ve yaşama katılımının yaşıtlarından daha az nitelik ya da nicelikte olmasıdır” (mad. 4/1(p)) (Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Planı Hakkında Genelge, 2019).

Engellilik durumu bir sağlık sorunu olarak ortaya çıkmakla birlikte süreğen bir hal aldığında günlük yaşam içerisinde ihtiyaçları karşılama, insan onurunu zedeleyecek düzeyde yaşam statüsüne sahip olma ve giderek toplumdan ve yaşamdan dışlanma tehlikesini getirmektedir. Toplumsal dışlanma, kaynak yetersizliğine, beklentilerin düşüşüne, sağlık ve eğitim eksikliğini doğurmaktadır. Engelli bireylerin toplumsal dışlanması ise, her yönden üreten birey olarak yaşam sürdürmesine engel oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu, engelli bireylerin yoksullaşma oranını arttıran etkindir. Örneğin, ortopedik engellilerin yeterli veya uygun düzeyde olmayan ulaşım hizmeti, ulaşım sıkıntıları, öğretim eşitsizliği, eğitim ve çalışma hayatına katılımı güçleştireceği için hem ekonomik bir kazanç elde etmesini hem de sosyal yaşama katılımını engellemektedir (Özgökçeler vd., 2010: 227). Dezavantajlı gruplar içerisinde önemli bir yeri olan engellilerin yaşam statüsünü arttırmak amacıyla yapılan harcamaların her bireyin engelli adayı olduğu bilinciyle hareket edilerek yapılması ve yapılan iyileştirmelerin evrensel nitelikte kabul edilmesi gerekir.

Dünya Engelliler Vakfı öncülüğünde engelli bireylerin bağımsız bir şekilde hayatını sürdürebilmesi, engeli olmayan bireyler ile eşit imkânlarla sahip olarak eşit erişimin sağlanabilmesi, engelli bireylerin hayatın her aşamasına tam ve etkin olarak katılımının sağlanması amacı ile “*Engelliler İçin Evrensel Standartlar Kılavuzu*” yayınlanmıştır. Kılavuz’da, erişilebilir evre için olması gereken standartlar (yaya ve kaldırımlar, rampalar, merdivenler, engelli park yeri vb. gibi), erişilebilir yapı standartları, toplu taşıma hizmetleri gibi konular yer almaktadır (Dünya Engelliler Vakfı ve Dünya Engelliler Birliği, 2011: 7-15). Ancak bakıldığında günümüzde sosyal devlet anlayışın hâkim olduğu ve sosyal politika çalışmalarının artış gösterdiği düşüncesinden hareketle engelliler için pek çok düzenleme hayata geçirilmiş olsa da bu grupların önüne çıkan birçok sorun hala ortadan kalkmış değildir. Bu grupların sosyo-kültürel faaliyetlere aktif katılımı, toplumsal hayatta var olabilme, sosyo-ekonomik yönden yaşam standardının yükseltilerek daha iyi bir yaşam sürme, kendi varlığını birey olarak ortaya koyabilme mücadelesinde ailenin ve toplumun desteği vs. gibi birçok faktör aktif sosyal politika uygulamalarına rağmen özöme kavuşturulamamıştır (Sen (2000)’den Akt. Arslan vd., 2011: 455).

Engellilerin farklılıklarının dikkate alınmaması, sosyal dışlanma ve gelir yoksulluğu riskleri nedeniyle eğitim hayatında diğer engeli bulunmayan öğrencilere göre dezavantajlı konumdadır. Bu dezavantajlı durumu ortadan kaldırabilmek için, engelli bireylerin engel durumları dolayısıyla farklılıklarını göz önünde bulunduran sınıfta eğitsel uygulamalar ile

engellilerin maruz kaldıkları sosyal dışlanma ve yoksulluk riskini yok edecek sosyal politikalara da ihtiyaç vardır (Yılmaz, 2014: 90).

Devletin toplumun huzurunu, mutluluğunu ve refahını sağlayarak kişilerin hak ve hürriyetlerini gözeterek her türlü ihlalden korumak asli görevlerindendir. Engeli olmayan bir bireylerin bile günlük hayatını sürdürürken maruz kaldığı ekonomik sıkıntılar (geçim zorluğu, istihdam sıkıntısı vb.) eğitim yönünden aksaklıklar gibi nedenler sorunlara yol açabiliyor iken engelli bireylerin karşı karşıya kaldıkları yine aynı nedenler dolayısıyla büyük zorluklar çekmektedirler. Toplumsal düzenin her alanında engelli bireylerin engel durumları sebebiyle ortaya çıkan özellikleri, ihtiyaçları, kişisel gelişimine katkı sağlayacak araç ve materyaller, eğitim hayatı diğer bireylere göre farklılıklar göstermektedir. Örneğin; görme engeli bireyin okuyabileceği kitaplar Braille alfabesi kullanılarak yazılmalı, ortopedik bir engelli için eğitim kurumlarında asansör ve rampa mevcut olmalıdır. Bu nedenle eğitim kurumlarında çevrenin farklı engel gruplarına göre düzenlenmiş olması, derslik ve materyallerin engelliliğin gereksinimine göre ergonomik hale getirilmesi gerekmektedir. Ayrıca engelli çocuğa sahip olan ailelerin, eğitim kurumlarında görev alan öğretim elemanlarının, öğrencilerin, iş yaşamında çalışan ve işverenlerin farklı engel grupları hususunda bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Diğer yandan kamunun ve özel sektör işverenlerinin engellilere yönelik bakış açısı ile engellinin kendisine bakış açısı noktasında büyük problemler mevcuttur. Kamunun engelli bireyler ile ilgili algısı genel olarak engelli bireylerin bakıma ve korunmaya muhtaç olduklarıdır. Fakat bu algı daha nitelikli eğitim seviyesi ve istihdam yerine sosyal yardım uygulamaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Kamu, engelli birey istihdam ettiğinde bu bireyleri genel olarak en alt ve en az sorumluluk yükleyecek işlerde istihdam etmekte; özel sektör ise engellileri istihdam etmeyi yasal bir yükümlülük olarak görmektedir. Engelli bireylerin iş veriminin yeterli düzeyde olmayacağı inancı hâkimdir (Demir ve Eliöz, 2016: 78).

Sonuç olarak engelli bireylerin yaşam serüvenlerinde “engel” yaratan eden nedenler aslında sağlık bozukluklarından kaynaklanan geçici veya kalıcı olarak başkalarına bağımlı olmaları değil; çevre faktörleri (erişilebilirlik, ulaşılabilirlik), toplumun bakış açısı ve davranışları, devletin bu konu ile ilgili politikalarıdır. Bu bağlamda engellilerin eğitim yönündeki eşitsizliklerin giderilmesi bakımından eğitim hayatının içinde yer almaları ve nitelikli düzeyde meslek edinmeleri önem arz etmektedir.

AÇSHB ve TÜİK işbirliği ile 2010 yılında yapılan “Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması” sonuçlarına göre; “*kayıtlı olan özürlü bireylerin %85,7’si sosyal yardım ve desteklerin artırılması, %77’si sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi, %40,4’ü bakım hizmetlerinin iyileştirilmesi ve yaygınlaştırılması, %28,7’si iş bulma olanaklarının artırılması, %25,6’sı eğitim olanaklarının artırılması yönünde kamu kurum ve kuruluşlarından beklentileri olduğunu vurgulamıştır*” (Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 50).

2.2. Erişilebilirlik

Bireyin, toplumsal alanda var olan olanak ve hizmetlerden yararlanabilmesi, kendi hizmetini üretebilmesi ancak yaşamın her alanına, sunulan faaliyetlere ve hizmetlere ulaşabilmesi ve bunlardan yararlanabilmesi ile mümkündür. Teknolojiden yararlanabilmek, bilgiye tam anlamıyla erişebilmek toplumsal yaşama katılım açısından önemlidir (Subaşıoğlu, 2008: 410).

Erişilebilirlik, birçok disiplini, bu disiplinlerin alt bölümlerini ilgilendiren konusu bakımından oldukça geniş bir alana sahiptir. Çünkü erişilebilirlik, mimari yapıların veya sistemlerin tasarımı, bu yapılar için gerekli elemanları, bunları meydana getiren ekip ile ekipmanların konumunu, yapının rengi, kullanım kolaylığı, diğer yapılarda mevcut olan elemanlar ile uyumu vb. gibi birçok ögeyi kapsamaktadır. Türkiye’de erişilebilirlik denildiğinde düşünülen ilk şey yalnızca rampa veya tuvaletler olmakta ve düzenlemeler de bu yönde yapılmaktadır. Fakat söz konusu rampa ve tuvaletler mevcut yapıda da erişilebilirliğin tam olarak sağlanabilmesi için araştırılması gereken binlerce husustan sadece ikisidir (Özgül, 2014: 64).

Erişilebilirlik, “*engelli bireylerin yaşamın bütün alanlarına bağımsız olarak tam ve etkin katılımlarını sağlamak üzere fiziki çevreye, ulaşım, bilgi ve iletişim teknolojileri ve sistemlerine diğer bireylerle eşit koşullarda erişimini*” ifade etmektedir (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2016: 5). Diğer bir ifade ile erişilebilirlik, “*engelli bireylerin bağımsız yaşayabilmelerini ve yaşamın bütün alanlarına tam ve etkin katılımını sağlamak ve engelli bireylerin, engelli olmayan bireylerle eşit koşullarda fiziki çevreye, ulaşım, bilgi ve iletişim teknolojileri ve sistemleri dâhil olacak şekilde, bilgi ve iletişim olanaklarına, hem kırsal ve hem de kentsel alanlarda halka açık diğer tesislere ve hizmetlere, evrensel tasarım ilkesiyle erişiminin sağlanması*”dır (Akdağ vd., 2016: 23). Ayrıca, erişilebilirlik 5378 sayılı Kanun’un 7. maddesinde detaylandırılmış, toplu ulaşım araçları, bilgilendirme hizmetleri ile

bilgi ve teknoloji ve çevre mimarisinin engelli bireylerin erişimlerine uygun olması şeklinde ele alınmıştır (Engelliler Hakkında Kanun, 2005). Ancak erişilebilirlik tek başına ulaşım araçlarına, yollara bağlı değil, aynı zamanda sağlık ve sosyal hizmetlere, eğitim olanaklarından yararlanma açısından da ele alınmalıdır.

Fiziksel çevre öncelik olmakla birlikte, ekonomik, sosyo-kültürel faaliyetlere ulaşma, bu alanlarda sunulan hizmetlerden yararlanma ve katkı sağlayabilmeyi ifade eden erişilebilirlik, yaşamın her alanında var olan her hakkın kullanılabilmesi için en önemli unsurdur. Devletlerin engelliliğe ilişkin politikaları engelli bireylerin temel hak ve hizmetlere erişimi önündeki engelleri ortadan kaldırmamaktadır. Çünkü toplumda var olan her düzen çoğunlukla engelli olmayan bireylere göre tasarlanmıştır. Bu bakımdan engelli olmayan bireyler açısından engel yaratmayan mekânsal özellikler ve ulaşılabilirlik, engelli bireylerin haklarını kullanmalarının önünde engel oluşturmaktadır (Çağlar, 2012: 543). Dolayısıyla dezavantajlı gruplar içerisinde engelli bireyler için erişilebilirlik kavramı ayrı bir önem taşımaktadır. Bütün bireylerin bilgi ve teknolojiye yararlanabildiği, sağlık gereksinimlerini karşılayabileceği, günlük yaşamı kolaylaştıracak, kişisel gelişime katkı sağlayan her türlü hizmet ve faaliyetlere tam ve etkin katılımı sağlanabilmesidir. Literatürde engelli bireylere yönelik çalışmalar genel olarak engelli bireylerin; sağlık, eğitim, istihdam, sosyal ve kültürel faaliyetler, bilgi ve iletişim, teknoloji sistemleri, ürün ve hizmetler vb. gibi günlük yaşamın içinde var olan gereksinimlere erişimde birçok sıkıntıyla karşı karşıya kaldıklarını ifade etmektedirler. Dolayısıyla bu durum engellilerin bağımsız hareketinin kısıtlanmasına, sahip oldukları hak ve özgürlükleri kullanamamalarına, toplumla iç içe yaşam sürdürememelerine yol açmaktadır.

Türkiye’de Engelli bireylerin hakları ile ilgili olarak özel eğitime gereksinimi olan öğrencilere eşit imkânlar sunulması için teşvikler konusunda mevzuat vardır. Kapsayıcı eğitimden yararlanan öğrencilerin sayısı giderek yükselmektedir. Ancak mevcut olan birçok mevzuatta (Ceza Kanunu, Medeni Kanun vb. gibi) ayrımcı hükümler vardır. Bu nedenle engelli bireylerin maruz kaldığı ayrımcı tutumlara ilişkin olarak “*Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumu*” etkin olarak rol oynamalıdır. Diğer yandan engelliler kamu hizmetlerine ve binalara erişim yönünden kısıtlılık yaşadıklarından engelliliğe karşı yaklaşım ve algıların değiştirerek farkındalık yaratmaya yönelik çalışmaların hız kazanması gereklidir (Avrupa Komisyonu, 2018: 40).

Fiziksel Erişim: Engellilerin günlük yaşam içinde istedikleri anda istedikleri yere gidebilmeleri bunu gerçekleştirirken de bağımsız hareket edebilmeleri gerekli fiziki çevre koşullarının uygun olması gerekmektedir. Sağlıklı bireyler için sorun oluşturmayan küçük bir bütünsek, engelli bireyler için aşılamaz olabilmektedir. Merdiven basamakları, ulaşım araçları, kaldırımlar, asansör, yaya geçitleri aşılması güç engeller haline gelmektedir. Bu nedenle birçok engelli birey evinde kalarak sokağa çıkmamayı tercih etmektedir (Kars (2008)’den Akt. Altınok ve Kars, 2010: 120).

Engelli bireylerin diğer bireylere göre hem fiziksel hem de sosyal ve psikolojik gereksinimleri daha fazladır. Mekânlara ulaşabilmekte güçlük çektikleri için onlara yardım edebilecek birilerine ya da özel olarak tasarlanan yardımcı düzeneklere ihtiyaç duymaktadırlar. Ulaşım araçlarına binmekte güçlük çekmekte, şehir içinde de rahatça dolaşamamakta ve mimari engellere takılmaktadırlar. Ayrıca engelli bireylerle bir arada yaşama ve engellilere yönelik farkındalık oluşmadığı için toplumun engelli bireylere yeterince yardımcı olmadıkları hatta ötekileştirdikleri bilinmektedir. Bunların yanı sıra her engelli bireyin bireysel farklılıklarından doğan özel ihtiyaçları vardır (Yılmaz, 2005: 76). Engelli bireylerin kendilerini kısıtlanmış hissetmediği bir çevre, iyileştirilmiş ulaşım ve engel durumuna uygun konut engelsiz bir hayatın ön koşuludur. Çevre koşullarının iyileştirilmesi engelli bireylerin sosyal hayatta daha aktif olmasına, eğitim hayatının daha sürdürülebilir düzeye gelmesine ve de iş yaşamına katılımının daha kolay sağlanabilmesine katkı sağlamaktadır.

Türkiye’nin 2009 yılında onayladığı 27288 sayılı “*BM Engelli Hakları Sözleşmesi*” (Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme) erişilebilirlik kavramını ayrıntılı olarak ele almıştır. Sözleşme, engelli bireylerin bağımsız yaşayabilmeleri, topluma tam ve etkin katılımları, kamusal alanda verilen bütün hizmetlerden eşit bir şekilde yararlanmaları için taraf devletlerin alması gereken tedbirleri sıralamış, engellilerin kamuya açık bina ve tesisler ile bilgi ve teknolojiye erişimlerinin sağlanması için gerekli teşviklerin yapılmasını ayrıntılı biçimde düzenlemiştir (m. 9). Sözleşme, devletler tarafından, engellilerin ayrımcılığa maruz kalmadan erişilebilir eğitim hayatının sağlanmasını ve konuyla ilgili ihtiyaçlara uygun düzenlemeyi yapılmasını ifade etmektedir (m. 24/5) (United Nations, 2009).

Türkiye’de mimari yapıların engelsiz şekilde düzenlenerek elverişli hale dönüştürülmesine ilişkin ilk yasal düzenleme 6 Haziran 1997 tarihli 572 sayılı “*Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararname*”dir. Bu

kararnameye 1985 tarihli 3194 sayılı İmar Kanunu'nda yer almayan erişilebilirlikle ilgili madde eklenmiştir. Bu maddeye göre, “*fiziksel çevrenin engelliler için ulaşılabilir ve yaşanılabilir kılınması için, imar planları ile kentsel, sosyal, teknik altyapı alanlarında ve yapılarda, Türk Standartları Enstitüsü’nün ilgili standartlarına uyulması zorunludur*” ifadesiyle imar yönetmeliklerinde değişiklik yapılarak elverişsiz ortamların erişilebilirliğe uygun hale getirilmesi için düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır (Kaplan, 2016: 26).

2005 yılında “5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”un geçici 2. ve 3. maddelerine dayanılarak bir genelge yayımlanmıştır. Buna göre, geçici maddelerle hem kamu kurum ve kuruluşlarına ait bütün resmi yapıların, halka açık hizmet veren her türlü yapının engelli bireylerin erişimine uygun hale getirilmesi, hem de büyükşehir belediyeleri ve belediyeler tarafından sağlanan toplu ulaşım hizmetlerinin 7 yıl içerisinde erişilebilirliğe uygun şekilde düzenlenmesi hüküm altına alınmıştır. Bu uygulamaların yerine getirilmesi için tanınan 7 yıllık süre 7 Temmuz 2005 yılından itibaren başlamıştır. Ayrıca konuya yönelik düzenlemeler eylem planları hazırlanarak gerçekleşecek ve bu eylem planları belediyeler ile diğer ilgili kamu kurum ve kuruluşları tarafından hazırlanacaktır (Kamu Binaları, Kamuya Açık Alanlar ve Toplu Taşıma Araçlarının Özürlülerin Kullanımına Uygun Duruma Getirilmesi ile ilgili Başbakanlık Genelgesi, 2006). Engellilerin erişilebilirliği hususu yasal düzenleme ile hüküm altına alınmış olsa da 7 yıllık süre içinde gerekli düzenlemelerin tamamlanamadığının gözlemlenmesi ile bu süre 2012 tarihli 6353 sayılı Kanun’un 34. maddesiyle 7 yıl olarak tanınan süre 8 yıla çıkartılarak değiştirilmiştir. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler, İşçileri, Çevre ve Şehircilik, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlıkları ile engelliler ile ilgili konfederasyonların temsilcilerinden oluşan komisyon tarafından yapılan erişilebilirliğin uygulanmasıyla ilgili gerçekleştirilen gerekli denetlemelerin ve gözlemlerin sonucunda ilgili belediye ve kamu kurum ve kuruluşları ile hakla açık hizmet veren bütün yapıların ve açık alanların malikleri ile toplu taşıma araçlarının sahiplerine eksikleri tamamlaması için belirlenen sürenin bitimine ek olarak en fazla 2 yıl daha ek süre tanınmıştır (Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 2012).

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından “2019/1 sayılı 2019 Yılı Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Planı Hakkında Genelge”ye göre; sürücü koltuğu haricinde dokuz ve on altı oturma yeri olan toplu taşıma araçları, turizm amacıyla kullanılan

taşıma araçları, özel veya kamu toplu taşıma araçları ile yolcu gemi sahiplerinin araçlarını engelliler için daha erişilebilir hale getirmesi için “5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun” da yer alan geçici 3(1). maddede belirtilen 7/7/2018 tarihinden itibaren başlamak üzere ek olarak 2 yıl daha ek süre tanınacağı belirtilmiştir (Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Planı Hakkında Genelge, 2019).

Erişilebilirlikle ilgili konuya dahil olan bütün hususların belirtildiği, açıklandığı ve tanımlandığı 28713 sayılı “Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği” Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından 20 Temmuz 2013 tarihinde Resmî Gazete ile yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğe göre (18(1). mad) erişilebilirliğin olmadığı, yönetmeliğin gereklerine uymadığı tespit edilen halka açık yapılar, açık alanlar ve toplu ulaşım araçlarının sahibi olan gerçek ve tüzel kişilerine her bir tespit için belirli oranlarda para cezası verileceğini öngörmüştür (Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği, 2013). Ne yazık ki belediyelerde ve kamu kurum ve kuruluşlarında engelli bireyler açısından erişilebilirlik olgusu, yasal düzenlemelerin ötesine geçememiştir.

Tablo 2.1. Yıllara göre Erişilebilirlik Belgesi Verilen Yerin Türüne Göre Dağılımı

Yıl	Bina	Açık Alan	Toplu Taşıma Aracı	Toplam	Yüzde (%)
2014	6	1	2	9	1,6
2015	33	1	1	35	6,3
2016	21	5	0	26	4,7
2017	79	0	105	184	33,2
2018	101	2	198	301	54,2
Toplam	240	9	306	555	100

Kaynak: (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2019a: 28).

“2014-2018 yılları arasında 240’ı bina, 9’u açık alan ve 306’sı toplu taşıma aracına olmak üzere toplam 555 “Erişilebilirlik Belgesi” düzenlenmiştir” (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2019a: 28).

Dolayısıyla yukarıdaki Tablo 2.1’de yer alan verilere bakıldığında, 2014 yılından günümüze değin engelli bireylerin erişimini kolaylaştırmaya yönelik çalışma ve hizmetlerde bir gelişme yaşandığı görülmektedir. Ancak şu da açıktır ki bu denetlemeler, düzenlemeler yeterli değildir. Özellikle erişilebilirliğe uygun hale getirilen açık alan ve binaların sayısı çok düşüktür. Ulaşımı kolaylaştıran ve toplumsal düzende önemli bir yere sahip olan toplu taşıma araçları da aynı şekilde erişilebilirlik yönünden hala yeterli düzeye getirilmemiştir. Bu durum engelli bireylerin toplumla bütünleşebilmesinin önünde engeldir.

2.3. Sosyal Dışlanma

Sosyal dışlanma, bireylerin her hangi bir nedenden dolayı toplumsal ve ekonomik hayattan çıkarılması ve bu kimselerin görünmezden gelinmesidir (Hekimler, 2012: 4). Bir başka ifade ile *“bireyin temel gereksinmelerini karşılayamamasıyla başlayan ve giderek toplumla olan bağlarının zayıflayarak kopmasına kadar giden dinamik bir süreçtir”*. Sosyal dışlanmanın sonuçları kadar dışlanmaya neden olan gerçekler üzerine dikkat çekmektedir. Dolayısıyla sosyal dışlanma bireyleri ve grupları toplum dışına iten nedenleri ve süreçleri kapsamaktadır (Sapancalı, 2005: 54).

Tablo 2.2. Sosyal Dışlanmanın Boyut ve Unsurları

Sosyal Dışlanma Boyutları	Sosyal Dışlanma Unsurları
Bireysel	Ruhsal ve fiziksel rahatsızlıklar, beklentileri karşılayamayan eğitim
Ekonomik	Uzun süreli işsizlik, işsiz hane halkı, gelir yoksulluğu
Sosyal	Evsizlik, suç, asi gençlik, sapma davranışı
Politik	Yetkisizlik, siyasal hakların yetersizliği, politik süreçlere olan güvensizlik veya bu süreçlere yabancılaşma
Çevre/Komşuluk	İskân yapılarının yetersizliği, çevre felâketleri
Grup	Engelli, yaşlı, etnik azınlık grupların özellikleri üzerine odaklanma

Kaynak: (Genç ve Çat, 2013: 371).

Engelli bireyler hayatın ve toplumsal düzenin her alanında (istihdam, sosyal ilişkiler, eğitim vb. gibi) olumsuz durumlarla karşılaşmaktadır. Karşılaşılan engeller bireylerin eğitim ve çalışma hayatına erişimlerini, sağlık, bakım ve sosyal güvenlik hizmetlerine ulaşılabilirliği, kamusal alanlarda hareketliliğini kısıtlamakla birlikte aynı zamanda bireylerin yoksul durumuna düşmelerine veya sosyal hareket kısıtladığından yoksul kalmalarına neden olarak, yoksulluktan kaynaklanan sosyal dışlanmaya neden olmaktadır. Bununla birlikte, sağlık hizmetlerinden diğer bireyler gibi eşit koşullarda yararlanamama durumu da bir sosyal dışlanmadır. En temel haklar olan eğitim ve sağlık hakkının kullanılamaması toplumla kaynaşmak için gerekli olan niteliklerden yoksun olmaya, hayatı refah içinde yaşamak için gereken iyi bir işe sahip olamamaya sebebiyet vererek bütünsel bir etkiye neden olacaktır. Eğitim hayatına devam edemeyen birey yaşadığı dışlanmışlığa ek olarak iyi imkânlarla sahip bir iş hayatına sahip olamama tehdidi altında hissedecektir. Böylece birey için gelecekte karşı karşıya kalacağı ekonomik ve sosyal yönden dışlanmanın temeli atılmış olacaktır. Engellilerin başkalarına bağımlı olmadan özgürce hareket edebilmeleri, özgüvenlerinin artırılması ve toplumsal düzeninde var olan her alana etkin olarak katılabilmeleri için eğitim önemli bir role sahiptir. Her engel durumunun gerektirdiği eğitiminin verilmesinin sağlanması da çok önemlidir. Ancak, her engel durumun

gereksinimleri ve ihtiyaçları dolayısıyla engelli bireyler temel eēitim hizmetlerinden tam olarak yararlanamamaktadır. Her engel durumunun farklı gereksinim ve ihtiyaçları olması sebebiyle genel eēitimin dışında kalarak özel eēitim verilen kurumlarda eēitim almak durumunda kalan bireylerin maruz kaldıēı bu durum dolaylı ayrımcılık olarak görülmektedir. Bu baēlamda engelli bireylerin genel eēitim sisteminden yararlanamaması sosyal dışlanmaya neden olmaktadır. Ayrıca eēitim kurumlarında engelli  ērencilerin diēer engeli olamayan ya da  ēretim elemanlarının sergilediēi, eēitim kurumuna ulaşma sıkıntısı yaşaması engelli bireyin eēitim imkânlarına sahip olamamasına ya da ne yazık ki eēitim hayatını yarıda kesmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla bu durumlarla karşı karşıya kalan engelli bireylerin başarı düzeylerinin düşmesine ve toplumun her alanında var olma imkânından da mahrum olmalarına neden olmaktadır (Köten ve Erdoēan, 2014: 27-28; Altan (2008)'den Akt. ÇSGB, 2017: 17; akır, 2002: 88).

2010 yılında “ z rl l ēēe Dayalı Ayrımcılıkla Mücadele Projesi”nin araştırma sonuçlarına göre, ayrımcılıēa maruz kalan zihinsel engelliler (%35,7), işitme (%21,3), görme engelliler (%26,6), ruhsal hastalıēı olanlar (%10,2), dil ve konuşma bozuklukları olanlar (%8,2) ve fiziksel engelliler (%4) olduēu görülmektedir (Başbakanlık  z rl ler İdaresi Bařkanlıēı, 2010: 9).

Bireyin fiziksel fonksiyonlarında meydana gelen bozukluklar ve bu bozuklukların hareket kısıtlılıklarına neden olması bireyi toplumun diēer bireylerden farklı kılmaktadır. Söz konusu farklılık, engelli bireylerin maruz kaldıēı ayrımcılıēın da temel nedenidir. Engelli bireyin fiziksel fonksiyonlarındaki bozulmalar ve bozulmaların hareket yeteneēinde meydana getirdiēi sınırlamalar onu toplumdan uzaklaştırmaktadır. Toplumun engelliliēēe yönelik destek yoksunluēu, ötekileştiren tutumları ve davranışları engellinin toplumsal düzeninin her alanına eēit bireyler olarak katılımını engellemektedir (Milli Eēitim Bakanlıēı, 2011: 1). Engelli bireyler için saēlık yönü dışında sosyal ilişkilerden, sosyo-kültürel faaliyetlerden, sunulan hizmetlere erişimden, toplumsal ve iktisadi alandan her yönüyle engellenmiş olmak ikincil olarak engellenmişlik durumunu yaşatmaktadır. Dolayısıyla söz konusu engellenmişlik durumunu, sosyal hayattan engelli bireylerin dışlanması olarak ifade edebiliriz (Genç, 2015: 67).

Toplum dinamik bir yapıya sahip olmakla birlikte bu dinamik yapının devam etmesi toplum içinde var olan farklılıkların birbirini tamamlamasından geçmektedir. Bu bakımdan engelli bireylere yönelik var olan olumsuz tutumları tespit edilerek giderilmesi için gereken

yükümlülükleri yerine getirmek ve toplumla bir bütün haline gelebilmesini sağlamak ancak toplumdaki duyarlılığın ve engelliliğe ilişkin farkındalığın artırılması gerekir (Ünal ve Yıldız, 2017: 344). Engelli bireylerin gündelik hayattaki görünürlüğü artarsa engelli bireylere ilişkin negatif algı ve davranışlar azalacaktır. Ancak engellilerin toplumda varlığı hissedilmezse, engellilere ilişkin olumsuz tutumlar daha da kötüye gidecektir. Dolayısıyla engelli bireylerin toplumsal dışlanma riski daha da fazlalaşacaktır (Ibid (T.Y)’den Akt. Köten ve Erdoğan, 2014: 27). Engelli bireylerin topluma etkin katılımı ve diğer bireyler ile aynı eşitliğe sahip olması isteniyorsa, her engel türünün gereksinimlerine göre toplumsal planlama düşünülmeli ve yapılmalıdır (Subaşıoğlu, 2000: 214).

2.4. Ayrımcılık

Ayrımcılık; *“bireyin iradesi ile değiştirmesi mümkün olmayan özellikleri (cinsiyet, yaş, ırk, renk, engellilik vs.) ya da değiştirmesi kendisinden beklenemeyecek, kişisel özgürlükler kapsamında koruma altına alınan özellikleri (felsefi inanç, din, medeni hal, sendikal faaliyet vs.) nedeniyle, benzer bir durumda bu özelliği taşımayan bir diğer kişiye kıyasla hukuken haklı görülemeyecek, olumsuz bir farklı davranışa muhatap tutulması”*dır (Yıldız (2008)’den Akt. Zeytinoğlu, 2010: 117-118).

Engelliler, günlük hayatta çeşitli alanlarda ayrımcı tutumlara maruz kalmaktadır. Bu bakımdan günlük hayat içinde ayrımcı tutumların en çok karşılaşıldığı ve toplumda ötekileştirilmenin en çok hissedildiği alanları sağlık hizmetleri, istihdam ve eğitim olarak ele alabiliriz.

2.4.1. Sağlık Hizmetlerinde Ayrımcılık

Türkiye’de engellilerin sağlık hizmetlerinden beklentilerinin ve taleplerinin tam ve sürekli karşılanabilmesi, sağlık hizmetlerinden yararlanmak isteyen engelli bireylerin sağlık hizmeti ihtiyacının uygun ortamlarda, güç duruma düşürülmesine müsaade edilmeden verimli ve hızlı olarak karşılanması ile sağlık bakım kalitesinin artırılması amacıyla 2010 yılında *“Engelli Kişilere Yönelik Sağlık Hizmetlerinin Sunumuna İlişkin Genelge”* yayınlanmıştır. Genelge’de yer alan bazı hususlara göre (Özürlü Kişilere Yönelik Sağlık Hizmetlerinin Sunumuna İlişkin Genelge, 2010);

- “Asansör, tuvalet, lavabo, müracaat bankosu vb. gibi ortak alanların her engel grubuna hitap edecek şekilde düzenlenmesi, tekerlekli sandalye transferini

kolaylaştıracak ve tekerlekli sandalye manevrasına imkân verecek şekilde gerekli görülen alanların tutunma barlarıyla desteklenmesi suretiyle düzenlemelerin yapılması”

- “Sağlık kuruluşlarında, engellilerin ve yakınlarının kendilerine tanınan öncelikleri belirten tabelaların kolayca görebilecekleri yerlere asılması, söz konusu bilgilere görme engellilerin ulaşmalarını teminen Braille alfabesinin de kullanılması sağlanacaktır.”

Herhangi bir nedenle engelli hale gelen daha önce yapabildiklerini artık yapamaz duruma düşen bireyin tekrardan yapabilir duruma gelmesi için yeniden yeteneklerini geri kazanması ve tedavi edilerek sağlığına kavuşturulması gerekmektedir. Eğer birey rehabilitasyon sürecinden geçmez ise bakıma muhtaç olmaktan kurtulamayacaktır (Serenli, 2011: 25). Ancak engelli bireyler sağlık hizmetlerinden yararlanmakta zorluk çekmektedirler. Çünkü sağlık kuruluşları ulaşım, bakım ve rehabilitasyon üniteleri yönünden yetersizdir. Aynı zamanda tedaviye devam etmekte güçtür (Durduran ve Bodur, 2009: 70).

Türkiye’de mevcut olan tıbbi rehabilitasyon hizmetleri genel olarak kurum merkezlidir. Bu merkezlerin sayısı ise engelli bireylerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde olmamakla birlikte kurumlara yönlendirmeyi sağlayan bir koordinasyon hizmeti de bulunmamaktadır. Engelli bireylerin bakım ve tedavisini gerçekleştirecek fizik tedavi uzmanı, konuşma terapisti ve iş ve uğraşı terapistlerinin sayısı yetersizdir. Ayrıca kurumlarda klinik psikolog ile sosyal hizmet uzmanları da mevcut değildir (Oral vd., 2016: 87).

Özata ve Karip (2017: 425), tarafından yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre; “engellilerin sosyal güvenceleri sağlık harcamalarını tamamen kapsamalı, engelli otoparkı kullanılabilir hale getirilmeli, sağlık kurumu mimari yönden engelli bireylerin rahat hareket edebilmesini kolaylaştıracak şekilde düzenlenmeli, engelli bireylerin sağlık kurumundaki işlemleri aynı gün içerisinde tamamlanmalı ve engellilik hakkında sağlık personelleri bilinçlendirilmeli”dir.

2.4.2. İstihdamda Ayrımcılık

İş hayatının içinde yer alabilme, bireylerin sadece gelir elde edebilmelerinin ötesinde sosyal çevre ile ilişkileri, kişisel tatmini, mutluluğu vb. gibi birçok faktörü etkilemektedir. İstihdam konusunda en dezavantajlı gruplardan biri de şüphesiz engellilerdir. Engelli bireyler, iş hayatı içinde birçok problemle karşılaşmakta, ülkelerin gelişmişlik seviyesine göre de istihdam içerisinde az ya da çok yer almaktadır. Engellilerin işe alınmalarının yanında engelli bireye yönelik işyerindeki tutumda büyük önem arz etmektedir. İşe alınmalarda ayrımcı tutumlar sergilenemeyeceği gibi, çalışmaya başlayan engellilere de ayrımcı tutumlar sergilenemez. Dolayısıyla pozitif ayrımcılık ilkesine dayanarak engelli bireylere eğitim, bilgi ve yeteneklerini en üst düzeyde sergileyebilecekleri iş ortamının sağlanması gerekmektedir. İstihdam edilen engellilerin, işverenlerin ve çalışma arkadaşlarının önyargılı ve olumsuz tutumları, onların iş verimlerini olumsuz yönde etkilemektedir (Ergün, 2005b).

Günümüzde istihdamda yer almak yaşamın devam ettirmenin en önemli koşulu haline gelmiştir. Bu nedenledir ki engelli bireylerin çalışma yaşamından izole edilmesi ve görmezden gelinmesi dünya genelinde devletler açısından büyük maliyetlere sebebiyet vermekte ve engelli bireylerin toplumun dışında kalmasına neden olmaktadır. Engelli bireylerin sayısının giderek artması, sosyal ve ekonomik sebepler, bireyin kendisi, toplumsal değişim ve devlet anlayışındaki gelişmeler engelli bireylerin istihdamda yer almasını zorunlu koşturmaktadır (Meşhur, 2004: 178).

Türkiye’de engelli bireylerin çalışma hayatına dahil olması yönündeki ilk düzenleme 1967 yılında “854 sayılı *Deniz İş Kanunu*”nun “Sakat ve Eski Hükümlü Çalıştırma” (mad. 13) başlığı ile yapılmıştır. Birey özelinde ise 1971 yılında 1475 sayılı *İş Kanunu*’nunda çalışma yaşamında engelli bireylere yönelik haklar öngörülmüş, istihdam edilecek sakat ve eski hükümlülerin türleri, hangi iş kollarında ve işlerde çalıştırılabileceği, işverenler tarafından nasıl işe kabul edilecekleri konusunun yönetmelikle belirleneceği 25. madde altında düzenlenmiştir (Hüseyinli vd., 2017: 141).

Engellilerin çalışma hayatına ve topluma dahil olabilmesi devlet tarafından birtakım özel tedbirler ile sağlanmaktadır. Bu tedbirler genelde iş piyasası programları kapsamında değerlendirilmektedir (Karaaslan, 2013: 12). Engellilerin istihdamına ilişkin yapılan çalışmalara bakıldığında yedi yöntem mevcuttur. Bunlar (Orhan, 2013: 37):

- Kota sistemi
- Korumalı işyerleri
- Kişisel çalışma yöntemi
- İşverenlerin zorunluluk olmadan engelli istihdamı
- Evde çalışma
- Kooperatif çalışma yöntemi
- Sadece engellilerin çalıştırıldığı seçilmiş işlerde istihdam

Türkiye’de engellilere ilişkin istihdam politikalarında yukarıdaki sözü edilen yöntemler arasından temel olarak kota ve kota/ceza sistemi kullanılmaktadır. Engelli bireylerin iş gücüne dahil olmaları için kamu ve özel sektör işverenlerine birtakım yükümlülükler ve teşvikler de mevcuttur (Karaaslan, 2013: 12).

Türkiye’de engelli bireylere yönelik kota sistemi, 1967 yılında “*Deniz İş Kanunu*” ile işveren veya işveren vekillerinin kanunun koyduğu esaslar ve ölçüler dahilinde eski hükümlü veya engelli gemi adamlarını çalıştırma zorunluluğu hükmü ile söz konusu olmuştur (mad. 13) (Deniz İş Kanunu, 1967).

Engelli bireylerin istihdam edilme zorunluluğu “4857 sayılı *İş Kanunu*”nun Engelli ve eski hükümlü çalıştırma zorunluluğu başlığı altında düzenlenmiştir. Buna göre; elli veya daha fazla sayıda işçi çalıştıran özel sektör işyerlerinde işverenler %3 engelli, kamu işyerlerinde ise bu oran %4 engelli, %2 eski hükümlü olarak yürürlüğe konmuştur. İşverenler çalıştırmak zorunda oldukları bireyleri Türkiye İş Kurumu [İŞKUR] aracılığı ile sağlamaktadırlar (mad. 30) (İş Kanunu, 2003).

Öte yandan, korumalı işyeri, “*Engelliler Hakkında Kanun*”nun 3. maddesinde tanımlanmıştır. Buna göre; “işgücü piyasasına kazandırılmaları güç olan zihinsel veya ruhsal engellilere mesleki rehabilitasyon sağlamak ve istihdam oluşturmak amacıyla Devlet tarafından teknik ve mali yönden desteklenen ve çalışma ortamı özel olarak düzenlenen işyeri”dir (25868 Sayılı Resmi Gazete, 2005).

Bunlara ek olarak engelli çalıştıran işveren için devlet tarafından teşvikler sağlanmaktadır. İşyerlerinde ve korumalı işyerlerinde (Karaaslan, 2013: 14);

- “Kontenjan dâhilinde çalıştırılan engellilerin sosyal sigorta primlerinin tamamı”
- “Kontenjan fazlası veya yükümlü olmadığı halde çalıştırılan her engelli için sosyal sigorta primlerinin %50’si Hazine tarafından karşılanmaktadır.”

Ayrıca “Engelli çalışanlara yönelik düzenlemeler yapmak isteyen işverenler bulundukları ilde İŞKUR İl Müdürlüğü ile görüşerek hazırlayacakları bir proje ile maddi destek alabilmektedir.”

Çalışma hayatının dışında kalmak engeli olmayan bireyler açısından olumsuz bir durum oluşturmaktadır. Bu durum engelli bireyler için çok daha kötü sonuçlar doğurmaktadır. Çünkü dünya genelinde engelli bireyler öncelikle yetersiz beslenme, sağlık hizmetlerine yeterli düzeyde erişim sağlayamama, adaletsiz uygulamalar ve istismar sonucu meydana gelen yoksulluk; ikinci olarak ise, bütün dünyada engelli bireylerin eğitim hizmetlerine erişimde ve ulaşmada karşılaştığı güçlükler sonucunda zor durumda kalmaktadırlar (Stone (1999)’dan Akt. Orhan, 2015: 76).

Engelli bireyler diğer insanlar gibi bağımsız, ötekileştirilmeden aynı eşit imkânlarla sahip olmak istemektedirler. Ne yazık ki özellikle istihdam alanında gerek işverenler tarafından gerekse iş arkadaşlarının tutum ve davranışları sebebiyle bu imkânlarla sahip olamamaktadırlar.

İstihdamda karşılaşılan problemleri şu şekilde sıralayabiliriz (Özdemir, 2012: 72);

- İşverenin fiziksel yönden yetersizliği kabul etmemesi,
- İşin gerektirdiği niteliklere sahip olmama,
- Eğitimin olmayışı ya da yetersiz oluşu,
- İşverenlerin engellilik konusunda isteksiz, önyargılı, verimsiz ve iş için uygun olmadıkları düşüncesiyle hareket ederek olumsuz tavırlar sergilemesi,
- Toplumun engelli bireylerin problemlerini hayırseverlik yaklaşımıyla çözüleceği inancıdır.

İşverenlerin ve iş çevresinin engelliliğe ilişkin bakış açısının değiştirilmesi, devletin engellilerin çalıştırılmalarını teşvik edecek şekilde düzenlemeler yapması, engelli bireylerin mesleki eğitim almalarının sağlanması, eğitimde sorunların en aza indirilerek nitelikli

engelli çalışan potansiyelinin artırılması son derece önemlidir. Çünkü engelli bireylerin kendilerini toplumun bir parçası olarak görebilmeleri ve başkalarına muhtaç olmadan bağımsız yaşam sürdürebilmelerinin yolu istihdamın içinde aktif olarak var olmalarından geçmektedir. Okul hayatından sonra yaşamın devamını sağlayabilmek için çalışma hayatında bir yer edinmek son derece önemlidir. Engelli bireylerin istihdamda yer alarak mesleklerini yapabilmesi, ekonomik yönden kazanç sağlamak, sosyal ve psikolojik olarak kimlik oluşturma, özgüven hissetme ve kendi yeteneklerini ortaya koyma açılarından önem taşımaktadır (Güneş vd., 2014: 2). İşverenlerin ve iş çevresinin engelliliğe ilişkin bakış açısının değiştirilmesi, devletin engellilerin çalıştırılmalarını teşvik edecek şekilde düzenlemeler yapması, engelli bireylerin mesleki eğitim almalarının sağlanması, eğitimde sorunların en aza indirilerek nitelikli engelli çalışan potansiyelinin artırılması gereklidir. Çünkü engelli bireylerin kendilerini toplumun bir parçası olarak görebilmeleri ve başkalarına muhtaç olmadan bağımsız yaşam sürdürebilmelerinin yolu istihdamın içinde aktif olarak var olmalarından geçmektedir.

Engelli bireyin işe alınmasıyla, istihdam sorununun büyük ölçüde çözüldüğü varsayılmaktadır. Oysa iş yaşamı, işe alınan engelli bireyin özellikleri ve yetenekleri dikkate alınarak düzenlenmediğinden ve iş başında geliştirme eğitimi verilmediğinden, işe alınan engellilerden çoğu kez beklenen verim sağlanamamaktadır. Bu durumun hem işveren kurum, hem çalışan engelliler hem de işe alınmayı bekleyen engelliler açısından ayrı ayrı ve birlikte olumsuz sonuçları olmaktadır. Başlangıçta iş bulduğu için mutlu olan birey, iş ortamında karşılaştığı tutumlar ve sorunlar yüzünden kendisini verimsiz, hatta “işe yaramaz” hissedebilmektedir. İşveren, iş ortamında engelli bireyin özelliklerini ve yeteneklerini de dikkate alan düzenlemeler yapmamış olduğu ve böyle bir düzenleme yapmayı da çoğu kez iktisadi nedenler ve bilinçsizlik yüzünden gereksiz bulduğu için, engelli bireye ya “iş gücü vasıfları” ile uyumsuz işler yaptırmaya kalkmakta ya da hiçbir iş yaptırmamaktadır. Bazen sorunlar engelli bireyin eğitilmiş işgücü vasıflarından yoksun olması ya da istihdam edildiği işe uygun işgücü niteliğinin bulunmaması gibi sebeplerle de yaşanmaktadır. Çoğu işveren yasal zorunluluklar nedeniyle işe aldığı engellinin iş yerinde ne yapabileceği konusunda bir bilgiye sahip değildir ve bu doğrultuda bir hazırlık yapmamaktadır (Karataş, (2001)’den Akt. Yılmaz, 2004: 195). Bu bağlamda okur-yazar olmayan ve meslek eğitimi almamış ya da yeterli düzeyde eğitim almamış bir engelli bireye iş imkânının verilmiş olması yarar sağlamanın yanı sıra engelli bireye zarar da verebilir. Kendisine uygun olmayan bir işe yerleştirilmiş engelli bireyin başarılı ve verimli bir işgücü

beklemek yanlış olur. Engelli bireylerin eğitim düzeyi artmadıkça, istihdam edildiği işyerlerinde fiziki koşullar uygun olmadıkça, toplumda engelliliğe yönelik bilinç düzeyi artmadıkça engellilere yönelik olumsuzluklar sürmeye devam edecektir (Hasırcıoğlu, 2006: 111).

Öte yandan, engelli bireylerin eğitim hayatında karşılaştıkları problemler ile kariyer hayatında yaşadıkları sıkıntılara yalnızca yasal düzenlemeler ile çözüm bulunması mümkün değildir. Kamuda engelli bireylerin istihdam edilmesi sorunları ortadan kaldırmaktan çok uzaktadır. Gerçekçi bir çözüm için engelli bireylerin çocukluk çağından başlayarak gençlik dönemleri dahil doğru ve kaliteli yönlendirme ile birlikte yardımcı ve destekleyici teknolojilerden yardım alarak nitelikli ve meslekle ilgili eğitim almaları gereklidir. Engelli bireylere en başından beri iyi yönlendirme yapılmaz nitelikli bir eğitim verilmez ise ülkenin bütün potansiyeli kullanılmamış olacaktır. Ülkenin bütün insan potansiyeli kullanılmaz ise rekabet ortamı yaratmak ve verimliliği arttırmak mümkün olmayacaktır (Demir ve Eliöz, 2016: 79).

Ulusal veriler, engelli erkekler (%53) ve engelli kadınlar için (%20) istihdam oranlarının engelli olmayanlara (%65) ve engelli olmayan kadınlara (%30) göre daha düşük olduğunu göstermektedir. OECD ülkelerinde, engelli bireylerin istihdam oranı (%44), engelli olmayanlara göre (%75) daha fazladır (Dünya Sağlık Örgütü, 2018).

Avrupa Komisyonu tarafından sunulan “AB Genişleme Politikasına İlişkin 2018 Bilgilendirme (2018: 20) Raporu”na göre, Türkiye “engelli bireylerin istihdam oranı %3’lük hedefin altında kalmaktadır.”

Tablo 2.3. Yıllar İtibariyle Devlette İstihdam Edilen Engelli Memur Dağılımı (2002-2018)

Yıllar	Kadın	Erkek	Toplam
2002	1.033	4.744	5.777
2003	1.225	5.502	6.727
2004-2005	1.626	7.091	8.717
2006	1.547	7.368	8.915
2007	1.601	7.592	9.193
2008	1.826	8.140	9.966
2009	1.900	8.457	10.357
2011	4.232	16.597	20.829
2012	5.739	21.575	27.314
2013	7.053	25.734	32.787
2014	7.473	26.605	34.078
2015	9.170	31.485	40.655
2016	11.242	36.892	48.134

Tablo 2.3. Yıllar İtibariyle Devlette İstihdam Edilen Engelli Memur Dağılımı (2002-2018) (devam)

Yıllar	Kadın	Erkek	Toplam
2017	11.951	37.922	49.873
2018	13.194	39.823	53.017

Kaynak: (Devlet Personel Başkanlığı, 2018a).

Yukarıda ki Tablo 2.3.'te yer alan veriler incelendiğinde, 2002 yılından 2018 yılına değin engelli memur istihdam edilme sayısında artış olmuştur. Ancak engelli kadın memurların istihdam oranı yıl bazında artmış olsa da istihdam edilen erkek memurların sayısının gerisinde kaldığı görülmektedir.

Tablo 2.4. Engelli Memurların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları (Aralık, 2018)

Eğitim Durumu	Kadın	Erkek	Toplam
İlköğretim	919	5.751	6.670
Ortaöğretim	3.806	15.460	19.266
Ön Lisans	2.852	7.051	9.903
Lisans	5.259	10.843	16.102
Lisansüstü	358	718	1.076
Toplam	13.194	39.823	53.017

Kaynak: (Devlet Personel Başkanlığı, 2018b).

Devlette istihdam edilen engelli memurların büyük çoğunluğu Tablo 2.4'te görüldüğü gibi ortaöğretim mezunudur. İkinci sırayı eğitim durumu lisans düzeyinde olanlar takip etmiş olsa da çoğunluğun eğitim seviyesinin ortaöğretim düzeyinde olması düşündürücüdür. Eğitim düzeyi ortaöğretim seviyesinde olup istihdam edilen engelli memurların büyük çoğunluğu erkektir. Aynı şekilde eğitim seviyesi lisans düzeyinde olan engelli memurların büyük çoğunluğu erkektir. Ayrıca eğitim seviyesini lisansüstü düzeye taşıyan engelli memur sayısı diğer verilere oranla en düşük seviyededir.

Tablo 2.5. Engelli İstihdam Edilmesi Zorunlu İşyerlerinde İşçi Olarak Çalışan Engelli Birey Sayısının Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Çalıştırmakla Yükümlü Olunan Engelli Birey Sayısı		Çalışan Engelli Birey Sayısı			
	Kamu	Özel	Kamu		Özel	
2019 (Mart)	16.566	107.632	50+ işyerinde çalışan: 14.853	50- işyerinde çalışan: 961	50+ işyerinde çalışan: 97.893	50- işyerinde çalışan: 8.916
2018	16.157	107.373	50+ işyerinde çalışan: 14.453	50- işyerinde çalışan: 1.033	50+ işyerinde çalışan: 96.142	50- işyerinde çalışan: 7.864
2017	7.801	117.687	10.323		102.751	
2016	8.206	104.966	10.822		92.413	
2015	8.432	99.262	10.696		84.370	

Tablo 2.5. Engelli İstihdam Edilmesi Zorunlu İşyerlerinde İşçi Olarak Çalışan Engelli Birey Sayısının Yıllara Göre Dağılımı (devam)

Yıllar	Çalıştırmakla Yükümlü Olunan Engelli Birey Sayısı		Çalışan Engelli Birey Sayısı	
	Kamu	Özel	Kamu	Özel
2014	8.417	101.823	10.422	84.706
2013	9.514	97.689	11.804	80.434
2012	10.246	97.322	12.358	77.547
2011	10.496	86.607	12.347	71.088
2010	-	-	12.603	66.359
2009	-	-	12.653	58.876
2008	-	-	11.286	55.077
2007	-	-	12.924	49.784
2006	-	-	15.342	53.832
2005	-	-	15.243	47.850
2004	-	-	15.193	39.022
2003	-	-	14.685	31.829
2002	-	-	16.668	28.953

Kaynak: (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2019a: 2).

“Engelli çalıştırmakla yükümlü olan işyerlerinde çalıştırılması gereken engelli birey sayısı 2011 yılı itibariyle kamuda 10.496, özel sektörde 86.607 iken 2019 yılı Mart sonu itibariyle bu sayı kamuda 16.566’ya, özel sektörde ise 107.632’ye yükselmiştir. Bu işyerlerinde çalışan engelli sayısı 2002 yılı itibariyle kamuda 16.668, özel sektörde 28.953 iken 2019 yılı Mart sonu itibariyle bu sayı kamuda 15.814, özel sektörde ise 104.006’dır” (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2019a: 2).

2.4.3. Eğitimde Ayrımcılık

Eğitim, engellilerin bağımsız iradeye sahip olmalarının, başkalarına muhtaç olmadan yaşam sürdürebilmelerinin, toplumsal hayatın bütün alanlarına katılabilecek düzeyde kişisel gelişimlerinin sağlanmasına önemli rol oynamaktadır. Yoksulluk, işsizlik, toplum dışına itilme vb. gibi birçok sosyal problemin çözümü ancak eğitimle mümkündür (Şişman, 2014: 58). Eğitim, bireylerin yetenek ve kabiliyetlerini geliştiren, bilgi, yetenek kazanmasını ve sosyalleşmesini sağlayan bir süreçtir. Bu açıdan bakıldığında eğitimin ülkenin kalkınma seviyesinin artırılması ile ilişkisi net biçimde ortaya çıkmaktadır. Kalkınmanın gerçekleşebilmesi için gerekli insan gücünü açığa çıkartmak, geliştirmek ve bireyleri üretici hale dönüştürmek amaç olarak benimsendiğinde, bu amaca ulaşmak için gerekli olan araç ancak eğitimidir (Taş ve Yenilmez, 2007: 181).

Eğitim, bireyin yaşamına anlam kazandırmak ve bireyi çeşitli yönlerden daha olgun birey haline dönüştürmek amacıyla yürütülen birtakım faaliyetleri içermektedir. İnsan sürekli değişim içerisinde olan yaşamın içinde ilerleyebilmek, yeniliklerin meydana getirdiği değişime uyum sağlayabilmek için eğitim sürecine katılır. Bu süreçte edindiği bilgiler sayesinde kendisini ve çevresini tanıma olanağı elde eder. Hayata daha farklı bir gözle bakabilmeyi, hedeflerine yön verebilmeyi ve toplum ile sosyal ilişkilerini geliştirmeyi öğrenir. Ancak bu eğitim faaliyetleri kaliteli, her imkâna kolaylıkla erişilebilen, iyi düzenlemelerin mevcut olduğu ve sosyal etkileşimin gerçekleştirilebildiği bir eğitim ortamında gerçekleştirilebilir. Bu eğitim ortamlarını engelli ve engeli olmayan bireyler birlikte paylaşmaktadırlar. Dolayısıyla ihtiyaçları farklılaşan bireylerin bu farklılıkları göz önünde bulundurularak gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Özel eğitime gereksinim duyan bireylere de diğer öğrencilerin sahip olduğu imkân ve hakları eşit bir şekilde sunabilmek önem arz etmektedir (Gün, 2015: 62).

1982 Anayasası'nda eğitim hakkı; *“kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır”* (mad. 42) şeklinde ifade edilmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982).

2005 yılında yürürlüğe giren *“Engelliler Hakkında Kanun”* ile engellilerin eğitim hakkı güvence altına alınmıştır. Buna göre (Engelliler Hakkında Kanun, 2005).

- *“Hiçbir gerekçeyle engellilerin eğitim alması engellenemez. Engelliler, özel durumları ve farklılıkları dikkate alınarak, yaşadıkları çevrede bütünleştirilmiş ortamlarda, eşitlik temelinde, hayat boyu eğitim imkânından ayrımcılık yapılmaksızın yararlandırılır”* (m. 15).
- *“İşitme engellilerin eğitim ve iletişimlerinin sağlanması amacıyla Türk işaret dili sistemi oluşturulur. Bu sistemin oluşturulmasına, geliştirilmesine ve uygulanmasına yönelik çalışmaların esas ve usulleri Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının koordinatörlüğünde, Millî Eğitim Bakanlığı ve Türk Dil Kurumu Başkanlığınca müştereken çıkarılan yönetmelikle belirlenir. Engellilerin her türlü eğitim, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak üzere kabartma yazılı, sesli, elektronik kitap; alt yazılı, işaret dili tercümeli ve sesli betimlemeli film ve benzeri materyal temin*

edilmesine ilişkin gerekli işlemler Millî Eğitim Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığınca yürütülür” (mad. 15).

Türkiye’de 2017/2018 eğitim-öğretim yılında üniversitelerde eğitim gören engelli öğrencilerin 27.332’si erkek, 11.911’i ise kadındır (Yükseköğretim Bilgi Sistemi, 2019a).

Tablo 2.6. Yıllara göre Üniversitelerde Öğrenim Gören Engelli Öğrenci Sayıları

Eğitim/Öğretim Yılı	Devlet Üniversiteleri	Vakıf Üniversiteleri	Vakıf MYO
2017/2018	38313	865	65
2016/2017	38925	1062	35
2015/2016	12083	896	0
2014/2015	12126	1095	14
2013/2014	58323	845	13

Kaynak: (Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, 2019b).

Tablo 2.7. Eğitim-Öğretim Yılları ve Engel Türüne Göre Öğrenci Sayıları

Engel Türü	2017/2018 (Yıl)	2016/2017	2015/2016	2014/2015	2013/2014
Görme Engelli	1014	1194	3894	4975	24176
İşitme Engelli	835	1162	998	673	527
Dil ve Konuşma Engelli	104	74	62	118	92
Fiziksel Engelli	1394	2119	5117	4547	32338
Zihinsel Engelli	81	69	52	54	50
Kronik Sağlık Sorunları	672	643	638	957	841
Psikolojik Engelli	131	108	82	96	184
Otistik Bireyler	18	20	34	51	20
Öğrenme Güçlüğü	31	25	14	17	13
Dikkat Eksikliği (Hiperaktif)	58	40	49	61	51
Geçici Yetersizlikleri Olanlar	26	21	15	23	23
Diğer	34879	34547	2024	1663	866
Toplam	39243	40022	12979	13235	59181

Kaynak: (Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, 2019c).

Tablo 2.7.’de görüldüğü üzere üniversitelerde eğitim-öğretim hayatının içinde görme, işitme ve fiziksel (ortopedik) engellilerin daha yüksek oranda olduğu görülmektedir. 2013/2014 eğitim-öğretim döneminden 2017/2018 dönemine kadar üniversitelerde eğitim gören işitme, dil ve konuşma, zihinsel, öğrenme güçlüğü, dikkat eksikliği, geçici rahatsızlığı ve diğer engel grubuna dahil olan engellilerin sayısı artmıştır. Öte yandan 2013/2014 eğitim-öğretim dönemi ile 2017/2018 dönemi kıyaslandığında engelli öğrenci sayısında bir düşüş yaşandığı açıkça görülmektedir.

Tablo 2.8. Ulusal Veri Tabanına Kayıtlı Olan Engelli Bireylerin Engel Türlerine Göre Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Toplam	Görme Engelli	İşitme Engelli	Dil ve Konuşma Engelli	Ortopedik Engelli	Zihinsel Engelli	Ruhsal ve Duygusal	Süreğen Hastalık	Çoklu Engellilik
Okur-yazar değil	41,6	32,1	31,6	33,6	26,4	57,5	24,0	32,2	48,5
Okur yazar olup bir okul bitiremeyen	18,2	11,8	23,0	38,6	10,9	28,9	12,7	12,8	15,3
İlkokul	22,3	29,0	17,9	10,7	32,9	4,6	33,0	34,9	22,9
İlköğretim ve Dengi	10,3	12,5	16,4	11,0	13,4	8,2	15,2	10,2	8,0
Lise ve üstü	7,7	14,6	11,1	6,1	16,4	0,7	15,1	9,9	5,3

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, 2011: 3).

Tablo 2.8.'de yer alan verilere göre engelli bireylerin büyük çoğunluğu (%41,6) okuma yazma bilmemektedir. Okur-yazar olup eğitimini lise ve üzeri düzeyine yükseltebilen engellilerin seviyesi (%7,7) oldukça düşüktür. Temel eğitim seviyesi yeterli düzeyde olmayan, temel eğitim kurumlarından yararlanamayan engelli bireyler, eğitim düzeyini daha üst düzeye çıkaramamaktadır. Dolayısıyla nitelikli işlerde ve daha iyi çalışma koşullarına sahip işyerlerinde çalışma hakkından yoksun bırakılarak başkalarına hem ekonomik olarak hem de sosyal olarak muhtaç şekilde yaşamına devam etmek durumunda kalmaktadırlar. Bu durum engelli bireylere yönelik olumsuz algıların oluşmasına ve engelli bireylerin başkalarına bağımlı kişiler olarak düşünülmesine yol açmaktadır. Bu bakımdan engelli bireylerin hem sosyalleşmeleri hem de istihdamda yer alabilmeleri açısından eğitimin önemli bir yeri vardır (Genç ve Orhan, 2015: 119-120).

Engelli bireylerin eğitim hakkından yararlanabilmesi, eğitim hayatının içinde var olabilmesi toplumla bütünleşebilmesinin en önemli parçasını oluşturmaktadır. Her birey birbirinden farklı özelliklere sahiptir. Engelli bireyler açısından bu farklılıklar diğer bireylere göre onları daha dezavantajlı duruma düşürebilmekte, eşitsizlikler yaratabilmektedir. Söz konusu eşitsizlikler ancak eğitimde fırsat eşitliği ve eşit muamele anlayışı sayesinde ortadan kaldırılabilir (Orhan, 2013: 51).

Her birey için en temel hak olan eğitim hakkının tam anlamıyla kullanılması ancak eğitim hizmetlerinin yeniden düzenlenmesi ve engeli bulunan bireylerin eğitim hayatını dışındaki özel hayatını da gözetilen bir sosyal politika yaklaşımının olması ile mümkündür. Bu düzenlemelerin ise engelli haklarını öncelik alacak şekilde ve sosyal içermenin gerektirdiği prensiplere göre yapılması gerekir. Çünkü engelli bireylerin yaşlıları ile eşit koşullarda eğitim hayatına katılımları ve eğitimin getirdiği nitelikleri elde etmelerinin önünde duran engeller, engelliliği göz ardı eden eğitim hizmetlerinin var olmasından kaynaklandığı kadar, engellilerin karşı karşıya olduğu dezavantajları dikkate almayan sosyal politikalardan da kaynaklanmaktadır (Yılmaz, 2014: 81).

Eğitim kişinin doğumun ölümüne kadar hür iradesi ile kullanabileceği temel bir haktır. Bu hak 1982 Anayasası'nın eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi başlıklı bölümünde, eğitim hakkı "*kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz*" hükmüyle açıkça ifade edilmiştir. Bu ifadeye dayanarak eğitim hayatında işlevsel olarak kadın, çocuk, engelli ve etnik, kültürel ya da dini azınlıklar ve diğer hassas gruplar için ayrımcılığı ortadan kaldırmalıdır. Eğitimde hayatında maruz kalınan ayrımcı tutumlar eğitim hakkının herkes

için ulaşılabilir olmasını engellemektedir. Bu nedenle engelli bireylerin eēitim hayatının dışında kalmadan etkin ve tam katılımlı olarak içinde var olabilmesi için, her kesimin engelliliēe ve her engel durumuna ilişkin bilinçlendirilmesi, ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Devletin eēitim politikalarını her birey için özel durumlarını ve ihtiyaçlarını kapsayacak şekilde düzenlemesi ve fırsat eřitliēinin saēlanması gerekmektedir (Akyeşilmen, 2014: 11-12).

Eēitimden yoksun olma nitelsiz, toplumun sürekli dışında kalan, kendi içsel gücünün varlıēına inanmayan, kendine güven duymayan kitlelerin giderek artmasına yol açmaktadır. Engelliler zel durumları dolayısıyla en temel hakkı olan eēitim hakkından yararlanmakta problemlere maruz kaldıklarında veya eēitim fırsatı onlara tanınmadıēında bu durum hem insan hak ihlali hem de sosyal dışlanma durumunu ortaya çıkartır. Eēitim hakkından diēer bireyler gibi faydalanamayan engelliler okur-yazar olmayacak, meslek edinmede zorluk yaşayacaklar bu durum dolayısıyla da iş bulmada güçlük yaşayacaklardır. Dolayısıyla engelli bireyin hayat standarttı düşük seviyede bir yaşam sürdürmek zorunda kalacak ve bu da toplumda statülerinin düşük olmasına yol açacaktır. Bu durumda toplumda ötekileştirilen tutumlara yol açacak ve sosyal izolasyon yaşanmasına neden olacaktır. Okul aēındaki her engelli bireyin eēitimden yararlandırılması için devletin fırsat eřitliēi temelinde politikaları hayata geçirmesi gerekmektedir (Oktay vd., 2019: 19).

3. BÖLÜM

3. ENGELSİZ ÜNİVERSİTE

Bu bölümde; çalışmanın ana temasını oluşturan engelli öğrenci birimleri hakkında ayrıntılı biçimde bilgi verilmeye çalışılmış, engelsiz üniversite yaklaşımının doğuşu ve günümüzdeki durumu ifade edilmeye çalışılmıştır.

3.1. Engelsiz Üniversite Yaklaşımı

3.1.1. Engelsiz Üniversite Kavramı ve Kapsamı

Yükseköğretim kurumları, toplumun niteliğini arttıran, ülkelerin geleceğini şekillendirerek gelişimine, refahına ve kalkınma düzeyine katkı sağlayan, bireylerin üretim ruhunu tetikleyen, yeni fikir insanlarının ortaya çıkmasının önünü açan, çeşitli meslek grupları ile topluma her anlamda yararlı olacak bireyler yetiştiren kurumlardır. Üniversiteler sundukları eğitim hayatı ile bir nitelikli bir toplum oluşturmada önemli rol üstlenmektedir. Dolayısıyla toplumun her kesiminin yükseköğretim hayatının içinde yer alması kişisel yeteneklerinin ortaya çıkmasına, kültür düzeyinin artışına, yaşam refahının yükselmesine katkı sağlar.

Engelli bireylerin de diğer engeli olmayan bireyler gibi geleceklerine yön vermek istedikleri alanda eğitim alarak üst seviye de nitelikli çalışma hayatının içinde yer alma, üniversitelerin her alandaki faaliyetlerine katılma, bütün olanaklarından yararlanarak sosyal hayata katılma hakkına sahiptir. Ancak engelli bireylerin gibi eğitim hayatından çok yönlü olarak yararlanabilmesi ve geleceklerini inşa edebilmesi için özgürce eğitim alabileceği ortamların olması şarttır. Bu nedenle, her engel durumuna özgü iyileştirmelerin ve düzenlemelerin yapılması gerekmektedir (Eğitimde Görme Engelliler Derneği, 2015: 4). Gelişmiş ülkelerde engelli eğitimi sistematik bir problem olarak ele alınmakla birlikte kurumsal çözümler üretilmektedir. Örneğin, gelişmiş ülkelerde mevcut olan üniversitelerde engelli öğrencinin eğitimden yararlanmasını sağlamak ve kolaylaştırmak adına üniversite de birim ve personel bulunmaktadır. Bunlar, engelli öğrenci servisleri, engelli destek servisleri ve yardımcı servisler olarak adlandırılmışlardır. Bu birimlerin sağladığı kolaylıklar, ekipman ve ekipman kullanımı, servisler, eğitimle ilgili destekler engelli öğrencilerin diğer engeli olmayan öğrenciler ile akademik alanda rekabetini sağlamaktadır (Akgül ve Vercan (2003)'den Akt. Yıldız, 2010: 616).

Yükseköğretimde günümüzde 7.730.000 öğrenci vardır. Bu öğrencilerin 39.243'ü engellidir. Bu sayı, yükseköğretim sistemindeki öğrencilerin yaklaşık olarak %0.5'ini oluşturmaktadır (Yükseköğretim Kurulu, 2019a). Dolayısıyla engelli bireylerin yükseköğretime katılımı oldukça düşük düzeyde kalmaktadır.

Türkiye’de eğitim kurumlarında engelli öğrencilerin eğitim hayatına tam katılımını sağlayabilmek, eğitime ilişkin ihtiyaçlarını karşılayabilmek ve sorunlara yönelik çözüm yolları sağlamak adına, 2006 tarihinde “*Yükseköğretim Kurumları Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği*” ile Yükseköğretim Kurulu Engelli Öğrenciler Komisyonu, Engelli Öğrenciler Danışma ve Koordinasyon Birimi, Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi [ÖSYM] Engelli Öğrenciler Danışma ve Koordinasyon Birimi ve Engelli Öğrenci Birimleri [EÖB] oluşturulmuştur. Böylelikle engellilerin eğitim süresince maruz kaldıkları sorunlara karşı ilgili birimlere başvurarak en kısa sürede çözüm yolların üretilmesini kolaylaştırılması hedeflenmiştir.

3.2. Türkiye’de Engelli Öğrenci Birimleri

Yükseköğretim kurumları, toplumun niteliğini arttıran, ülkelerin geleceğini şekillendirerek gelişimine, refahına ve kalkınma düzeyine katkı sağlayan, bireylerin üretim ruhunu tetikleyen, yeni fikir insanlarının ortaya çıkmasının önünü açan, çeşitli meslek grupları ile topluma her anlamda yararlı olacak bireyler yetiştiren kurumlardır. Üniversiteler sundukları eğitim hayatı ile bir toplum inşa ederler. Dolayısıyla toplumun her kesiminin yükseköğretim hayatının içinde yer alması kişisel yeteneklerinin keşfine, kültür düzeyinin artışına, yaşam refahının yükselmesine katkı sağlar. Engelli bireylerin diğer engeli olmayan bireyler gibi geleceklerine yön vermek istedikleri alanda eğitim alarak üst seviye de nitelikli çalışma hayatının içinde yer alma, üniversitelerin her alandaki faaliyetlerine katılma, bütün olanaklarından yararlanarak sosyal hayata katılma hakkına sahiptir. Ancak engelli bireylerin gibi eğitim hayatından çok yönlü olarak yararlanabilmesi ve geleceklerini inşa edebilmesi için özgürce eğitim alabileceği ortamların olması şarttır. Bu nedenle her engel durumuna özgü iyileştirmelerin ve düzenlemelerin yapılması gerekmektedir (Eğitimde Görme Engelliler Derneği, 2015: 4). Dolayısıyla engelli bireylerin eğitim hayatında fiziki olarak karşılaştığı engellerden manevi engellere kadar maruz kaldığını sorunlar göz ardı edilemez bir gerçektir. Yükseköğretim Kurumu Başkanlığı bünyesinde engelli öğrencilerin eğitim-öğretim hayatlarını kolaylaştırabilmek amacıyla eğitime yönelik araç-gereçlerin elde edilmesi, ders materyallerin hazırlanması, eğitimden barınmaya değin gerekli ortamların

hazırlanması için gerekli ve yeterli çalışmaları yapmak üzere 20/06/2006 tarihinde “Yükseköğretim Kurumları Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği” ile Engelliler Danışma ve Koordinasyon Birimleri kurulmuştur (mad. 4). Aynı zamanda yükseköğretim kurumlarında rektör yardımcısı sorumluluğunda engelli öğrencilerin akademik, idari, fiziksel, psikolojik, barınma ve sosyal alanlarda gerekli ihtiyaçlarından yola çıkarak ihtiyaçların temini için çalışmalar yürütmek ve sonuçları değerlendirmek için engelli öğrenci birimleri de kurulması (mad. 8) yasa ile kesinleştirilmiştir (Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği, 2006) 2006 tarihli Yönetmelik 2010 tarih “27672 sayılı Resmî Gazete ile Yükseköğretim Kurumları Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği”nin yayınlanması ile yürürlükten kalmıştır. Söz konusu yönetmelikler ile engellilere ilişkin eğitim-öğretim hayatında engelliliğe yönelik farkındalığın artırılması, eğitim ile ilgili gereksinim ve ihtiyaçlarının karşılanması, diğer öğrencilerin sahip olduğu bütün haklardan eşit ve tam olarak yararlanabilmesi gibi hususlarda engelli bireylerin eğitim hayatının kolaylaştırılmasının önünü açmaktadır. Kurulan engelliler ile ilgili birimler ile de engelli bireyler direk olarak sorunlarını paylaşabilecekleri, fayda gözeterek onlar yararına çalışmalar yürüten, sorunların çözümü için doğrudan başvurabilecekleri birimlere kavuşmuşlardır. Engelli öğrenci birimleri özel durumda olan öğrenciler için engelsiz bir eğitim hayatı sunabilmek, barınmadan erişilebilirliğe kadar her türlü ihtiyaçlarına cevap verebilmek, sorunlarına ilişkin çözümler yolları üreterek engelsiz eğitim hayatı konusunda destek vermek ve engelliliğe yönelik farkındalık yaratmak amacını taşımaktadır (mad. 12/mad. 11) (Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği, 2010). Böylelikle eğitim hayatını daha nitelikli seviyeye taşımak isteyen bireyler için sorunlarına yönelik çözüm odaklı faaliyetler yürüten birimlerin varlığıyla eğitim refahı artırmaktadır.

“Yükseköğretim Kurumları Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği” 14/02/2014 tarihli 28913 sayılı Resmî Gazete ile “Yükseköğretim Kurumları Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” ile birtakım değişikliklere uğramıştır. Yönetmelikle;

- Daha önce, engelli öğrenci birimleri mediko-sosyal sağlık, kültür ve spor işleri daire başkanlığına bağlı olarak oluşturulurken 2013 yılında 28517 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan değişiklik ile doğrudan olarak rektörlüğe bağlı olarak oluşturulmaktadır

(mad. 11) (Yükseköğretim Kurumları Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 2013).

3.2.1. Engelli Öğrenci Birimlerinin Görev ve Sorumlulukları

Engelli üniversite öğrencilerinin eğitim hayatını sürdürülebilir kılmak, eğitime teşvik etmek amacı ile yapılan düzenlemeler doğrultusunda engelli öğrenci birimlerinin birtakım görev ve sorumlulukları vardır. Yönetmelik'te detaylı olarak yer alan yükseköğretim kurumlarında engelli öğrenci birimlerinin görev ve sorumluluklarına (mad. 12) (değişik:RG-14/2/2014-28913) kısaca değinecek olursak (Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 2014);

- Yükseköğretim programlarını kazanan engelli öğrencilerin programa kayıt olacağı andan itibaren tespit ederek eğitim-öğretim hayatı boyunca ihtiyaç duydukları ulaşılabilirlikten bilgiye erişime, barınmadan burs verilmesine kadar her türlü hususu tespit ederek gerekli çözüm yolları üretmek ve faaliyete geçirmektir.
- Birim her engel durumunun farklı ihtiyaçları olduğu bilgisinden yola çıkarak araç-gereç temini, özel ders materyallerinin sağlanması eğitim, araştırma ve barındırma gibi konulara ilişkin gerekli tedbirleri alır ve düzenlemeler yapar. Engelliliğe ilişkin olarak öğretim elemanları ve öğrenciler arasında bilinç ve duyarlılık düzeyi oluşturur.
- Bu konuda program ve projeler geliştirir, seminer, konferans vb. gibi faaliyetler gerçekleştirir. Maddi durumu elverişsiz öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik gerekli araç ve gereçlerin ücretsiz teminini sağlamak için çalışmalarda bulunur. İstihdam olanakları ve meslekler hakkında bilgilendirilme yapılması için gerekli kitapların hazırlanarak engelli öğrencilere ulaştırılmasını sağlayacak önlemleri alır.

3.3. Türkiye’de Engelli Öğrenci Birimlerinin Uygulamaları

3.3.1. Engelsiz Üniversiteler İçin Teşvikler

Türkiye’de engelli öğrenci birimlerinin görev ve sorumlulukları çerçevesinde engelli üniversite öğrencilerin problemlerinin çözümüne ilişkin faaliyetlerinin aktif şekilde hayata geçirilebilmesinin teşviki ve tedbiri için birtakım uygulamalar mevcuttur.

Her yıl düzenli olarak “engelsiz üniversiteler çalıştayı” düzenlenmektedir. Bu çalıştayın amacı, yükseköğretim kurumlarında erişilebilirlik bağlamında engelli öğrencilere sunulan hizmetlerin durumlarının yanında mevcut olan iyi uygulama örneklerin ortaya konularak gelecekte neler yapılması gerektiği üzerinde tartışmaktır (Yükseköğretim Kurulu, 2018: 82).

- **Engelsiz Erişim Çalıştayı:** Yükseköğretim Kurulu tarafından 2017 yılında ilk kez yükseköğretim kurumlarında engellilerin bütün mekânlara erişilebilirliğinin sağlanması açısından farkındalık oluşturmak ve uygulamaları yaygınlaştırma amacı ile düzenlenmiştir. Ayrıca 2016-2017 eğitim-öğretim yılı yükseköğretimdeki engelliler için “engelsiz erişim” yılı olarak kabul edilmiştir (Yükseköğretim Kurulu, 2017).
- **Engelsiz Ufuklar Çalıştayı:** “*Engelsiz erişim ve engelsiz eğitim sloganları ile yükseköğretim kurumlarındaki engelli bireylerin mekânlara, eğitsel imkânlara ve sosyo-kültürel faaliyetlere erişimleri konusunda farkındalık yaratmayı ve iyi uygulamaları yaygınlaştırmayı*” amaçlamaktadır (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2019b).

Engelsiz Üniversite Ödülleri: “Öğrenci dostu yükseköğretim kurumu” anlayışı ile 2018 yılında uygulamaya konulan engelsiz üniversite ödülleri; bayrak ödülleri ve engelsiz program nişanları olarak ikiye ayrılmaktadır. Buna göre (Yükseköğretim Kurulu, 2018: 83);

- Mekânda Erişilebilirlik: Turuncu bayrak,
- Eğitimde Erişilebilirlik: Yeşil bayrak,
- Sosyal ve Kültürel Faaliyetlere Erişilebilirlik: Mavi bayrak,
- Engelsiz Program Nişanı: Farklı engel gruplarına erişilebilir kılan üniversite programlarına verilmektedir.

Türkiye’de “129 devlet üniversitesi” ve “72 vakıf (özel) üniversitesi” olmak üzere toplamda 201 üniversite bulunmaktadır. Engelsiz ve erişilebilir üniversite anlayışını çoğaltmak amacı ile düzenlenen engelsiz üniversiteler çalıştayında, 2019 yılı engelsiz üniversite ödülleri için başvuran üniversite sayısı şu şekildedir (Yükseköğretim Kurulu, 2019b);

- Turuncu bayrak için 37 üniversiteden 51 başvuru,
- Mavi bayrak için 39 üniversiteden 48 başvuru,
- Yeşil bayrak için 40 üniversiteden 158 başvuru,
- Turuncu bayrak için 58 üniversiteden 294 başvuru,
- Engelsiz program nişanı için ise 11 üniversiteden 12 başvuru olmuştur.

Türkiye’de mevcut olan üniversite sayısı ile başvuru yapan üniversitelerin sayısı karşılaştırıldığında engelli öğrenciler için erişilebilir ve engelsiz eğitim hayatının hala tam anlamıyla gerçekleşmediği açıkça ortaya çıkmaktadır. Ayrıca en fazla başvuru turuncu bayrak için yapılmıştır. Bu bakımdan erişilebilirlik çoğunluk olarak mekânsal erişilebilirlik olarak algılanmaktadır. Ancak erişilebilirlik eğitim hayatının bütün alanlarını içine almalıdır.

Tablo 3.1. Engelsiz Üniversite Ödüllerine Hak Kazanan Örnek Üniversiteler (2019)

Turuncu Bayrak		Yeşil Bayrak	Mavi Bayrak	Engelsiz Program Nişanı
Adıyaman Üniversitesi	Afyon Kocatepe Üniversitesi	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	Düzce Üniversitesi
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	Akdeniz Üniversitesi	Ankara Üniversitesi	Boğaziçi Üniversitesi	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Altınbaş Üniversitesi	Ankara Üniversitesi	Boğaziçi Üniversitesi	Hacettepe Üniversitesi	
Atılım Üniversitesi	Bartın Üniversitesi	Marmara Üniversitesi	Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi	
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	Boğaziçi Üniversitesi	Mersin Üniversitesi	Marmara Üniversitesi	
Erciyes Üniversitesi	Gebze Teknik Üniversitesi	Uşak Üniversitesi	Mersin Üniversitesi	
Hacettepe Üniversitesi	Hitit Üniversitesi		Necmettin Erbakan Üniversitesi	
İstanbul Üniversitesi	Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi			
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi	Koç Üniversitesi			
Mersin Üniversitesi	Necmettin Erbakan Üniversitesi			
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	Ordu Üniversitesi			

Tablo 3.1. Engelsiz Üniversite Ödüllerine Hak Kazanan Örnek Üniversiteler (2019) (devam)

Turuncu Bayrak		Yeşil Bayrak	Mavi Bayrak	Engelsiz Program Nişanı
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Siirt Üniversitesi			
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi			

Kaynak: (Yükseköğretim Kurulu, 2019c).

3.4. Engelli Öğrencilerin Yükseköğretim Hayatında Karşılaştıkları Sorunlar

Ekonomik kalkınma, istihdam, eğitim, sosyal güvenlik politikaları, sosyo-kültürel faaliyetler ve çevre gibi her bireyin refah içinde yaşam sürdürmesi açısından önemli konulardır. Özellikle yaşamını diğer bireylere göre başkalarına bağımlı veya daha zor şartlarda sürdürmeye çalışan engelli bireylerin var olma mücadelesinin çözüme ulaştırılarak iyileştirilmesi devletin ve toplumun öncelikli konusunu oluşturmaktadır. Engelli bireyler haklar, onur ve değer yönlerinden diğer bireylerle eşit haklara sahiptir. Ancak, bu haklara bu sorunun başında eğitimde erişim sorunları gelmektedir (Ünal ve Yıldız, 2017: 343-344; Çağlar, 2011: 150).

Özel gereksinimli bir öğrenci, eğitimini üniversite seviyesine yükseltmeyi arzuladığı andan itibaren fiziksel erişim yetersizlikleri ve sosyal yaşama uyum hususunda belirsizliklerin yoğun olduğu bir süreç içine girmektedir. Özellikle küçük şehirlerde yaşamını sürdüren ancak büyük şehirlerde üniversiteyi kazanan engelli bireyler için daha önce yaşamamış olduğu farklı ortamlarda eğitim hayatını sürdürmek daha sıkıntılı hal almaktadır. Dolayısıyla bu durum engelli bireyler için özgüvenin yüksekliği ve bağımsız yaşam önemlidir (Engelli Öğrenciler Platformu, 2011: 14). Diğer yandan mimari engeller nedeniyle engellilerin erişilebilirliği kısıtlanmakta ve eğitim hayatı sürdürülebilir olmaktan çıkmaktadır. Eğitim kurumlarının çevresi ve iç düzenlemelerin bir kısmı erişilebilirliğe elverişli olsa dahi diğer kalan kısmı elverişsizdir. Engelliler için önemli olan bütünüyle eğitim hayatında özgürce hareket edebilmek, diğer öğrencilerin sahip olduğu bütün haklardan eşit yararlanabilmektedir. Eğitim hayatında mevcut olan eşitler toplumsal düzendeki her alanda yeni eşitsizlikler yaratmaktadır. Bu yapısal eşitsizlikler de eğitime erişimi engellemektedir. Dolayısıyla engelli bireyin ebeveynlerinin eğitim düzeyi, ekonomik durumu ve yaşadığı çevre onun eğitim süresini, niteliğini, hangi işlerde çalışacağını da etkilemektedir (Aygül, 2018: 61).

Engelli üniversite öğrencileri, eşit koşullarda yükseköğretim kurumlarına yerleşmiş olsalar da birtakım biyolojik, sosyolojik ve psikolojik farklılıkları, yetersizlikleri nedenleriyle eğitim hayatına diğer öğrenciler ile aynı koşullarda katılımları sınırlıdır. Üniversitede öğrenim gören öğrencilerin temel ihtiyaçları birbirlerine benzerdir. Ancak üniversitelerin, mimari planı, ders materyalleri, programları, erişilebilirliği ve ulaşılabilirliği engelli öğrencilerin göz ardı edilerek daha çok engeli olmayan öğrencilere uygun olarak düzenlenmiştir. Dolayısıyla bu durum engelli öğrencilerin üniversite hayatında daha çok problemle karşılaşmasına yol açmaktadır (Mengi, 2019: 150). Dersliklerin, materyallerin, yurtların, ulaşım araçların, vb. gibi olanakların engelli öğrencilere uygun olmaması onların eğitim hayatına uyumunu zorlaştırmaktadır. Eğitim hayatını zor koşullarda sürdüren engelli öğrencilerin istihdamda yer alabilmesi diğer önemli ve mücadele edilmesi gereken bir sorundur. Bu bakımdan engelli öğrencilere ilişkin düzenlemeler yapmak yönetime ve ilgili birimlere düşmektedir (Kolunsağ ve Özdemir, 2007: 218).

4. BÖLÜM

4. ALAN ÇALIŞMASI

Bu bölümde; üniversitelerde öğrenim gören engelli öğrencilerin ihtiyaç ve gereksinimlerine uygun olarak erişilebilirliğe ilişkin mevcut sorunları ortaya koymak, engelli öğrenci birimlerinin engelli öğrencilerin problemlerine yönelik ne tür faaliyetler ve düzenlemeler yaptıklarını incelemek ve etkililiğini ortaya koymak üzere; alan çalışmasına ve bulgularına yer vererek, mevcut durum ortaya konulmaya çalışılmıştır.

4.1. Araştırmanın Metodolojisi

4.1.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, genel tarama modelinin tekil tarama türünde bir çalışmadır. Tekil tarama modeli, “*değişkenlerin tek tek tür ya da miktar olarak oluşumlarının belirlenmesi amacıyla yapılan araştırma modelidir*” (Kuzu, 2013: 26). Çalışmanın verileri; online oluşturulan ve demografik bilgiler ile engelli öğrenci birimleri hakkında görüşleri içeren önceden yapılandırılmış soru formundan elde edilen bilgilerden oluşmaktadır.

4.1.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Evren, “*araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği elemanlar bütünüdür*” (Karasar, 2017: 147). Çalışmanın evrenini, Türkiye’deki özel ve devlet üniversiteleri oluşturmaktadır. Bu çerçevede, bütün üniversitelere ulaşılması hedeflenmiştir. Örnekleme katılan 13 Üniversite’de 92 engelli (fiziksel engelli, görme engelli, işitme engelli vb.) öğrenci, örneklem içinde yer almıştır.

Tablo 4.1.Çalışmanın Örneklemi

Üniversite Tipi	Üniversite Adı
Devlet Üniversitesi	Afyon Kocatepe Üniversitesi
Devlet Üniversitesi	Ankara Üniversitesi
Devlet Üniversitesi	Boğaziçi Üniversitesi
Devlet Üniversitesi	Dokuz Eylül Üniversitesi
Devlet Üniversitesi	Gazi Üniversitesi
Devlet Üniversitesi	Gebze Teknik Üniversitesi
Devlet Üniversitesi	Hitit Üniversitesi
Devlet Üniversitesi	İstanbul Teknik Üniversitesi
Devlet Üniversitesi	Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi
Devlet Üniversitesi	Konya Selçuk Üniversitesi

Tablo 4.1.Çalışmanın Örneklemi (devam)

Üniversite Tipi	Üniversite Adı
Devlet Üniversitesi	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Devlet Üniversitesi	Sakarya Üniversitesi
Vakıf (Özel) Üniversitesi	Yaşar Üniversitesi

Evreni oluşturan Özel ve Devlet Üniversiteleri Tablo 4.1.'de yer almaktadır. Çalışmanın örnekleminin belirlenmesinde tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

4.1.3. Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Çalışmada katılımcıların engelli öğrenci birimlerine ilişkin değerlendirmelerini belirlemek amacıyla soru formu modern anket yöntemlerinden biri olan online anket yöntemi kullanılarak hazırlanmıştır (EK-2). Soru formlarının oluşturulmasında engelli bireylerin eğitim hayatına ilişkin konuyla ilgili literatür taranmış ve elde edilen bilgiler doğrultusunda soru formu oluşturulmuştur. Sorularının yer aldığı formlar beş sayfadan oluşmakta ve sorular her engel grubunu kapsamaktadır. Formda yer alan sorular, kapalı uçlu ve yarı kapalı uçlu soru tipleridir. Soru formunun ilk sayfasında engelli öğrencilere yönelik demografik sorular yer almaktadır. Diğer sayfalarda üniversite hayatında erişilebilirliğe yönelik problemlerin ve engelli öğrenci birimlerinin kurulmasıyla birlikte mevcut olan değişiklikler ile ilgili memnuniyet derecelerinin ölçülmesine yönelik sorular yöneltilmiştir. Soru formunda araştırmacı tarafından hazırlanan toplam 26 soru mevcuttur. Anketin engelli öğrenciler üzerinde uygulanabilmesi için ilk olarak yüz yüze ve iletişim kaynakları aracılığıyla Türkiye genelindeki devlet üniversiteleri ve özel üniversitelerinin engelli öğrenci birimleri ile görüşülerek çalışmanın içeriği paylaşılmıştır. Bu doğrultuda ilgili üniversitelerin engelli öğrenci birimlerinden yazılı onay izni alınarak, engelli öğrencilerin gönüllülük esasına dayalı olarak çalışma gerçekleştirilmiştir. Çalışmada anket uygulaması, 15/10/2018-21/05/2019 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Soru formu çalışmaya destek veren Özel ve Devlet Üniversitelerin Engelli Öğrenci Birimleri'ne ulaştırılmış, özel hayatın korunması esasına dayalı olarak Engelli Öğrenci Birimleri sistemlerine kayıtlı olan farklı engel gruplarına dahil engelli öğrencileri ile paylaşılmıştır.

Anketin uygulanması için iletişim kurulmaya çalışan bazı engelli öğrenci birimlerinin sadece birim olarak var olarak görüldüğü fakat aktif olarak faaliyetler yürütmedikleri, iletişim adreslerinin doğru verilmediği ayrıca bazı engelli öğrencilerinde kendilerini engelli olarak kabul etmedikleri, yardıma ihtiyaçları duymadıkları, göz önünde

bulunmak istemedikleri veya daha önce de yapılmış olan çalışmalar sonucunda maruz kaldıkları sorunların tam anlamıyla çözüme kavuşturulmasında etkili olmadığı bu nedenle de çalışmalarda yalnızca araç olarak kullanıldıkları düşüncesiyle katılımı reddettikleri görülmüştür. Diğer yandan nitel bir çalışma olarak yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi ile planlanan çalışma, engelli öğrencilerin birebir görüşmeyi reddetmeleri üzerine genel tarama modelinin tekil tarama türünde nicel bir çalışma haline dönüştürülmüştür.

Çalışmanın temelini oluşturan alan araştırmasını belirlenen üniversitelerde yapabilmek amacıyla Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Etik Kurul Komisyonu'ndan onay raporu alınmıştır (EK-1).

4.1.4. Verilerin Analizi

Anket çalışmasına farklı engel gruplarından (fiziksel engelli, görme engelli, işitme engelli vb.) 96 öğrenci katılım gerçekleştirmiştir. Ancak katılım gerçekleştiren 4 engelli öğrenci, formda yer alan sorulara verdiği cevapların geçerliliği olmaması nedeniyle çalışmanın analizi dışında tutulmuştur. Böylelikle 92 engelli öğrencinin verdiği cevaplar dikkate alınarak analiz gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın verileri toplandıktan sonra Excel programı kullanılarak analiz edilmiştir. Bu doğrultuda ortaya çıkan veriler tablolara dönüştürülmüş ve yorumlanmıştır.

4.2. Bulgular

4.2.1. Sosyo-demografik Bilgilere İlişkin Bulgular

Tablo 4.2. Cinsiyet

Cinsiyet	Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
Kız	35	38,0
Erkek	57	62,0
Toplam	92	100,0

Çalışmaya katılım sağlayan öğrencilerin %62'si erkek, %38'i ise kadındır.

Tablo 4.3. Eğitime Devam Edilen Kurum

Eğitime Devam Edilen Kurum	Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
Devlet Üniversitesi	84	91,3
Vakıf (Özel) Üniversitesi	8	8,7
Toplam	32	100,0

Çalışmaya katılan engelli öğrencilerin okudukları üniversiteye bakıldığında %91,3'ünün devlet üniversitesinde, %8,7'sinin vakıf üniversitesinde okuduğu görülmektedir. Türkiye'de devlet üniversitelerinin sayısı vakıf üniversitelerin sayısından fazla olduğu düşünülür ise engelli öğrencilerin çoğunluğu devlet üniversitelerinde eğitimini sürdürdüğü görülmektedir.

Tablo 4.4. Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
Meslek Yüksek Okulu (MYO)	16	17,4
Lisans	71	77,2
Yüksek Lisans	4	4,3
Doktora	1	1,1
Toplam	92	100,0

Ankete katılan farklı engel durumuna sahip engelli öğrencilerin %17,4'ü meslek yüksek okulu, %72,2'si lisans, %4,3'ü yüksek lisans, %1,1 ise doktora düzeyinde eğitimine devam etmektedir

Tablo 4.5. Engellilik Nedeni

Engellilik Nedeni	Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
Doğum öncesi nedenler	55	59,8
Doğum sonrası nedenler	37	40,2
Toplam	92	100,0

Engelli Öğrencilerin %59,8'i doğuştan engelli, %40,2'sinin ise engelliliği doğum sonrası nedenlerden meydana gelmektedir.

Tablo 4.6. Engel Türü

Engel Türü	Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
Fiziksel (ortopedik) engelli	42	45,7
Görme engelli	30	32,6
İşitme engelli	8	8,7
Diğer	12	13,0
Toplam	92	100,0

Diğer engel grupları ile karşılaştırıldığında fiziksel (ortopedik) engelli bireylerin oranı %45,7 ile daha fazla olduğu görülmektedir. Ankete katılım sağlayan görme engelli bireylerin oranı %32,6, işitme engelli bireylerin oranı ise %8,7'dir. Diğer engel gruplarına dahil olan (psikiyatri, süreğen, asperger sendromu, ülseratif kolit, hashimato, tip 1 diyabet ve hiperlipidemi) bireylerin oranı ise %13'tür. Özellikle ortopedik ve görme engel

gruplarının diğer engel gruplarına göre sayıca çoğunlukta olması eğitim hayatında en çok problemlerle mücadele etmek zorunda kalan gruplar olduklarının çıkarımı yapılabilir. Bu bağlamda azınlıkta olan engel grupları göz ardı edilmeksizin eğitim hayatında özellikle ortopedik ve görme engelli öğrencilerin üniversite hayatında karşılaştıkları erişime yönelik problemlerin çözüme kavuşturulması ile eğitim hayatının sürdürülebilirliğinin ve nitelikli bir yaşamın önünü büyük oranda açacaktır.

4.2.2. Engelli Öğrenci Birimleri ve Faaliyetlerine İlişkin Bulgular

Tablo 4.7. Üniversiteye Kayıt Esnasında Engelli Öğrenci Birimine Yönlendirilme

Üniversiteye Kayıt Esnasında Engelli öğrenci Birimine Yönlendirilme	Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
Evet	57	62,0
Hayır	35	38,0
Toplam	92	100,0

Engelli öğrencilerin yalnızca %62'si üniversite tarafından engelli öğrenci birimlerine yönlendirilmiştir. Ancak %38 ile birime yönlendirilmeyen engelli öğrencilerin varlığı da göz ardı edilemeyecek kadar önemli bir orandır. Dolayısıyla engelli öğrencilerin farklı engel durumlarına göre ihtiyaçlarını tespit etmek ve gerekli tedbirleri alabilmek için engelli öğrenci birimlerinin bir kayıt stratejisi oluşturması önem arz etmektedir.

Tablo 4.8. Engelli Öğrenci Birimine Kayıtlı Olma

Engelli Öğrenci Birimine Kayıtlılık	Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
Evet	73	79,3
Hayır	19	20,7
Toplam	92	100,0

Tablo 4.8.'e göre engelli öğrenci birimine kayıtlı olan engelli öğrencilerin sayısı (%79,3) kayıtlı olmayan öğrencilerin (%20,7) sayısından fazladır. Ancak kayıtlı olmayan öğrencilerin oranı da (%20,7) düşük bir oran değildir. Asıl gerekli olan üniversitelerde engelli öğrencilerin tamamının engelli öğrenci birimlerine kayıtlı olmasıdır. Engelli öğrenci birimlerinin engelli öğrencilerin tüm ihtiyaçlarını gözlemleyebilmek ve buna göre çözüm yolları üretmek ancak tüm engelli öğrencilerini kayıt altına alarak yakın ilişkiler kurması ile mümkündür. Üniversiteye kayıt esnasında engelli bireylerin engelli öğrenci birimlerine yönlendirilme durumunu incelediğimiz Tablo 4.7.'de üniversite tarafından birime yönlendirilmeyen engelli öğrencilerin bir kısmının (%38) yönlendirilmediği halde engelli öğrenci birimine kayıtlı olmayı tercih ettikleri ortaya çıkmaktadır.

Tablo 4.9. Engelli Öğrenci Birimine Kayıtlı Öğrencilerin Kayıt Olma Nedenleri

Engelli Öğrenci Birimine Kayıtlı Öğrencilerin Kayıt Olma Nedenleri	Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
Karşılaşılan sorunlara daha kolay çözüm bulunabileceği için	25	33,8
Karşılaşılan sorunlarda kiminle muhatap olacağını bilmek, Eğitim ve okul hayatını daha fazla kolaylaştırdığı ve karşılaşılan sorunlara daha kolay çözüm bulunabileceği için	15	20,3
Eğitim ve okul hayatını daha fazla kolaylaştırdığı için	11	14,9
Eğitim ve okul hayatını daha fazla kolaylaştırdığı ve karşılaşılan sorunlara daha kolay çözüm bulunabileceği için	10	13,5
Karşılaşılan sorunlarda kiminle muhatap olacağını bilmek ve Karşılaşılan sorunlara daha kolay çözüm bulunabileceği için	5	6,8
Karşılaşılan sorunlarda kiminle muhatap olacağını bilmek için	4	5,4
Karşılaşılan sorunlarda kiminle muhatap olacağını bilmek için, Eğitim ve okul hayatını daha fazla kolaylaştırdığı için	1	1,3
Neden Belirtilmemiş	2	2,7
Diğer	1	1,3
Toplam	74	100,0

Engelli üniversite öğrencilerinin engelli öğrenci birimine kayıtlı olma nedenleri irdelendiğinde çoğunlukla (%33,8) engelli öğrenci birimine kayıtlılık ile öğrencilerin büyük karşılaştıkları sorunlara ilişkin daha kolay çözüm bulabileceğini düşünmektedir. Aynı zamanda öğrencilerin %20,3'ü ise karşılaşılan sorunlarda muhatap olabileceği bir birimin varlığının yanında, hem eğitim ve okul hayatını kolaylaştıracağını hem de sorunlara yönelik daha kolay çözüm bulunabileceğini düşünmektedir. Dolayısıyla çoğunluğun görüşleri değerlendirildiğinde engelli bireyler için kampüs yaşamında problemsiz ve sürdürülebilir bir eğitim hayatı için engelli öğrenci birimlerinin varlığı umut olmuştur.

Tablo 4.10. Engelli Öğrenci Birimine Kayıt Olmama Nedenleri

Engelli Öğrenci Birimine Kayıt Olmama Nedenleri	Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
Engelli öğrenciler ile ilgili bir birim olduğunu bilmedikleri için	12	66,7
Göz önünde olmak istemedikleri için	1	5,6
EÖB'nin sorunlara çözüm bulacağına inanmadıkları, göz önünde olmak istemedikleri ve kişisel bilgilerin gizliliği konusunda güven duymadıkları için	1	5,6
Diğer	4	22,1
Toplam	18	100,0

Engelli öğrenci birimine kayıtlı olamayan engelli öğrencilerin kayıtlı olmayı tercih etmeme nedenlerine baktığımızda öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%66,7) eğitim ile ilgili her türlü sorunu çözmek, ihtiyaçlara yönelik gerekli çalışmalar yürütmek ve eğitim hayatını kolaylaştırmak için üniversitelerde kurulmuş olan engelli öğrenci birimlerinin varlığından haberdar olmadıkları ortaya çıkmıştır. 2006 tarihli “Yükseköğretim Kurumları Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği” esaslarına aykırı bir durum

oluşturmaktadır. Çünkü Yönetmelik gereği engelli öğrenci birimlerinin üniversitelerin tümünde kurulması zorunludur. Dolayısıyla hem engelli öğrencilerin eğitimin sürdürülebilirliğinin kolaylaştırılması hem de engelli öğrenci birimlerinin görev ve sorumluluklarını Yönetmeliğin esaslarına göre tam olarak yerine getirilmesi bakımından Yükseköğretim Kurulu tarafından yerinde denetlemelerin yapılması büyük önem arz etmektedir.

Tablo 4.11. Üniversitede Engelli Öğrenci Birimi ve Faaliyetleri Hakkında Yeterli Bilgiye Sahip Olma

Engelli Öğrenci Birimi ve Faaliyetleri Hakkında Yeterli Bilgiye Sahip Olma	Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
Evet	59	64,1
Hayır	33	35,9
Toplam	92	100,0

Tablo 4.11.'e göre engelli öğrencilerin %64,1'i engelli öğrenci birimi ve faaliyetleri hakkında yeterli bilgiye sahiptir. Ancak ortaya çıkan sonuçlar engelli öğrenci birimine kayıtlılık (Tablo 4.8.) tablosunda verilen sonuçlar ile birlikte düşünüldüğünde engelli öğrenci birimine kayıtlı öğrencilerinde (%79,3) engelli öğrenci birimi ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıkları açıktır.

Tablo 4.12. Engelli Öğrenci Birimi Hakkında Yeterli Bilgiye Sahip Olan Öğrencilerin EÖB Hakkındaki Görüşleri

Engelli Öğrenci Birimi Hakkında Yeterli Bilgiye Sahip Olan Öğrencilerin EÖB Hakkındaki Görüşleri	Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
Engelli öğrenci birimi hakkında yeterli bilgiye sahip olabilecek bir kaynak (web sayfası, telefon numarası) var	19	32,2
Engelli öğrenci birimi sorunlara cevap verecek düzeyde aktif	17	28,8
Engelli öğrenci birimi sorunlara cevap verecek düzeyde aktif, Engelli öğrenci birimi hakkında yeterli bilgiye sahip olabilecek bir kaynak (web sayfası, telefon numarası) var	9	15,3
Engelli öğrenci biriminin çalışmaları oldukça tatmin edici ve sistemli, Engelli öğrenci birimi sorunlara cevap verecek düzeyde aktif, Engelli öğrenci birimi hakkında yeterli bilgiye sahip olabilecek bir kaynak (web sayfası, telefon numarası) var	6	10,2
Engelli öğrenci biriminin çalışmaları oldukça tatmin edici ve sistemli, Engelli öğrenci birimi sorunlara cevap verecek düzeyde aktif	4	6,8
Engelli öğrenci biriminin çalışmaları oldukça tatmin edici ve sistemli	3	5,1

Tablo 4.12. Engelli Öğrenci Birimi Hakkında Yeterli Bilgiye Sahip Olan Öğrencilerin EÖB Hakkındaki Görüşleri (devam)

Engelli Öğrenci Birimi Hakkında Yeterli Bilgiye Sahip Olan Öğrencilerin EÖB Hakkındaki Görüşleri	Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
Engelli öğrenci biriminin çalışmaları oldukça tatmin edici ve sistemli, Engelli öğrenci birimi hakkında yeterli bilgiye sahip olabilecek bir kaynak (web sayfası, telefon numarası) var	1	1,6
Toplam	59	100,0

Engelli üniversite öğrencilerinin %32,2'si EÖB hakkında yeterli bilgiye sahip olabileceği kaynakların (web sayfası, telefon numarası) olduğunu belirtmiştir. Diğer taraftan engelli öğrenciler (%28,8) EÖB'nin karşılaşılan sorunlara karşı cevap verecek düzeyde aktif olarak faaliyette olduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 4.13. Engelli Öğrenci Birimi Hakkında Yeterli Bilgiye Sahip Olmayan Öğrencilerin EÖB Hakkındaki Görüşleri

Engelli Öğrenci Birimi Hakkında Yeterli Bilgiye Sahip Olmayan Öğrencilerin EÖB Hakkındaki Görüşleri	Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
Üniversiteye ait engelli öğrenci birimi hakkında yeterli bilgiye sahip olabileceğim bir kaynak yok (web sayfası, telefon numarası)	11	33,3
EÖB sadece birim olarak var	7	21,2
EÖB sorunlarımıza cevap verecek düzeyde aktif değil	7	21,2
EÖB sadece birim olarak var, Sorunlarımıza cevap verecek düzeyde aktif değil, Yeterli bilgiye sahip olabileceğim bir kaynak yok (web sayfası, telefon numarası)	2	6,1
Görüş belirtilmemiştir	6	18,2
Toplam	33	100,0

Engelli öğrencilerin %33,3'ü üniversiteye ait EÖB hakkında yeterli bilgi edinebileceği herhangi bir kaynağın olmadığı belirtmiştir. Ankete katılım sağlayan engelli öğrenciler, EÖB'nin sadece birim olarak var olduğunu (%21,2) ve sorunlara cevap verecek düzeyde aktif olmadığını (%21,2) ifade etmişlerdir. Bu durum üniversitelerde engelli öğrenci birimlerinin kurulma amacıyla ters düşmektedir. Çünkü engelli öğrenci birimleri öğrencilerin eğitim hayatında her türlü ihtiyaç ve sorunlarına çözüm yolları üretebilmek amacıyla kurulmuştur. Bu bakımdan sadece birim olarak var olan ve aktif olarak faaliyette bulunmayan engelli öğrenci birimleri, engelli öğrencilerin eğitim hayatına ilişkin problemlere alternatif çözümler üretmeyerek ya da ortadan tamamen kaldırmayarak eğitim hayatını zorlaştırmakta ve sürdürülemez seviyeye gelmesine sebebiyet vermektedir.

Tablo 4.14. Engelli Öğrenci Birimiyle Kolaylıkla İletişim Kurabilme

Engelli Öğrenci Birimiyle Kolaylıkla İletişim Kurabilme	Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
Evet	79	85,9
Hayır	13	14,1
Toplam	92	100,0

Engelli öğrencilerin %85,9'u engelli öğrenci birimi ile kolaylıkla iletişim kurulabilmektedir. Engelli öğrenci birimi ile kolaylıkla iletişim kuramayan öğrencilerin oranı ise %14,1'dir. Engelli öğrenci birimine kayıtlılık (Tablo 4.8.) verilerinin gösterildiği grafikte gösterilen sonuçlar ile karşılaştırıldığında Engelli öğrenci birimine kayıtlı olmayan öğrencilerin büyük çoğunluğu ihtiyaç duyduklarında birim ile kolaylıkla iletişime geçebildiği ortaya çıkmaktadır.

Tablo 4.15. Engelli Öğrencilerin EÖB İle Kolaylıkla İletişim Kuramama Nedenleri

Engelli Öğrencilerin EÖB İle Kolaylıkla İletişim Kuramama Nedenleri	Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
İlgilenecek muhatap bulamıyorum	4	30,7
Telefon yoluyla irtibat kuramıyorum	2	15,4
Birime erişebilmem için kampüs içi ve çevresinin fiziki şartları uygun değil	2	15,4
Web sayfası ve adresi etkin değil	1	7,7
İlgilenecek muhatap bulamıyorum, Birime erişebilmem için kampüs içi ve çevresinin fiziki şartları uygun değil	1	7,7
İlgilenecek muhatap bulamıyorum, Web sayfası ve adresi etkin değil, Birime erişebilmem için kampüs içi ve çevresinin fiziki şartları uygun değil	1	7,7
Neden belirtilmemiş	1	7,7
Diğer	1	7,7
Toplam	13	100,0

Engelli öğrencilerin %30,7'si kendileriyle ilgilenecek muhatap bulamadıklarını ifade etmişlerdir. Aynı şekilde toplam olarak öğrencilerin %30,8'i ise telefon yoluyla irtibat kuramadığını (%15,4) ve birime erişebilmek için kampüs içi ve çevresinin fiziki şartlarının uygun olmadığı için (%15,4) engelli öğrenci birimi ile kolaylıkla iletişim kuramıyor olduklarını ifade etmişlerdir. Engelli öğrenci birimleri ile kolaylıkla iletişim kurabilme engelli öğrenciler açısından önemlidir. Çünkü engelli öğrenci karşılaştığı sorunların çözümü ancak engelli öğrenci birimleri ile kolaylıkla iletişim kurabilmekle mümkündür.

Tablo 4.16. Engelli Öğrenci Biriminin Düzenlediği Sosyo-kültürel Etkinliklerinden Haberdar Olma

Engelli Öğrenci Biriminin Düzenlediği Sosyo-kültürel Etkinliklerinden Haberdar Olma	Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
Evet	68	73,9
Hayır	24	26,1
Toplam	92	100,0

Engelli öğrencilerin %73,9'u engelli öğrenci birimi tarafından düzenlenen sosyo-kültürel etkinliklerden haberdardır. Engelli öğrencilerin %26,1'i ise düzenlenen sosyo-kültürel etkinliklerden haberdar değildir.

Tablo 4.17. Engelli Öğrenci Biriminin Sosyo-kültürel Etkinliklerinden Haberdar Olma Şekli

Engelli Öğrenci Biriminin Sosyo-kültürel Etkinliklerinden Haberdar Olma Şekli	Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
EÖB doğrudan benimle irtibat kurarak bilgilendiriyor	63	92,6
Kendi kişisel gayretlerim ile bilgi sahibi oluyorum	5	7,4
Toplam	68	100,0

Engelli öğrenci birimi, düzenlediği sosyo-kültürel etkinlikler hakkında bilgi vermek için direkt olarak engelli öğrenci (%92,6) ile irtibat kurmaktadır. Diğer öğrenciler ise %7,4 ile engelli öğrenci birimi tarafından düzenlenen sosyo-kültürel etkinliklerden ancak kendi kişisel gayretleri ile bilgi sahibi olduklarını belirtmiştir.

Tablo 4.18. Engelli Öğrenci Biriminin Sosyo-kültürel Etkinliklerinden Haberdar Olamama Nedenleri

Engelli Öğrenci Biriminin Sosyo-kültürel Etkinliklerinden Haberdar Olamama Nedenleri	Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
Engelli öğrenci biriminin engellilere özel sosyo-kültürel etkinlikleri olmuyor	11	45,8
Engelli öğrenci biriminin sosyo-kültürel faaliyetleri zamanında ve etkin bir biçimde duyurusu yapılamıyor	11	45,8
Neden belirtilmemiştir	2	8,4
Toplam	24	100,0

EÖB'nin düzenlediği sosyo-kültürel etkinliklerden haberdar olmadıklarını belirten öğrenciler, engellilerin için sosyo-kültürel etkinliklerin olmadığını (%45,8) belirtmiştir. Diğer öğrenciler ise (%45,8) EÖB'nin sosyo-kültürel faaliyetlerinin zamanında ve etkin bir biçimde duyurusunun yapılmadığını dolayısıyla bu nedenle düzenlenen sosyo-kültürel etkinliklerden haberdar olmadıklarını belirtmişlerdir. Engelli öğrencilerin eğitim yaşamında hem diğer öğrenciler ile kaynaşması açısından hem de özgüvenleri yüksek bireyler olmaları için sosyo-kültürel etkinlikler önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü sosyo-kültürel faaliyetler, topluma entegre olmalarına, kişisel gelişim sağlayarak özgüvenleri yüksek bireyler haline dönüşmelerine, engeli olmayan bireylerin engelli bireylerle ilgili

olumsuz algılarının değişmesine ve aynı durumda olan bireylerin de birbirleri ile arkadaşlık ilişkileri kurmalarına katkı sağlar. Bu nedenle engelliler için sosyo-kültürel faaliyetler düzenlenmeli ve arttırılmalıdır.

Tablo 4.19. Engelli Öğrenci Biriminin Eğitimle İlgili Sorunlara Yönelik Çözüm Bulma Konusundaki Tutumlarından Memnuniyet Düzeyi

Engelli Öğrenci Biriminin Eğitimle İlgili Sorunlara Yönelik Çözüm Bulma Konusundaki Tutumlarından Memnuniyet Düzeyi	Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
Evet	69	75,0
Hayır	23	25,0
Toplam	32	100,0

Engelli öğrencilerin büyük bir kısmı (%75) eğitim hayatında karşılaştığı problemlere karşı EÖB'nin çözüm üretmeye yönelik tutumlarından memnun olduklarını, %25'i ise tutumlardan memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. Çoğunluğun bu konuda olumlu görüş belirtmesi engelli öğrenci birimlerinin genel olarak üniversitelerde engelli öğrencilerin eğitim hayatını kolaylaştırmak amacına kısmen ulaştığını göstermektedir.

Tablo 4.20. Engelli Öğrenci Biriminin Eğitimle İlgili Sorunlara Yönelik Çözüm Bulma Konusundaki Tutumlarından Memnun Olma Nedenleri

EÖB'nin Eğitimle İlgili Sorunlara Yönelik Çözüm Bulma Konusundaki Tutumlarından Memnun Olma Nedenleri	Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
Karşılaştığım sorunlara yönelik çözüm yollarına ilişkin yaklaşımları oldukça güzel	33	47,9
Çözüm üretirken bana değer verilmesini görmek oldukça güzel	30	43,5
Neden belirtilmemiştir	3	4,3
Diğer	3	4,3
Toplam	69	100,0

Engelli öğrenciler eğitim hayatını sürdürürken karşılaştıkları sorunlara yönelik EÖB'nin çözüm yollarına ilişkin tutumlarından memnun olan öğrenciler %47,9 oranında birimin sorunların çözümüne yönelik yaklaşımlarını oldukça güzel bulmaktadır. Aynı zamanda EÖB'nin sorunlara yönelik çözüm yolları üretmesi öğrenciler üzerinde bir değer yargısı oluşturarak öğrencilerin kendilerini değerli hissetmelerini (%43,5) sağlamaktadır.

Tablo 4.21. Engelli Öğrenci Biriminin Eğitimle İlgili Sorunlara Yönelik Çözüm Bulma Konusundaki Tutumlarından Memnun Olmama Nedenleri

Engelli Öğrenci Biriminin Eğitimle İlgili Sorunlara Yönelik Çözüm Bulma Konusundaki Tutumlarından Memnun Olmama Nedenleri	Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
Engelli öğrenci birimi sorunlarımı yeteri kadar önemsemiyor	10	43,5
Engelli öğrenci biriminin sorunlarımı çözmeye yaklaşımlarını olumlu bulmuyorum	8	34,8
Diğer	5	21,7
Toplam	23	100,0

Engelli öğrenci biriminin eğitimde karşılaşılan problemlere yönelik çözümleriyle ilgili tutumlarından memnuniyet duymayan engelli öğrencilerin %43,5'i birimin sorunlarını yeteri kadar önemsemediklerini, %34,8 ile de sorunları çözmeye yaklaşımlarını olumlu bulmadıklarını düşünmektedir. Diğer (%21,7) cevabını veren öğrenciler ise açıklamalarında; problemlerine ilişkin getirilen çözümlerin yeterli düzeyde olmadığını, engelli öğrenci biriminin varlığından haberdar olmadığı için yaşadığı sorunlarını paylaşamadığını ve bu nedenle birimin tutumlarından memnun olmadıklarını belirtmiştir. Engelli öğrenci birimleri engelli öğrencilerin her türlü sorununa ve ihtiyaçlarına cevap vermek, bu konuda gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. Karşılaşılan sorunların gerektirdiği şekilde çözüme kavuşturulması diğer engeli olmayan öğrenciler ile engelli öğrenciler arasında yaşanan eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasının bir gereğidir. Engelli öğrenci birimlerinin görev ve sorumluluklarına aykırı bir şekilde davranış sergilemesi engelli öğrencilerin eğitim hayatında var olan sorunların aşılabılır sorunlar haline dönüştürülmesinin önünde engel oluşturmaktadır.

4.2.3. Üniversitelerin Engelli Öğrencilerin Engel Durumlarına Uygunluğuna İlişkin Bulgular

Tablo 4.22. Kampüs İçi ve Çevresinin Engel Durumuna Uygunluğu

Kampüs İçi ve Çevresinin Engel Durumuna Uygunluğu	Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
Evet	40	43,5
Hayır	52	56,5
Toplam	92	100,0

Tablo 4.22.'deki verilere göre engelli öğrencilerin %56,5'i kampüs içi ve çevresinin engel durumlarına uygun olarak düzenlenmediği ve erişilebilir olmadığı görüşündelerdir. Öğrencilerin %43,5'i ise kampüs içi ve çevresinin engel durumlarına uygun olarak düzenlendiğini düşünmektedir. Kampüs içi ve çevresinin engel durumlarına uygun düzenlenmediği görüşünde olan öğrencilerin çoğunlukta olması düşündürücü olmakla

birlikte üzerinde çalışmalar yapılması gereken önemli bir konudur. Çünkü engelli öğrenci birimlerinin üniversitelerde faaliyette olmasına rağmen hala üniversitelerde her türlü engel grubunu kapsayacak düzeyde gerekli düzenlemelerin mevcut olmaması veya yeterli düzeyde olmaması, eğitim hayatında sürekli olarak karşılaşılan ve mücadele edilen problemlerin çoğunlukla devam ettiğini göstermektedir.

Tablo 4.23. Kampüs İçi ve Çevresinde Engellilere Yönelik Mevcut Düzenlemeler

Kampüs İçi ve Çevresinde Engellilere Yönelik Mevcut Düzenlemeler	Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
Derslik/amfi/laboratuvar/kütüphane	5	12,5
Engelli tuvaleti Engelli asansörü Rampa ve yollar	5	12,5
Derslik/amfi/laboratuvar/kütüphane Engelli tuvaleti Engelli asansörü Rampa ve yollar	4	10,0
Rampa ve yollar	3	7,5
Engelli tuvaleti	3	7,5
Derslik/amfi/laboratuvar/kütüphane Eğitim materyalleri Engelli tuvaleti Engelli asansörü Rampa ve yollar Kampus içi erişim (shuttle vb.) Sesli kütüphane	3	7,5
Engelli asansörü	2	5
Engelli tuvaleti Rampa ve yollar	2	5
Kampus içi erişim (shuttle vb.)	2	5
Derslik/amfi/laboratuvar/kütüphane Eğitim materyalleri Engelli tuvaleti Engelli asansörü Rampa ve yollar Kampus içi erişim (shuttle vb.)	2	5
Sesli kütüphane	1	2,5
Engelli asansörü Rampa ve yollar	1	2,5
Derslik/amfi/laboratuvar/kütüphane Engelli tuvaleti	1	2,5
Derslik/amfi/laboratuvar/kütüphane Eğitim materyalleri Rampa ve yollar Kampus içi erişim (shuttle vb.) Sesli kütüphane	1	2,5
Derslik/amfi/laboratuvar/kütüphane Eğitim materyalleri Engelli tuvaleti Engelli asansörü Rampa ve yollar Sesli kütüphane	1	2,5

Tablo 4.23. Kampüs İçi ve Çevresinde Engellilere Yönelik Mevcut Düzenlemeler (devam)

Kampüs İçi ve Çevresinde Engellilere Yönelik Mevcut Düzenlemeler	Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
Düzenleme belirtilmemiştir	3	7,5
Diğer	1	2,5
Toplam	40	100,0

Kampüs içinde ve çevresinde her engel durumuna uygun olarak var olan mevcut düzenlemelerden öne çıkanlar; engelli tuvaleti, engelli asansörü, rampa ve yollar (%12,5); derslik/amfi/laboratuvar/kütüphane (%12,5)'dir. Öğrenciler tarafından verilen cevapların geneline bakıldığında, engelli tuvaleti ve engelli asansörü üniversitelerde genel olarak mevcuttur.

Tablo 4.24. Kampüs İçi ve Çevresinde Engellilik Durumuna Uygun Olmayan Düzenlemeler

Kampüs İçi ve Çevresinde Engellilik Durumuna Uygun Olmayan Düzenlemeler	Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
Rampa ve yollar erişim için yeterli değil	9	17,5
Derslikler engel durumuma uygun değil	8	15,5
Materyaller engel durumuma uygun değil	5	9,7
Tuvaletler engel durumuma uygun değil, Rampa ve yollar erişim için yeterli değil	4	7,7
Derslikler ve materyaller engel durumuma uygun değil	4	7,7
Sesli kütüphane yok	2	3,8
Sesli kütüphane yok, Rampa ve yollar erişim için yeterli değil	2	3,8
Engelli asansörü yok, Rampa ve yollar erişim için yeterli değil	2	3,8
Derslikler engel durumuma uygun değil, Engelli asansörü yok, Rampa ve yollar erişim için yeterli değil	2	3,8
Engelli araç otoparkı yok	1	1,9
Engelli asansörü yok	1	1,9
Derslikler, materyaller ve tuvaletler engel durumuma uygun değil	1	1,9
Derslikler, materyaller ve tuvaletler engel durumuma uygun değil, Rampa ve yollar erişim için yeterli değil	1	1,9
Derslikler, materyaller ve tuvaletler engel durumuma uygun değil, Engelli asansörü yok, Rampa ve yollar erişim için yeterli değil	1	1,9
Engelli asansörü ve sesli kütüphane yok, Rampa ve yollar erişim için yeterli değil	1	1,9
Derslikler engel durumuma uygun değil, Rampa ve yollar erişim için yeterli değil	1	1,9

Tablo 4.24. Kampüs İçi ve Çevresinde Engellilik Durumuna Uygun Olmayan Düzenlemeler (devam)

Kampüs İçi ve Çevresinde Engellilik Durumuna Uygun Olmayan Düzenlemeler	Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
Materyaller engel durumuma uygun değil, Sesli kütüphane ve engelli araç otoparkı yok, Rampa ve yollar erişim için yeterli değil	1	1,9
Materyaller engel durumuma uygun değil, Sesli kütüphane yok, Rampa ve yollar erişim için yeterli değil	1	1,9
Derslikler ve materyaller engel durumuma uygun değil, Rampa ve yollar erişim için yeterli değil	1	1,9
Derslikler, materyaller ve tuvaletler engel durumuma uygun değil, Engelli asansörü ve sesli kütüphane yok	1	1,9
Diğer	3	5,8
Toplam	52	100,0

Ankete katılan engelli öğrencilerin çoğunluğu (%17,5) rampa ve yolların erişim için yeterli olmadığını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin verdikleri diğer çoğunlukta olan cevaplara bakıldığında ise dersliklerin (%15,5) ve materyallerin (%9,7) engel durumuna uygun şekilde düzenlenmemiş olduğudur. Ayrıca verilen cevapların bütünü irdelendiğinde üniversitelerde genel olarak sesli kütüphane mevcut değildir. Tablo 4.23.'te kampüs içi ve çevresinde mevcut olan düzenlemelerin (engelli tuvaleti, engelli asansörü, rampa ve yollar, derslik/amfi/laboratuvar/kütüphane) verilen cevapların genelinde aynı zamanda mevcut olmayan düzenlemeler olarak ifade edilmesi engelli öğrencilerin kampüs yaşamını daha fazla kolaylaştırmak ve erişilebilir kılmak adına yapılan düzenlemelerin öğrenciler için gerçekçi ve yeterli düzeyde çözümler yaratmadığını ortaya koymaktadır. Kampüs içi ve çevresinin, derslik ve materyallerin her engel türüne uygun olarak düzenlenmemiş olması engelli bireylerin eğitim hayatına engel oluşturmaktadır. Eğitime devam etmek için her türlü mücadeleyi veren engelli bireylerin önüne daha da büyüyen çıkan problemler; eğitime devam edebilme, diğer engelsiz bireyler gibi özgürce hareket edebilme, eğitimden her yönüyle yararlanabilme ve üst düzey eğitimden yararlanarak nitelikli iş gücü potansiyeli haline gelebilmenin önünü kesmektedir.

4.2.4. Engelli Öğrencilerin Engelli Öğrenci Birimleri Hakkında Görüşlerine İlişkin Bulgular

Tablo 4.25. Üniversitelerde EÖB'nin Mevcut Olmasıyla Eğitim Hayatındaki Bütün Sorunlara Çözüm Üretilmesi Hakkında Değerlendirmeler

Üniversitelerde EÖB'nin Mevcut Olmasıyla Eğitim Hayatındaki Bütün Sorunlara Çözüm Üretilmesi Hakkında Değerlendirmeler	Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
Evet	20	21,7
Kısmen evet	36	39,1
Hayır	22	23,9
Kısmen hayır	3	3,3
Fikrim yok	11	12,0
Toplam	92	100,0

Engelli öğrencilerin %39,1'i üniversitelerde engelli öğrenci birimlerinin mevcut olmasıyla eğitim hayatında bütün sorunlarına kısmen çözüm üretildiğini düşünmektedir. Öğrencilerin %23,9'u üniversite hayatında karşılaştığı bütün sorunlara çözüm üretilmediğini, %21,7'si çözüm üretildiğini, %12'si konuya ilişkin herhangi bir fikri olmadıkları ve %3,3'ü ise kısmen çözüm üretilmediğini ifade etmişlerdir. Çoğunluğun verdiği cevap dikkate alındığında üniversitelerde engelli öğrenci birimlerinin varlığı engelli bireylerin eğitimde karşılaştığı her türlü sorunu tamamıyla ortadan kaldırmamıştır.

Tablo 4.26. Üniversitelerde EÖB'nin Olması Hakkında Değerlendirmeler

Üniversitelerde EÖB'nin Olması Hakkında Değerlendirmeler	Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
Doğrudan engellilerle ilgili bir birimin olması oldukça güven verici bir durum	11	12,0
EÖB ile eğitimde yaşanan sorunlara çözüm sağlanıyor	9	9,7
EÖB ile öğrencilerin "engelliliğe yönelik" olumlu algılar oluşması sağlanmaktadır	7	7,5
EÖB'nin olması, engellilerin eğitim hayatında gözle görülür bir sonuç yaratmadığını düşünüyorum	7	7,5
EÖB ile öğrencilerin "engelliliğe yönelik" olumlu algılar oluşması sağlanmaktadır, Kendimi daha güvende hissetmemi sağlıyor, EÖB ile eğitimde yaşanan sorunlara çözüm sağlanıyor, EÖB ile eğitim dönemimde yaşayacağım sorunları en aza indiriyor, Doğrudan engellilerle ilgili bir birimin olması oldukça güven verici bir durum, EÖB'nin olması ile kendimi çok değerli ve önemli hissediyorum	5	5,3
EÖB, kendimi daha güvende hissetmemi sağlıyor	4	4,3
EÖB ile eğitim dönemimde yaşayacağım sorunları en aza indiriyor	4	4,3
EÖB ile öğrencilerin "engelliliğe yönelik" olumlu algılar oluşması sağlanmaktadır, Doğrudan engellilerle ilgili bir birimin olması oldukça güven verici bir durum	4	4,3

Tablo 4.26. Üniversitelerde EÖB'nin Olması Hakkında Değerlendirmeler (devam)

Üniversitelerde EÖB'nin Olması Hakkında Değerlendirmeler	Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
EÖB ile öğrencilerin “engelliliğe yönelik” olumlu algılar oluşması sağlanmaktadır, EÖB ile eğitimde yaşanan sorunlara çözüm sağlanıyor, EÖB ile eğitim dönemimde yaşayacağım sorunları en aza indiriyor, Doğrudan engellilerle ilgili bir birimin olması oldukça güven verici bir durum	3	3,3
EÖB ile eğitimde yaşanan sorunlara çözüm sağlanıyor, EÖB ile eğitim dönemimde yaşayacağım sorunları en aza indiriyor, Doğrudan engellilerle ilgili bir birimin olması oldukça güven verici bir durum	3	3,3
EÖB ile öğrencilerin “engelliliğe yönelik” olumlu algılar oluşması sağlanmaktadır, EÖB, kendimi daha güvende hissetmemi sağlıyor	2	2,2
EÖB ile öğrencilerin “engelliliğe yönelik” olumlu algılar oluşması sağlanmaktadır, EÖB ile eğitimde yaşanan sorunlara çözüm sağlanıyor, Doğrudan engellilerle ilgili bir birimin olması oldukça güven verici bir durum	2	2,2
EÖB ile eğitim dönemimde yaşayacağım sorunları en aza indiriyor, Doğrudan engellilerle ilgili bir birimin olması oldukça güven verici bir durum	2	2,2
EÖB ile öğrencilerin “engelliliğe yönelik” olumlu algılar oluşması sağlanmaktadır, EÖB, kendimi daha güvende hissetmemi sağlıyor, EÖB ile eğitimde yaşanan sorunlara çözüm sağlanıyor, EÖB ile eğitim dönemimde yaşayacağım sorunları en aza indiriyor, Doğrudan engellilerle ilgili bir birimin olması oldukça güven verici bir durum, EÖB kendimi çok değerli ve önemli hissediyorum, EÖB nin olması, engellilerin eğitim hayatında gözle görülür bir sonuç yaratmadığını düşünüyorum	2	2,2
EÖB, kendimi daha güvende hissetmemi sağlıyor, EÖB ile eğitimde yaşanan sorunlara çözüm sağlanıyor, EÖB ile eğitim dönemimde yaşayacağım sorunları en aza indiriyor	2	2,2
EÖB ile öğrencilerin “engelliliğe yönelik” olumlu algılar oluşması sağlanmaktadır, EÖB kendimi çok değerli ve önemli hissediyorum	2	2,2
EÖB, kendimi daha güvende hissetmemi sağlıyor, EÖB ile eğitimde yaşanan sorunlara çözüm sağlanıyor, EÖB ile eğitim dönemimde yaşayacağım sorunları en aza indiriyor, EÖB'nin olması, engellilerin eğitim hayatında gözle görülür bir sonuç yaratmadığını düşünüyorum	2	2,2
EÖB ile öğrencilerin “engelliliğe yönelik” olumlu algılar oluşması sağlanmaktadır, EÖB ile eğitimde yaşanan sorunlara çözüm sağlanıyor, EÖB ile eğitim dönemimde yaşayacağım sorunları en aza indiriyor	2	2,2
EÖB ile öğrencilerin “engelliliğe yönelik” olumlu algılar oluşması sağlanmaktadır, EÖB ile eğitim dönemimde yaşayacağım sorunları en aza indiriyor, Doğrudan engellilerle ilgili bir birimin olması oldukça güven verici bir durum, EÖB kendimi çok değerli ve önemli hissediyorum	1	1,1
EÖB ile eğitimde yaşanan sorunlara çözüm sağlanıyor, Doğrudan engellilerle ilgili bir birimin olması oldukça güven verici bir durum	1	1,1

Tablo 4.26. Üniversitelerde EÖB'nin Olması Hakkında Değerlendirmeler (devam)

Üniversitelerde EÖB'nin Olması Hakkında Değerlendirmeler	Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
EÖB ile öğrencilerin “engelliliğe yönelik” olumlu algılar oluşması sağlanmaktadır, EÖB ile eğitim dönemimde yaşayacağım sorunları en aza indiriyor,	1	1,1
EÖB, kendimi daha güvende hissetmemi sağlıyor, EÖB'nin olması, engellilerin eğitim hayatında gözle görülür bir sonuç yaratmadığını düşünüyorum	1	1,1
EÖB ile öğrencilerin “engelliliğe yönelik” olumlu algılar oluşması sağlanmaktadır, EÖB, kendimi daha güvende hissetmemi sağlıyor, EÖB ile eğitim dönemimde yaşayacağım sorunları en aza indiriyor	1	1,1
EÖB, kendimi daha güvende hissetmemi sağlıyor, EÖB ile eğitim dönemimde yaşayacağım sorunları en aza indiriyor, Doğrudan engellilerle ilgili bir birimin olması oldukça güven verici bir durum, EÖB kendimi çok değerli ve önemli hissediyorum	1	1,1
EÖB ile öğrencilerin “engelliliğe yönelik” olumlu algılar oluşması sağlanmaktadır, EÖB, kendimi daha güvende hissetmemi sağlıyor, Doğrudan engellilerle ilgili bir birimin olması oldukça güven verici bir durum, EÖB kendimi çok değerli ve önemli hissediyorum, EÖB'nin olması, engellilerin eğitim hayatında gözle görülür bir sonuç yaratmadığını düşünüyorum	1	1,1
EÖB ile öğrencilerin “engelliliğe yönelik” olumlu algılar oluşması sağlanmaktadır, EÖB, kendimi daha güvende hissetmemi sağlıyor, EÖB ile eğitimde yaşanan sorunlara çözüm sağlıyor, EÖB ile eğitim dönemimde yaşayacağım sorunları en aza indiriyor, Doğrudan engellilerle ilgili bir birimin olması oldukça güven verici bir durum	1	1,1
Doğrudan engellilerle ilgili bir birimin olması oldukça güven verici bir durum, EÖB'nin olması, engellilerin eğitim hayatında gözle görülür bir sonuç yaratmadığını düşünüyorum	1	1,1
EÖB ile eğitimde yaşanan sorunlara çözüm sağlıyor, EÖB ile eğitim dönemimde yaşayacağım sorunları en aza indiriyor	1	1,1
EÖB ile öğrencilerin “engelliliğe yönelik” olumlu algılar oluşması sağlanmaktadır, EÖB ile eğitimde yaşanan sorunlara çözüm sağlıyor	1	1,1
EÖB, kendimi daha güvende hissetmemi sağlıyor, EÖB ile eğitim dönemimde yaşayacağım sorunları en aza indiriyor, Doğrudan engellilerle ilgili bir birimin olması oldukça güven verici bir durum	1	1,1
EÖB ile eğitimde yaşanan sorunlara çözüm sağlıyor, EÖB'nin olması, engellilerin eğitim hayatında gözle görülür bir sonuç yaratmadığını düşünüyorum	1	1,1
EÖB ile öğrencilerin “engelliliğe yönelik” olumlu algılar oluşması sağlanmaktadır, EÖB'nin olması, engellilerin eğitim hayatında gözle görülür bir sonuç yaratmadığını düşünüyorum	1	1,1
EÖB ile öğrencilerin “engelliliğe yönelik” olumlu algılar oluşması sağlanmaktadır, EÖB, kendimi daha güvende hissetmemi sağlıyor, Doğrudan engellilerle ilgili bir birimin olması oldukça güven verici bir durum	1	1,1

Tablo 4.26. Üniversitelerde EÖB'nin Olması Hakkında Değerlendirmeler (devam)

Üniversitelerde EÖB'nin Olması Hakkında Değerlendirmeler	Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
EÖB ile eğitim dönemimde yaşayacağım sorunları en aza indiriyor, Doğrudan engellilerle ilgili bir birimin olması oldukça güven verici bir durum, EÖB'nin olması, engellilerin eğitim hayatında gözle görülür bir sonuç yaratmadığını düşünüyorum	1	1,1
EÖB ile öğrencilerin "engelliliğe yönelik" olumlu algılar oluşması sağlanmaktadır, EÖB ile eğitimde yaşanan sorunlara çözüm sağlanıyor, EÖB ile eğitim dönemimde yaşayacağım sorunları en aza indiriyor, Doğrudan engellilerle ilgili bir birimin olması oldukça güven verici bir durum, EÖB kendimi çok değerli ve önemli hissediyorum, EÖB'nin olması, engellilerin eğitim hayatında gözle görülür bir sonuç yaratmadığını düşünüyorum	1	1,1
Diğer	2	2,2
Toplam	92	100,0

Öğrencilere üniversitelerde direkt olarak engellilere yönelik bir birimin olmasıyla ilgili düşünceleri sorulduğunda çoğunluğun görüşü (%12) doğrudan engellilerle ilgili bir birimin olması oldukça güven verici bir durum olduğudur. Diğer çoğunluktaki görüş (%9,7) ise engelli öğrenci biriminin eğitimde yaşanan sorunlara çözüm sağlandığıdır. Bu bakımdan engelli öğrencilerin kendilerini sorunların çözümü açısından daha güvende hissettikleri ve yaşanan sorunlara çözüm sağlandığı görüşlerinden hareketle üniversitelerde engelli öğrenci birimlerinin kurulması engelsiz üniversite yaratılması anlamında olumlu bir adım olmuştur.

Tablo 4.27. Engelli Öğrenci Biriminden Beklenti ve Öneriler

Engelli Öğrenci Biriminden Beklenti ve Öneriler	Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
Sorunlara daha kısa sürede çözüm bulunmalı, Kampüs içi, derslik, tuvalet, konferans gibi alanlara erişimle ilgili zorlukların ve altyapının çözülmesi, Genel bir engellilik algısı yerine farklı türdeki engelliliğin dikkate alınarak çözüm üretilmeli, Mezuniyet sonrası iş bulma konusunda da aktif desteğin sağlanması, Öğretim elemanları ve öğrenciler engellilik hakkında farkındalıkları konusunda bilgilendirilmeli, Üniversite kampüsünde çalışmak isteyen engelli öğrencilere öncelik verilmeli	21	22,5
Mezuniyet sonrası iş bulma konusunda da aktif desteğin sağlanması	10	10,9
Kampüs içi, derslik, tuvalet, konferans gibi alanlara erişimle ilgili zorlukların ve altyapının çözülmesi	6	6,5
Sorunlara daha kısa sürede çözüm bulunması	6	6,5
Genel bir engellilik algısı yerine farklı türdeki engelliliğin dikkate alınarak çözüm üretilmeli	6	6,5

Tablo 4.27. Engelli Öğrenci Biriminden Beklenti ve Öneriler (devam)

Engelli Öğrenci Biriminden Beklenti ve Öneriler	Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
Genel bir engellilik algısı yerine farklı türdeki engelliliğin dikkate alınarak çözüm üretilmeli, Mezuniyet sonrası iş bulma konusunda da aktif desteğin sağlanmalı, Öğretim elemanları ve öğrenciler engellilik hakkında farkındalıkları konusunda bilgilendirilmeli, Üniversite kampüsünde çalışmak isteyen engelli öğrencilere öncelik verilmeli	5	5,4
Mezuniyet sonrası iş bulma konusunda da aktif desteğin sağlanmalı, Öğretim elemanları ve öğrenciler engellilik hakkında farkındalıkları konusunda bilgilendirilmeli	4	4,3
Öğretim elemanları ve öğrenciler engellilik hakkında farkındalıkları konusunda bilgilendirilmeli	3	3,3
Kampüs içi, derslik, tuvalet, konferans gibi alanlara erişimle ilgili zorlukların ve altyapının çözülmesi, Genel bir engellilik algısı yerine farklı türdeki engelliliğin dikkate alınarak çözüm üretilmeli, Öğretim elemanları ve öğrenciler engellilik hakkında farkındalıkları konusunda bilgilendirilmeli, Üniversite kampüsünde çalışmak isteyen engelli öğrencilere öncelik verilmeli	3	3,3
Genel bir engellilik algısı yerine farklı türdeki engelliliğin dikkate alınarak çözüm üretilmeli, Mezuniyet sonrası iş bulma konusunda da aktif desteğin sağlanmalı, Öğretim elemanları ve öğrenciler engellilik hakkında farkındalıkları konusunda bilgilendirilmeli	2	2,2
Genel bir engellilik algısı yerine farklı türdeki engelliliğin dikkate alınarak çözüm üretilmeli, Mezuniyet sonrası iş bulma konusunda da aktif desteğin sağlanmalı	2	2,2
Mezuniyet sonrası iş bulma konusunda da aktif desteğin sağlanmalı, Öğretim elemanları ve öğrenciler engellilik hakkında farkındalıkları konusunda bilgilendirilmeli, Üniversite kampüsünde çalışmak isteyen engelli öğrencilere öncelik verilmeli	2	2,2
Mezuniyet sonrası iş bulma konusunda da aktif desteğin sağlanmalı, Üniversite kampüsünde çalışmak isteyen engelli öğrencilere öncelik verilmeli	2	2,2
Sorunlara daha kısa sürede çözüm bulunmalı, Mezuniyet sonrası iş bulma konusunda da aktif desteğin sağlanmalı, Öğretim elemanları ve öğrenciler engellilik hakkında farkındalıkları konusunda bilgilendirilmeli	2	2,2
Kampüs içi, derslik, tuvalet, konferans gibi alanlara erişimle ilgili zorlukların ve altyapının çözülmesi, Genel bir engellilik algısı yerine farklı türdeki engelliliğin dikkate alınarak çözüm üretilmeli, Mezuniyet sonrası iş bulma konusunda da aktif desteğin sağlanmalı	1	1,1
Kampüs içi, derslik, tuvalet, konferans gibi alanlara erişimle ilgili zorlukların ve altyapının çözülmesi, Genel bir engellilik algısı yerine farklı türdeki engelliliğin dikkate alınarak çözüm üretilmeli, Mezuniyet sonrası iş bulma konusunda da aktif desteğin sağlanmalı, Öğretim elemanları ve öğrenciler engellilik hakkında farkındalıkları konusunda bilgilendirilmeli	1	1,1

Tablo 4.27. Engelli Öğrenci Biriminden Beklenti ve Öneriler (devam)

Engelli Öğrenci Biriminden Beklenti ve Öneriler	Katılımcı Sayısı (%)	Yüzde (%)
Sorunlara daha kısa sürede çözüm bulunmalı, Kampüs içi, derslik, tuvalet, konferans gibi alanlara erişimle ilgili zorlukların ve altyapının çözülmesi, Genel bir engellilik algısı yerine farklı türdeki engelliliğin dikkate alınarak çözüm üretilmeli, Öğretim elemanları ve öğrenciler engellilik hakkında farkındalıkları konusunda bilgilendirilmeli	1	1,1
Kampüs içi, derslik, tuvalet, konferans gibi alanlara erişimle ilgili zorlukların ve altyapının çözülmesi, Mezuniyet sonrası iş bulma konusunda da aktif desteğin sağlanması, Öğretim elemanları ve öğrenciler engellilik hakkında farkındalıkları konusunda bilgilendirilmeli	1	1,1
Sorunlara daha kısa sürede çözüm bulunmalı, Genel bir engellilik algısı yerine farklı türdeki engelliliğin dikkate alınarak çözüm üretilmeli, Mezuniyet sonrası iş bulma konusunda da aktif desteğin sağlanması, Öğretim elemanları ve öğrenciler engellilik hakkında farkındalıkları konusunda bilgilendirilmeli	1	1,1
Genel bir engellilik algısı yerine farklı türdeki engelliliğin dikkate alınarak çözüm üretilmeli, Öğretim elemanları ve öğrenciler engellilik hakkında farkındalıkları konusunda bilgilendirilmeli	1	1,1
Kampüs içi, derslik, tuvalet, konferans gibi alanlara erişimle ilgili zorlukların ve altyapının çözülmesi, Öğretim elemanları ve öğrenciler engellilik hakkında farkındalıkları konusunda bilgilendirilmeli	1	1,1
Öğretim elemanları ve öğrenciler engellilik hakkında farkındalıkları konusunda bilgilendirilmeli, Üniversite kampüsünde çalışmak isteyen engelli öğrencilere öncelik verilmeli	1	1,1
Kampüs içi, derslik, tuvalet, konferans gibi alanlara erişimle ilgili zorlukların ve altyapının çözülmesi, Genel bir engellilik algısı yerine farklı türdeki engelliliğin dikkate alınarak çözüm üretilmeli, Öğretim elemanları ve öğrenciler engellilik hakkında farkındalıkları konusunda bilgilendirilmeli	1	1,1
Sorunlara daha kısa sürede çözüm bulunmalı, Mezuniyet sonrası iş bulma konusunda da aktif desteğin sağlanması	1	1,1
Sorunlara daha kısa sürede çözüm bulunmalı, Genel bir engellilik algısı yerine farklı türdeki engelliliğin dikkate alınarak çözüm üretilmeli, Öğretim elemanları ve öğrenciler engellilik hakkında farkındalıkları konusunda bilgilendirilmeli, Üniversite kampüsünde çalışmak isteyen engelli öğrencilere öncelik verilmeli	1	1,1
Sorunlara daha kısa sürede çözüm bulunmalı, Mezuniyet sonrası iş bulma konusunda da aktif desteğin sağlanması, Üniversite kampüsünde çalışmak isteyen engelli öğrencilere öncelik verilmeli	1	1,1
Genel bir engellilik algısı yerine farklı türdeki engelliliğin dikkate alınarak çözüm üretilmeli, Üniversite kampüsünde çalışmak isteyen engelli öğrencilere öncelik verilmeli	1	1,1

Tablo 4.27. Engelli Öğrenci Biriminden Beklenti ve Öneriler (devam)

Engelli Öğrenci Biriminden Beklenti ve Öneriler	Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
Kampüs içi, derslik, tuvalet, konferans gibi alanlara erişimle ilgili zorlukların ve altyapının çözülmesi, Mezuniyet sonrası iş bulma konusunda da aktif desteğin sağlanması, Öğretim elemanları ve öğrenciler engellilik hakkında farkındalıkları konusunda bilgilendirilmeli, Üniversite kampüsünde çalışmak isteyen engelli öğrencilere öncelik verilmeli	1	1,1
Sorunlara daha kısa sürede çözüm bulunmalı, Öğretim elemanları ve öğrenciler engellilik hakkında farkındalıkları konusunda bilgilendirilmeli	1	1,1
Sorunlara daha kısa sürede çözüm bulunmalı, Kampüs içi, derslik, tuvalet, konferans gibi alanlara erişimle ilgili zorlukların ve altyapının çözülmesi, Mezuniyet sonrası iş bulma konusunda da aktif desteğin sağlanması, Öğretim elemanları ve öğrenciler engellilik hakkında farkındalıkları konusunda bilgilendirilmeli	1	1,1
Sorunlara daha kısa sürede çözüm bulunmalı, Kampüs içi, derslik, tuvalet, konferans gibi alanlara erişimle ilgili zorlukların ve altyapının çözülmesi, Öğretim elemanları ve öğrenciler engellilik hakkında farkındalıkları konusunda bilgilendirilmeli, Üniversite kampüsünde çalışmak isteyen engelli öğrencilere öncelik verilmeli	1	1,1
Üniversite kampüsünde çalışmak isteyen engelli öğrencilere öncelik verilmeli	1	1,1
Toplam	92	100,0

Engelli üniversite öğrencilerinin çoğunluğunun (%22,5) verdiği cevaplar doğrultusunda üniversitelerde birçok soruna çözüm beklenmektedirler. Bunlar; sorunlara daha kısa sürede çözüm bulunması, kampüs içi, derslik, tuvalet, konferans gibi alanlara erişimle ilgili zorlukların ve altyapının çözülmesi, genel bir engellilik algısı yerine farklı türdeki engelliliğin dikkate alınarak çözüm üretilmesi, mezuniyet sonrası iş bulma konusunda da aktif desteğin sağlanması, öğretim elemanları ve öğrencilerin engellilik hakkında farkındalıkları konusunda bilgilendirilmesi, üniversite kampüsünde çalışmak isteyen engelli öğrencilere öncelik verilmesidir. Verilen cevaplar irdelendiğinde EÖB'nin var olması üniversitelerde sorunları bütünüyle ortadan kaldırmamıştır. Hala engelli öğrenciler erişimle ilgili sıkıntılar yaşamaya devam etmekte, engellilik algısını değiştirmek için mücadele vermektedir. Diğer cevaplar göz önünde bulundurulduğunda ise her cevabın ortak yönü çoğunlukla erişime yönelik sıkıntılar, engelliliğe yönelik algılar ve mezuniyetten sonra iş kaygısının olduğudur. Engelli öğrencilerin eğitim hayatını sürdürürken mezuniyet sonrasında iş kaygısı taşıması zaten var olan birçok sorunun üzerine öğrenciler için ayrıca bir yük oluşturmaktadır. Engelli bireylerin istihdamı konusunda sosyal devlet anlayışının gerektirdiği yükümlülüklerin yerine getirilmesi engelli bireylerin yaşamlarını daha iyi

koşullarda sürdürebilmeleri açısından büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla yalnızca eğitimdeki sorunların çözüme kavuşturulması yeterli olmamakla birlikte eğitim düzeyinin ve istihdamın birbirlerini tamamlayan konular olduğu düşünülür ise nitelikli engelli birey potansiyelinin arttırılmasının yanında nitelikli istihdam imkânının da sağlanması gereklidir.

4.3. Tartışma

Engelli bireylerin eğitim hayatında karşılaştıkları problemler ülkemizin en önemli sosyal sorunlarından biridir. Türkiye’de engelli bireylerin eğitim hayatında karşılaştıkları sorunları azaltmaya ve eğitimin sürdürülebilir olmasına yönelik birçok politika ve hukuki düzenlemeler mevcuttur. Türkiye’de eğitim hayatına ilişkin olarak hukuki düzenlemelerden biri “*Yükseköğretim Kurumları Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği*”dir. Bu yönetmelik ile engelli öğrenci birimleri kurularak farklı engel gruplarına sahip üniversite öğrencilerinin eğitim hayatında yaşadıkları bütün sorunları en aza indirmek hatta tamamen ortadan kaldırabilmek amacıyla eşit, engelsiz ve sürdürebilir bir eğitim hayatı yaratılmaya çalışılmıştır.

Engelli üniversite öğrencilerinin sorunlarını ortaya koyabilmek, sorunlara karşı çözüm yollarının üretilmesine katkı sağlayabilmek, engelliliğin değil engellenmişliğin yarattığı sorunları ortadan kaldırabilmek ve engelsiz bir eğitim hayatı sunabilmek amacıyla literatürde birçok çalışma yer almaktadır. Bu çalışmalardan birkaç örneğe değinecek olursak;

Burcu (2002: 97), Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kampüsü’nde eğitimlerine devam eden toplam 9 öğrenci ile gerçekleştirdiği çalışmada, üniversitede okuyan engelli öğrencilerin üniversite içerisinde yer alan kütüphanelerde özel kaynakların (sesli donanımlar, kabartma yazılar vb. gibi) düzeyde olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca, kampüs içindeki yolların bozuk olduğunu, merdivenlerin engelli öğrencilerin rahat hareket edebileceği düzeyde olmadığı, tuvaletlerin dar olduğu, sınıf sandalyelerinin engelli öğrencilerin özel durumlarına uygun olmadığı ve kış aylarında kampüse ve kampüs içinde yer alan dersliklere ulaşımın güçlüğü çektiklerini ifade etmiştir. Bu çalışmada da, rampa ve yolların erişim için yeterli olmadığını, dersliklerin ve materyallerin engel durumuna uygun şekilde düzenlenmemiş olduğu, kampüs içi, derslik, tuvalet, konferans gibi alanlara erişimle ilgili zorlukların ve altyapının çözülmesi gerektiği ve hatta üniversitelerde genel olarak sesli kütüphane mevcut olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Geçmiş yıllarda yapılmış olan çalışma ile

bu çalışma bulguları karşılaştırıldığında üniversitede okuyan engelli öğrencilerin kampüs içi ve çevresinde yaşadıkları erişim sıkıntılarının hala sürmekte olduğu görülmektedir. Özellikle tuvalet ve materyallerin engel durumlarına uygun şekilde düzenlenmesi gerektiği ve kütüphane ile ilgili ciddi sorunların olduğu ortaya çıkmaktadır.

Küçükali (2014: 82), Atatürk Üniversitesi'nde okuyan engelli öğrencilere yönelik politikaların, üniversitedeki uygulamalarını konu alan çalışmasında, üniversite mevcut olan düzenlemelerin (rampa, asansör, tuvalet vb.) neredeyse tamamına yakınının -özellikle rampaların- engelli bireyler için yeterli ve uygun düzeyde olmadığını ifade etmiştir. Bu çalışmada da, engelli öğrencilerin çoğunluğu (%17,5) rampa ve yolların erişim için yeterli olmadığı, dersliklerin (%15,5) ve materyallerin (%9,7) engel durumuna uygun şekilde düzenlenmemiş olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca diğer çalışmada olduğu gibi bu çalışmada da var olan mevcut düzenlemelerin diğer yandan öğrenciler tarafından yeterli ve uygun bulunmadığı da görülmüştür. Bu bağlamda kampüs içi ve çevresinin engel durumlarına uygun olmaması eğitim hayatında fırsat eşitliğinin sağlanmadığının bir göstergesidir. Dolayısıyla eğitim hayatını engel durumlarından kaynaklanan nedenlerle zaten zor koşullarda sürdüren engelli öğrencilerin önünde bir de erişilebilirliğe yönelik sıkıntıların varlığı eğitimi sürdürülemez bir noktaya getirmektedir. Bu durum diğer engelli bulunmayan öğrencilere tanınan imkânlarla kıyaslandığında eğitim hayatında engelli bireylere yönelik ayrımcı tutumların devam ettiği ortaya çıkmaktadır. Engelsiz bir eğitim hayatından söz edilebilmesi ancak engellilere ilişkin ayrımcı tutumların giderilmesi ve fırsat eşitliğinin sağlanması ile mümkündür.

Çay ve Sevinç (2017: 230-231), Akdeniz Üniversitesi öğrencisi olan 10 fiziksel engelli birey ile gerçekleştirdiği çalışmasında, engelli öğrencilerin kampüste kişisel ihtiyaçlarını karşılamakta sıkıntı çektiğini ve bu ihtiyaçları ancak destek alarak giderebildiklerini tespit etmiştir. Ayrıca, engelli öğrencilere kısmi olarak istihdam imkân tanınmasının ciddi derece ekonomik destek sağladığını tespit etmiştir. Bu çalışmada da benzer bir beklentinin olduğu görülmüştür. Dolayısıyla engelli öğrencilerin aynı zamanda ekonomik yönden de sıkıntılar çektiği ortaya çıkmıştır. Ekonomik yönden güç durumda olan engelli bir bireyin eğitim hayatı da zorlaşmaktadır. Bu bakımdan ekonomik yönden güç durumda olan engelli öğrenciler eğitim hayatı süresince ekonomik yönden desteklenmelidir.

Akmeşe (2018: 228), Ege Üniversitesi'nde eğitimlerine devam eden 10 engelli üniversite öğrencisi ve çalışan 10 idari personel ile gerçekleştirdiği çalışmada, engelli öğrencilerin üniversiteye kayıtlandığı zamandan itibaren yerleşme sonrasına kadar çoğunlukla fiziki düzenlemelerin uygun olmayışı, olumsuz tutum ve davranışlar konusunda sorun yaşadıklarını ifade etmiştir. Bu çalışmada da benzer bir biçimde, engelli öğrencilerin %56,5'i kampüs içi ve çevresinin engel durumlarına uygun olarak düzenlenmediği ve erişilebilir olmadığı görüşünde olduğu görülmüştür. Dolayısıyla her iki çalışmanın sonuçları karşılaştırıldığında sonuçlar birbirleri ile benzerlik göstermektedir. Bu bakımından üniversitelerde fiziki yapının uygun ve yeterli olmayışı engelsiz bir üniversite ortamının yaratılabilmesinin önünde en büyük engeli oluşturmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Engelli bireyler hem kendine has sağlık problemleri hem de genel nüfus oranları ile ayrıcalıklı ve öncelikli gruptur. Engelli bireylerin sağlık, eğitim vb. gibi temel haklardan diğer engeli olmayan bireyler gibi aynı düzeyde yararlanabilmeleri, meslek edinebilmeleri, iş imkânlarına sahip olmaları yalnızca toplumsal bir sorumluluk değil, aynı zamanda toplumun eğitim seviyesini artıracak ve sağlık düzeyini yükseltecek, toplumsal barışa ve sosyal refaha katkı sağlayan bir unsurdur (Kalyon, Ocakçı ve Ayıoğlu (2003)'den Akt. Kalyon, 2012: 64).

Devlet tarafından engelli bireylerin eğitim hayatını kolaylaştırmak ve sürdürülebilir kılmak ve engelsiz eğitim yaratmak adına birçok yasal düzenleme mevcuttur. Ancak mevcut yasal düzenlemelere rağmen eğitim kurumlarında engelli bireylere yönelik engelsiz bir ortamın varlığından tam anlamıyla bahsedilebilmesi güçtür. Çünkü yasal düzenlemeler görünürde mevcut olmasına rağmen uygulamada yeterli düzeyde değildir. Engelli üniversite öğrencilerinin eğitim hayatını kolaylaştırmak, sürdürülebilir ve engelsiz bir eğitim hayatı sunmak amacıyla yapılanmış engelli öğrenci birimlerinin bazı üniversitelerde sadece yasanın gerektirdiği şekilde üniversitelerde bulunması zorunlu olması dolayısıyla varlığını sürdürmekte olduğu, aktif çalışmalar yürütülmediği hatta üniversitelere başvuru sırasında bazı üniversitelerin web sayfalarındaki iletişim adreslerinin doğru verilmediği görülmüştür. Bu hususta devletin yükseköğretim kurumlarına yönelik denetleme mekanizmasının daha da kuvvetlendirilmesi gerekliliğinin önemini açıkça ortaya koymaktadır.

Yükseköğretim kurumlarında engelli bireylerin eğitim hayatında yaşadıkları her türlü probleme ilişkin olarak başvurabilecekleri bir birim olması öğrenciler açısından hem güven duygusu hem de karşılaştıkları sorunların çözümleneceğine yönelik inanç oluşturmuş olsa da eğitim hayatını tam anlamıyla kolaylaştırmamıştır. Engelli öğrencilerin ihtiyaç ve gereksinimlerine uygun olarak bilgiye ve bilime erişilebilirliği birimlerin varlığı ile kısmen sağlanmış olsa da her yönüyle tartışmalıdır. Üniversitelerde çoğunlukla engelli tuvaleti, engelli asansörü, rampa, yollar, derslik, amfi, laboratuvar ve kütüphane mevcuttur. Ancak her engel durumunun gereksinimine cevap verecek düzeyde değildir. Özellikle rampa ve yollar hareket özgürlüğü sağlayarak bilgiye erişimi kolaylaştıracak düzeyde değildir. Bunlara ek olarak EÖB, eğitim hayatında engelliliğe karşı bir algı değişikliği yaratmaya başlamıştır. Ancak, hem öğretim elemanlarının hem de engeli olmayan diğer bireylerin engelliğe karşı farkındalıkları tamamen oluşmuş ve olumsuz algı ortadan kalkmış değildir.

Engelliliğe yönelik birçok yasal düzenleme ve birçok uygulamaya rağmen hala engelliliğe karşı farkındalığın oluşmaması ve olumsuz tutumların devam etmesi günümüzün uygar toplum anlayışına yakışan bir durum değildir. Ne kadar yasal düzenleme yapılırsa yapılsın engelliliğe karşı bakış açısında köklü bir değişim yaratılmadıkça engel yaratan durumlar bariyeri asla aşamayacaktır. Engellilere yönelik problemlerin ortadan kaldırılabilmesi için; toplumsal düzende engelli bilinci oluşturulmalı ve farkındalık yaratılmalıdır. Engellilere yönelik önyargılı tutum ve davranışların ortadan kaldırılması için farkındalık çalışmalarına ağırlık verilmesi gerekmektedir. Engelli bireylere yönelik uygulanan eğitim kalitesinin arttırılmaz ise engellilerin topluma kazandırılması güçtür (Hasırcıoğlu, 2006: 113).

İşgücü içerisinde aktif olarak hem maddi hem de manevi açıdan yer alabilmek engelli bireyler için ayrı bir öneme sahip olmasına rağmen engelli bireylerin daha eğitim hayatı sürmekte iken en çok kaygı duyduğu konular arasındadır. Ne yazık ki engelli öğrencilerin eğitim hayatında aşmaya çabaladığı birçok problem söz konusu olmakla birlikte birde çalışma hayatı dışında kalma kaygısı taşımaktadırlar. Bu nedenle engelli öğrenciler EÖB'den erişilebilirlik, engelliliğe karşı farkındalık yaratma, karşılaşılan problemlerin hızlı bir şekilde çözüme kavuşturulmasının yanı sıra, mezuniyet sonrasında iş arama aktivitelerine destek sağlamalarını da beklemektedir. Engelli bireylerin istihdamından önce eğitim hayatında var olan aşılamayan engellere çözüm aranmalıdır. Erişilebilir eğitim ortamı yaratılmalı ve eğitim sürdürülebilir düzeyde olmalıdır.

Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara dayanarak, erişilebilir üniversite ve engelsiz bir eğitim ortamının sunulabilmesi için aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir. Buna göre;

a) Öğrencilerin okula kayıt oldukları ilk andan itibaren sayılarına engel durumlarına göre gruplayacak bir kayıt stratejisi olmalı ve gerekli düzenlemeler hızlı şekilde yapılmalı,

b) Mimari engeller ortadan kaldırılmalıdır. Örneğin; fiziksel engelliler için, rampalar standart ölçülere uygun olarak yapılmalı, engelli tuvaletleri mevcut olmalı, görme engelli bireylerin bilgiye erişilebilirliğini etkin şekilde sağlamak amacıyla sesli kütüphane hizmeti verilmeli, dersliklere ve binalarda ses sistemli asansörler, hissedilir zemin mevcut olmalı,

c) Üniversitelerde Evrensel Standartlar Kılavuzu'na göre yapılan mimari düzenlemeler, erişilebilirliği tam olarak sağlayabilecek şekilde düzenlenerek gerçekçi ve yeterli çözümler üretilmeli,

ç) Engelli araç otoparkı mevcut olmalı,

d) Derslik ve materyaller her engel grubuna uygun hale getirilmeli,

e) Sınav süresinde değişiklikler yapılması daha büyük puntolarda yazım, sınavın kolaylıkla okunmasını veya cevaplanmasını kolaylaştıracak rehber vb. gibi sınavlarda engel durumuna uygun olarak özel düzenlemeler yapılmalı,

f) Eğitim hayatı süresince karşılaşılan problemler hızlıca ve etkin bir şekilde çözüme kavuşturulmalı,

g) Diğer öğrenciler ile bir araya gelmelerine ve sosyal bütünleşmeye katkı sağlayacak sosyo-kültürel etkinlikler yapılmalı ve artırılmalı,

ğ) Maddi yönden güç durumda olan öğrencilere kısmi zamanlı olarak istihdam edilme hakkı verilmeli,

h) Engelliliğe karşı olumsuz tutumların önüne geçilmeli, engelliliğe ilişkin farkındalık oluşturulmalı,

ı) Sosyal politika geliştirme sürecine engellilerin katılımı sağlanmalı,

i) Engelli öğrenci biriminden sorumlu kişilerin liyakat sahibi olmalarına önem verilmeli,

j) Yükseköğretim Kurulu, engelli öğrenci birimlerinin engelli öğrencilerin eğitimi esnasında karşılaştıkları sorunların çözümünde ne ölçüde destek sağladıklarını denetlemelidir.

Bütün bu sorunların ortadan kaldırılması ve erişilebilir üniversite oluşturulmasında, devletin yasal düzenlemelerinin yanında üniversite rektörlerinin, yöneticilerinin ve öğrencilerinin farkındalıklarının artırılması büyük önem taşımaktadır.

6. KAYNAKLAR

- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2019a, Mayıs). *Engelli ve Yaşlı Bireylere İlişkin İstatistik Bülteni*. 16 Haziran 2019 tarihinde <https://ailevecalisma.gov.tr/media/6204/bulten-mayis.pdf> adresinden alınmıştır
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2019b, Haziran). *Haberler*. 20 Haziran 2019 tarihinde <https://ailevecalisma.gov.tr/eyhgm/haberler/bakanimiz-ve-genel-mudurumuzun-katilim-sagladigi-yuksek-ogretim-kurulu-baskanliginin-duzenledigi-engelsiz-ufuklar-calistayinda-2019-engelsiz-universite-odulleri-dagitildi/> adresinden alınmıştır.
- Akdağ, Ş. A., Aksaç, T. G., Şimsekcan, T. N., ve Kara, Ö (2016). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Engelli Kadın El Kitabı. Ankara: Engelli Kadın Derneği.
- Akmeşe, P., P. (2018). Yükseköğretim Kurumlarına Devam Eden Engelli Öğrenciler ile Engelli Personelin Sorunları ve Yükseköğretim Engelliler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(64), 214-232.
- Akyeşilmen, N. (2014). Uluslararası İnsan Hakları Düzenlemeleri ve Eğitim: Eğitime Hak Temelli Bir Bakış. *Milli Eğitim Dergisi*, 44(201), 5-16.
- Altınok, M., & Kars, M., M. (2010). Tekerlekli sandalye kullanan engellilere yönelik ıslak mekân düzenlemelerinde fonksiyonel yaklaşımlar. *Dumlupınar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, (1), 107-122.
- Arslan M. ve Şekerci S. (2011, Ekim). Engellilere yönelik toplumsal algı ve dışlanmışlık (Siirt Örneği). Sözlü Bildiri. Kocaeli Üniversitesi. *Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı*. Kocaeli, 449-463.
- Avrupa Birliği (2000, Aralık). Avrupa Birliği Yasal Çerçeve. *Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi*. 19 Mart 2019 tarihinde <https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birligi-temel-haklar-bildirgesi-708> adresinden alınmıştır.
- Avrupa Birliği Konseyi (2001, Aralık). Engelliler Konusunda Uluslararası Dokümanlar. *2003 Yılına Özürlü Kişiler ile ilgili Avrupa Yılı Olarak Saptanması konusunda 3 Aralık 2001 tarihinde Konsey Kararı*. 11 Eylül 2019 tarihinde <https://www.ailevecalisma.gov.tr/eyhgm/sayfalar/1-2-engelliler-konusunda-uluslararasi-dokumanlar/> adresinden alınmıştır.
- Avrupa Birliği Konseyi (2003, Mayıs). Uluslararası Mevzuat. *Engelli Öğrencilere Eğitim ve Mesleki Eğitimde Fırsat Eşitliğinin Sağlanması, Konsey İlke Kararı*. 11 Eylül 2019 tarihinde <https://www.ailevecalisma.gov.tr/eyhgm/sayfalar/1-2-engelliler-konusunda-uluslararasi-dokumanlar/> adresinden alınmıştır.
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (2010, Haziran). *İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'ye Ek Protokol No. 1*. 31 Aralık 2018 tarihinde <http://www.danistay.gov.tr/upload/avrupainsanhaklarisozlesmesi.pdf> adresinden alınmıştır.

- Avrupa Komisyonu (2018, Nisan). *Komisyon Tarafından Avrupa Parlamentosuna, Konseye, Ekonomik ve Sosyal Komiteye ve Bölgeler Komitesine Sunulan Bilgilendirme*. 4 Şubat 2019 tarihinde https://www.ab.gov.tr/siteimages/pub/komisyon_ulke_raporlari/2018_turkiye_raporu_tr.pdf adresinden alınmıştır.
- Avrupa Konseyi (1961, Ekim). Arşiv. *Avrupa Sosyal Şartı*. 20 Mart 2019 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/20312.pdf> adresinden alınmıştır.
- Aygül, (2018). Eğitime Erişim, Yoksulluk ve Formel/Enformel İşgücü Olarak Üniversite Gençliği: “İstihdam İçin mi Eğitim? Eğitim İçin mi İstihdam?”. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(8), 58-87.
- Başbakanlık Özürllüler İdaresi Başkanlığı (2010). *Özürlülüğe dayalı ayrımcılıkla mücadele sempozyumu*. Ankara: ÖZİDA, 1-99.
- Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2012, 12 Temmuz). Resmi Gazete (Sayı: 28351). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/07/20120712-11.htm>
- Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (1948, Aralık). *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi*. 24 Aralık 2018 tarihinde https://www.unicef.org/turkey/udhr/_gi17.html adresinden alınmıştır.
- Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (1989, Kasım). Kaynaklar. *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*. 16 Aralık 2018 tarihinde https://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23c.html adresinden alınmıştır.
- Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü [UNESCO] (1960, Aralık). UN Documents. *Convention against Discrimination in Education*. 25 Aralık 2018 tarihinde <http://www.un-documents.net/cde.htm> adresinden alınmıştır.
- Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (1996). Özel eğitim hakkında Salamanca Bildirisi. (Çev. Ş. Dede). *Özel Eğitim Dergisi*, 2(2) (Orijinal makalenin yayım tarihi, 1994).
- Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (T.Y.). Türkiye Milli Komisyonu. *Herkes İçin Eğitim (EFA)*. 16 Mart 2019 tarihinde [http://www.unesco.org.tr/Pages/13/47/Herkes-i%C3%A7in-E%C4%9Fitim-\(EFA\)](http://www.unesco.org.tr/Pages/13/47/Herkes-i%C3%A7in-E%C4%9Fitim-(EFA)) adresinden alınmıştır.
- Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi (1948, Aralık). Belgeler. *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi*. 24 Aralık 2018 tarihinde http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/h_rights_turkce.pdf adresinden alınmıştır.
- Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi [UNIC] (1966, Ocak). Belgeler. *Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi*. 25 Aralık 2018 tarihinde Aralık 2018 tarihinde http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin134.pdf adresinden alınmıştır.

- Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (1971, Aralık). Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Engelliler Konusunda Uluslararası Dokümanlar. *BM Zihinsel Engellilerin Hakları Hakkında Sözleşme*. 11 Eylül 2019 tarihinde <https://www.ailevecalisma.gov.tr/eyhgm/sayfalar/1-2-engelliler-konusunda-uluslararasi-dokumanlar/> adresinden alınmıştır.
- Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (1993, Aralık). Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Engelliler Konusunda Uluslararası Dokümanlar. *BM Engelliler için Fırsat Eşitliği Konusunda Standart kurallar*. 11 Ocak 2019 tarihinde <https://eyh.aile.gov.tr/1-2-engelliler-konusunda-uluslararasi-dokumanlar> adresinden alınmıştır.
- Burcu, E. (2002). Üniversitede Okuyan Özürlü Öğrencilerin Sorunları: Hacettepe-Beytepe Kampüsü Öğrencileri Örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 19(1), 83-103.
- Burcu, E. (2015). Türkiye’de Yeni Bir Alan: Engellilik Sosyolojisi ve Gelişimi. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, (52), 319-341.
- Çağlar, S. (2011). Engelli Hakları Sözleşmesi’nde Ayrımcılık Yasağı ve Türkiye’nin Uyum Sorunu. *TBB Dergisi*, (96), 149-178.
- Çağlar, S. (2012). Engellilerin Erişilebilirlik Hakkı ve Türkiye’de Erişilebilirlikleri. *AÜHFD*, 61(2), 541-598.
- Çakır, Ö. (2002). Sosyal Dışlanma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(4), 83-104.
- Çay, M., & Sevinç, İ. (2017). Fiziksel engelli bireylerin üniversite eğitimi sırasında karşılaştıkları sorunlar (Akdeniz Üniversitesi Örneği). *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, (13), 219-238.
- Çocuklar İçin Özel Gereksinim Değerlendirilmesi Hakkında Yönetmelik. (2019, 20 Şubat). Resmi Gazete (Sayı: 30692) Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/02/20190220-1.htm>
- Demir, Z. A., & Eliöz, M. (2016). Engelli bireylerin eğitim ve istihdamı için bir model önerisi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(33), 76-90.
- Deniz İş Kanunu. (1967, 29 Nisan). Resmi Gazete (Sayı: 12586). Erişim adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.854.pdf>
- Deutsche Welle (2014, Ocak). *UNESCO’dan Eğitim Uyarısı*. 31 Aralık 2018 tarihinde <https://www.dw.com/tr/unescodan-e%C4%9Fitim-uyar%C4%B1s%C4%B1/a17392501> adresinden alınmıştır
- Devlet Personel Başkanlığı (2018a, Aralık). Engelli Personel İstatistikleri. *Yıllar İtibariyle Engelli Memurların Sayısal Dağılımı*. 16 Mayıs 2019 tarihinde <http://www.dpb.gov.tr/tr-tr/istatistikler/engelli-personel-ve-omss-istatistikleri> adresinden alınmıştır.

- Devlet Personel Başkanlığı (2018b, Aralık). Engelli Personel İstatistikleri. *Engelli Memurların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları*. 7 Haziran 2019 tarihinde <http://www.dpb.gov.tr/tr-tr/istatistik/istihdam-edilen-engelli-memurlarin-182> adresinden alınmıştır.
- Durduran, Y., & Bodur, S. (2009) Engellilerin engellilikleri dışındaki sağlık sorunları: karşılaştırmalı bir çalışma. *Selçuk Tıp Dergisi*, 25(2), 69-77.
- Dünya Engelliler Vakfı & Dünya Engelliler Birliği (2011). *Engelliler İçin Evrensel Standartlar Kılavuzu*. İstanbul: DEB Akreditasyon Merkezi Ustad WDU, 5-192.
- Dünya Sağlık Örgütü (1980). *International Classification of Impairments, Disabilities, and Handicaps*. 31 Ocak 2019 tarihinde https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/41003/9241541261_eng.pdf;jsessionid=8796D2BAEDD0C63B1CFCDF28D8101D1F?sequence=1 adresinden alınmıştır.
- Dünya Sağlık Örgütü (2011). *Dünya Engelliler Raporu*. 01 Eylül 2018 tarihinde <http://siteresources.worldbank.org/TURKEYINTURKISHEXTN/Resources/455687-1328710754698/YoneticiOzeti.pdf> adresinden alınmıştır.
- Dünya Sağlık Örgütü (2018, Şubat). *Disabilities*. 12 Eylül 2018 tarihinde <http://www.who.int/news-room/facts-in-pictures/detail/disabilities> adresinden alınmıştır.
- Eğitimde Görme Engelliler Derneği (2015). *Üniversitelerde Engellilere Yönelik Erişilebilirlik Hususunda Mevcut Durum Analizi: 2014-2015 (Birinci baskı)*. Ankara: Eğitimde Görme Engelliler Derneği.
- Engelli Öğrenciler Platformu (2011, Mart). Engelli Öğrencilerin Yükseköğretimden Beklentileri. Sözlü Bildiri: *Engelli Öğrenciler Platformu Bildirisi*, 1-31.
- Engelliler Hakkında Kanun. (2005, 7 Temmuz) Resmi Gazete (Sayı: 25868). Erişim adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf>
- Erdoğan, G. (2008). Avrupa Sosyal Şartı ve Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi (TBB)*, (77), 123-166.
- Erdugan, E., F. (2010). *Türkiye’de Özürlü Yoksulluğu ve Mücadele Politikalarının Değerlendirilmesi: Ankara-Keçiören Örneği*. Başbakanlık Özürölüler İdaresi Başkanlığı Özürölüler Uzmanlığı Tezi, T.C. Başbakanlık Özürölüler İdaresi Başkanlığı, Ankara
- Ergün, M. (2005a). Ayrımcılık ve özürlüler. *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları*, 2(1).
- Ergün, M. (2005b, Mayıs). Araştırmalar. *Özürlülerin Çalışma Yaşamına Katılımı ve İşverenler*. 7 Haziran 2019 tarihinde <http://www.engelsizkariyer.com/Yazi.aspx?id=42> adresinden alınmıştır.

- Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Planı Hakkında Genelge. (2019, 21 Ocak). Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (Sayı: 96413503-010.06.01-4). Erişim adresi: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/eyhgm/uploads/pages/2019-1-sayili-2019-yili-erisilebilirlik-izleme-ve-denetleme-planı-hakkinda-genelge/genelge-2019-1.pdf>
- Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği. (2013, 20 Temmuz). Resmi Gazete (Sayı: 28713) Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/07/20130720-9.htm>
- Genç, G. K., & Orhan, S. (2015). Engellilere yönelik ülkemizdeki özel eğitim hizmet uygulamaları ve örnek ülke karşılaştırması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, (35), 115-146.
- Genç, Y. (2015). Engellilerin Sosyal Sorunları ve Beklentileri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 15(32/2), 65-92.
- Genç, Y., & Çat, G. (2013). Engellilerin istihdamı ve sosyal içerme ilişkisi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(1), 363-393.
- Gül, I. İ. (2014). Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi., K. Çayır, M. Soran, M. Ergün (Editörler) *Engellilik ve Ayrımcılık: Eğitimciler için Temel Metinler ve Örnek Dersler* içinde (31-44). İstanbul: Karekök Akademi.
- Gün, A. (2015). İşitme Engelliler Ortaokulunda Okuyan Öğrencilerin DKAB Dersine Yönelik Tutumları: Amasya ve Samsun Örneği. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14(28), 61-92
- Güneş, N., & Akçamete G. (2014). Özel Gereksinimi Olan Bireylerin Mesleki İstihdamı Çorum İli Örneği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 15(3), 1-15.
- Hasırcıoğlu, A. (2006). *İşverenlerin özürlü istihdamına yaklaşımı (Sakarya örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Hekimler, O. (2012). Yoksulluk mu Yoksunluk mu? Sosyal Dışlanma Üzerine Bir Değerlendirme. *Tekirdağ SMMM Odası Sosyal Bilimler Dergisi*, (1), 1-28.
- Hüseyinli, N., Göçmen, S., & Davud, N. (2017). Çalışma hayatında engelli haklarına ilişkin yasal düzenlemeler ve engellilerin haklara ilişkin farkındalıkları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(6), 138-152.
- İBB Çocuk Meclisi (T.Y.). *Çocuk Hakları Sözleşmesi*. 2 Nisan 2019 tarihinde <https://cocukmeclisi.ibb.istanbul/cocuk-haklari-sozlesmesi/> adresinden alınmıştır.
- İlköğretim ve Eğitim Kanunu. (1961, 12 Ocak). Resmi Gazete (Sayı: 10705). Erişim adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.222.pdf>
- İş Kanunu. (2003, 10 Haziran). Resmi Gazete (Sayı: 25134). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857.pdf>

- Kalyon, H. (2012). Bülent Ecevit Üniversitesi'nde Engelli öğrenci biriminin Yeniden Yapılandırılması. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2(1), 63-68.
- Kamu Binaları, Kamuya Açık Alanlar ve Toplu Taşıma Araçlarının Özürlülerin Kullanımına Uygun Duruma Getirilmesi ile ilgili Başbakanlık Genelgesi. (2006, 12 Temmuz). Resmi Gazete (Sayı: 26226). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/07/20060712-15.htm>
- Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Yer Alan Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerle Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2013, 3 Mayıs). Resmi Gazete (Sayı: 28636) Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/05/20130503-1.htm>
- Kaplan, H. (2016, Ocak). Erişebilirlik İzleme ve Denetleme Sürecinin İrdelenmesi. Konuk, Dijle (Ed.). Sözlü Bildiri, *TMMOB Engelli Mühendis Mimar Şehir Plancıları Sempozyumu: Eşitlik İçin Empati*, Ankara, 26-45.
- Karaaslan, L. (Ed.), (2013). *Herkes için engelsiz işyerleri işverenler için rehber*. Ankara: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Yayınları.
- Karasar, N. (2017) Bilimsel Araştırma Yöntemi (Otuz ikinci baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kolunsağ, A., & Özdemir, V., G. (2007). Sürdürülebilir oryantasyon modeli ve Sakarya Üniversitesi'ndeki durum. *SAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 211-229.
- Köten, E. ve Erdoğan, B. (2014). Engelli gençler, sosyal dışlanma ve internet. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları*, 28.
- Kuzu, A. (2013). Araştırmaların planlanması., A. A. Kurt (Editör), *Bilimsel araştırma yöntemleri içinde* (19-45) (Birinci baskı). Eskişehir. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Küçükali, A. (2014). Engellilere Uygulanan Sosyal Politikaların Değerlendirilmesi: Atatürk Üniversitesi Örneği, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 59-86.
- Mengi, A. (2019). Engelli Öğrencilerin Üniversite Eğitimi Sürecinde Karşılaştığı Güçlükler: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Örneği. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 147-170.
- Meşhur, A., F., H. (2004). Özürlülerin Çalışma Yaşamına Katılma Gereği ve Uygulanan İstihdam Politikaların Değerlendirilmesi. *Öz-Veri Dergisi*, 1(2), 176-193.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2011). Engelli Bireyler. Ankara: Aile ve Tüketici Hizmetleri, 1-40.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2013). *Bütünleştirme kapsamında eğitim uygulamaları öğretmen el kitabı*. Ankara: Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 1-246.
- Milli Eğitim Bakanlığı (T.Y). Yenimahalle Rehberlik ve Araştırma Merkezi. *Engelli Bireylerin Eğitim Hakkı*. 11 Ocak 2019 tarihinde http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/06/25/265407/dosyalar/2016_11/28095108_eitimhakk.pdf adresinden alınmıştır.

- Milli Eğitim Kanunu. (1973, 24 Haziran). Resmi Gazete (Sayı: 14574). Erişim adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>
- Oktay Y. E., Gölgeçen H., Karahan K. K. ve Yıldırım Z. Y. (2019, Eylül). Bir dezavantajlı grup olan engellilerin sosyal dışlanmalarını önlemek üzere Türkiye’de uygulanan sosyal politikalar. *Sözlü Bildiri, 15. Uluslararası Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi*. Fas-Rabat, 1-36.
- Oral, A., Aydın R., Ketenci A., Akyüz G., Sindal D., & Yalıman, A. (2016). World report on disability: analysis of the disability issues and contributions of physical medicine and rehabilitation medical specialty in Turkey. *Turk J Phys Med Rehab*, 1(62), 83-97.
- Orhan, S. (2013). *Türkiye’de Özürlü Dostu İstihdam Politikaları (Durum Analizi ve Öneriler)* (Birinci baskı). Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yayınları.
- Orhan, S. (2015). Türkiye’de Engellilerin Bilinç Düzeyi: Engellilere Sunulan İstihdam Hakları Üzerinden Bir Araştırma. *Bilgi*, (31), 73-98.
- Orhan, S., ve Genç, G. K., (2017). Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Seçme Yazılar. Özdemir, Ç. M., (Editörler), *Sosyal Bir Hak Olarak Engelli Bireylerin Eğitim Hakkı: Engelli Bireylerin Eğitiminde Yaşanan Problemlerin Beş İlçe Bazında Sakarya İlinde İncelenmesi* içinde (153-190). Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği. (2013, 7 Eylül). Resmi Gazete (Sayı: 28758). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/09/20130907-4.htm>
- Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. (2017, 7 Eylül). Resmi Gazete (Sayı: 30182). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/09/20170916-15.htm>
- Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. (2018, 1 Eylül). Resmi Gazete (Sayı: 30522). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/09/20180901-6.htm>
- Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi (2018, Nisan). Engeli/Sağlık Sorunu veya Özel Durumu Olan Adaylara Yapılan Sınav Uygulamaları. *Değerlendirme Raporları Serisi*, Ankara, 1-46.
- Özata, M & Karip, S. (2017). Engelli bireylerin sağlık hizmetleri kullanımında yaşadıkları sorunlar: Konya örneği. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 20(4), 409-427.
- Özdemir, K., D. (2012). Ortopedik Engelli Kadınların Sorun ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma: Tuzla İlçesi Örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 23(1), 67-81.
- Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. (1997, 6 Haziran). Resmi Gazete (Sayı: 23061). Erişim adresi: http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/10111011_ozel_egitim_kanun_hukmunda_kararname.pdf

- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. (2018, 7 Temmuz). Resmi Gazete (Sayı: 30471)
Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180707-8.htm>
- Özgökçekler S. ve Bıçkıcı D. (2010, Kasım). Özürlülerin Sosyal Dışlanma Boyutları: Bursa ve Çanakkale Örneklerinden Yansıyanlar. Sözlü Bildiri, *II. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu*. Denizli, 217-243.
- Özgül, H. (2014). Tanım, Kapsam ve Geliştirilen Politikalar Düzleminde Türkiye’de Erişilebilirlik., K. Çayır, M. Soran, M. Ergün (Editörler) *Engellilik ve Ayrımcılık: Eğitimciler için Temel Metinler ve Örnek Dersler* içinde (60-79). İstanbul: Karekök Akademi.
- Özürlü Bireylere Uygulanacak Destek Eğitim Programları ve Eğitim Giderlerinin Karşılmasına Dair Yönetmelik. (2009, 9 Temmuz). Resmi Gazete (Sayı: 2728).
Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090709-11.htm>
- Özürlü Bireylere Uygulanacak Destek Eğitim Programları ve Eğitim Giderlerinin Karşılmasına Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. (2011, 30 Nisan). Resmi Gazete (Sayı: 27920). Erişim adresi <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110430-13.htm>
- Özürlü Kişilere Yönelik Sağlık Hizmetlerinin Sunumuna İlişkin Genelge. (2010, 7 Aralık). Sağlık Bakanlığı (Sayı: B.10.0.TSH.0.14.29.00.05/). Erişim adresi: <https://www.saglik.gov.tr/TR,11155/201079-sayili-ozurlu-kisilere-yonelik-saglik-hizmetlerinin-sunumuna-iliskin-genelge.html> adresinden alınmıştır.
- Özürlülerin İstihdam Yılı Konulu Başbakanlık Genelgesi. (2004, 3 Aralık). Resmi Gazete (Sayı: 25659). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/12/20041203.htm#10>.
- Sapancalı, F. (2005). AB’nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, (3), 51-106.
- Sart, Z. H., Barış, S., ve Sarıışık, Y. (2016). *Engeli Olan Çocukların Türkiye’de Eğitime Erişimi: Durum ve Analiz Önerileri*. İstanbul: Myra Yayıncılık
- Serenli A. (Ed.), (2011) *Türkiye’de engelli gerçeği*. İstanbul: MUSİAD.
- Seyhan B. ve Akduman G. (2015, Mayıs). Ulusal yasalar ve yönetmelikler ile uluslararası sözleşmeler açısından engelli çocukların eğitim hakkı. Sözlü Bildiri, *Uluslararası Katılımlı III. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi “Erken Müdahale”*, Ankara, 153-160.
- Seyyar A. (2015). *Dünya’da ve Türkiye’de Engelli Dostu Sosyal Politikalar*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Subaşıoğlu, F. (2000). Engellilerin İnternet’e Erişimi Üzerine. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 40(3-4), 203-216.
- Subaşıoğlu, F. (2008). Üniversitelerin Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümleri’nin “Engellilik Farkındalığı” Üzerine Bir Araştırma. *Bilgi Dünyası*, 9(2), 399-430.

- Şişman, Y. (2014). Engelliler Açısından Eşitlik, Ayrımcılık ve Eğitim Hakkı. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, (32), 54-85.
- Taş, D., & Yenilmez, U. (2007). Türkiye’de eğitimin kalkınma üzerindeki rolü ve eğitim yatırımlarının geri dönüş oranı. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 155-186.
- Türk İşaret Dili Sisteminin Oluşturulması ve Uygulanmasına Yönelik Usul ve Esasların Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik. (2006, 14 Nisan). Resmi Gazete (Sayı: 26139). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/04/20060414-2.htm>
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982, 9 Kasım). Resmi Gazete (Sayı: 17863 (Mükerrer)). Erişim adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf>
- Türkiye Görme Engelliler Derneği (2010, Kasım). Milletlerarası Hukuk. *Avrupa Engellilik Stratejisi 2010-2020: Engelsiz Avrupa için Yenilenmiş bir Taahhüt*. 31 Aralık 2018 tarihinde <https://www.turged.org.tr/icerik.php?id=212> adresinden alınmıştır.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2002). Kütüphane. *Türkiye Özürlüler Araştırması 2002*. 14 Eylül 2018 tarihinde <https://kutuphane.tuik.gov.tr/pdf/0014899.pdf> adresinden alınmıştır.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2011). *Özürlülerin sorun ve beklentileri araştırması (2010)*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- United Nations (1975, Aralık). *Declaration on the Rights of Disabled Persons*. 27 Aralık 2018 tarihinde <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/27-birlesmis-milletler-diger-belgeler/> adresinden alınmıştır.
- United Nations (2000a, Nisan). Basın Bülteni. *World Education Forum in Dakar, Senegal, 26-28 April to Boost Drive For Education For All*. 31 Aralık 2018 tarihinde <https://www.un.org/press/en/2000/20000411.soc4543.doc.html> adresinden alınmıştır.
- United Nations (2000b, Nisan). UN Documents. *Dakar Framework for Action Education For All: Meeting Our Collective Commitments*. 19 Mart 2019 tarihinde <http://www.un-documents.net/dakarfa.htm> adresinden alınmıştır.
- United Nations (2009, Temmuz). *United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities*. 01 Eylül 2018 tarihinde <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>
- Ünal, V., & Yıldız, M. (2017). Üniversite gençliğinin engellilere yönelik tutumlarının incelenmesi: Sivas örneği. *The Journal of Academic Social Science Studies*, (57), 341-358.
- Yıldız, S. (2010). Bilgi ve İletişim Teknolojileri Yoluyla Özürlüler İçin Geleceğe Bir Kapı Açmak. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(11), 612-620.
- Yılmaz, V. (2014). Engellilerin eğitime erişiminde kamusal sosyal destek programlarının önemi., K. Çayır, M. Soran, M. Ergün (Editörler), *Engellilik ve Ayrımcılık: Eğitimciler için Temel Metinler ve Örnek Dersler içinde* (81-92). İstanbul. Karekök Akademi.

- Yılmaz, Z. (2004).Çalışan Özürlülerin İş Yaşamında Karşılaştıkları Sorunlar ve Bunları Etkileyen Etmenler, *Öz-Veri*, 1(2), 193-218.
- Yılmaz. B. (2005). Bedensel Engelli Çocukların Temel Eğitim Okullarında Eğitim Alabilmesi İçin Gereken Mimari Düzenlemeler. *Selçuk Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 20(3), 73-84.
- Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi (2019a). Öğrenci İstatistikleri. *Yıllara Göre Engelli Öğrenci Sayıları*.18 Şubat 2019 tarihinde <https://istatistik.yok.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi (2019b). Öğrenci İstatistikleri. *Yıllara Göre Üniversitelerde Öğrenim Gören Engelli Öğrenci Sayıları*. 18 Şubat 2019 tarihinde <https://istatistik.yok.gov.tr/> adresinden alınmıştır..
- Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi (2019c). Öğrenci İstatistikleri. *Eğitim-Öğretim yılları ve Engel Türüne göre Öğrenci Sayıları*. 18 Şubat 2019 tarihinde <https://istatistik.yok.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- Yükseköğretim Kurulu (2017, Mayıs). *YÖK'te Engelsiz Erişim Çalıştayı*. 20 Haziran 2019 tarihinde <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/yok-te-engelsiz-egitim-calistayi-duzenlendi.aspx> adresinden alınmıştır.
- Yükseköğretim Kurulu (2018). Yükseköğretim Kurulu. *Yükseköğretim Dergisi*, S, 9, 1-104.
- Yükseköğretim Kurulu (2019a, Mayıs). *2019 Yılı Engelsiz Üniversite Ödülleri, Düzenlenen Engelsiz Ufuklar Çalıştayı'nda Sahiplerini Buldu*. 19 Haziran 2019 tarihinde <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/engelsiz-ufuklar-calistayi-ve-engelsiz-universite-odul-toreni.aspx> adresinden alınmıştır.
- Yükseköğretim Kurulu (2019b, Mayıs). Haberler. *2019 Yılı Engelsiz Üniversite Ödülleri Paneli*. 26 Haziran 2019 tarihinde <https://engelsiz.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2019/engelsiz-universite-odul-paneli-2019.aspx> adresinden alınmıştır.
- Yükseköğretim Kurulu (2019c, Mayıs). *2019 Yılı Engelsiz Üniversite Ödülleri*. 26 Haziran 2019 tarihinde https://engelsiz.yok.gov.tr/HaberBelgeleri/2019/06-odul-alan-universiteler/2019_yili_odul_alan_universiteler.pdf adresinden alınmıştır.
- Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği. (2006, 20 Haziran). Resmi Gazete (Sayı: 26204). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/06/20060620-9.htm> adresinden alınmıştır.
- Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği. (2010, 14 Ağustos). Resmi Gazete (Sayı: 27672). Erişim adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.14214&MevzuatIliski=0> adresinden alınmıştır.
- Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. (2014, 14 Şubat). Resmi Gazete (Sayı: 28913). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/02/20140214-3.htm> adresinden alınmıştır.

Yükseköğretim Kurumları Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. (2013, 3 Ocak). Resmi Gazete (Sayı: 28517). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/01/20130103-13.htm> adresinden alınmıştır.

Yüksel, M. (2002). Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 57(4), 35-63.

Zeytinoğlu, E. (2010). Ayrımcılık Yasağına Genel Bir Bakış. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(18), 115-134.

7. EKLER

Ek 1. Etik Kurul Raporu

	T.C. ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ Eğitim Araştırmaları Etik Kurulu Kararları	
Sayın, Doç. Dr. Sema OĞLAK ADÜ Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi		
03.04.2018 tarihinde yaptığınız başvuru 10.04.2018 tarihinde yapılan 2018/03 sayılı Eğitim Araştırmaları Etik Kurulu Toplantısında görüşülmüş ve aşağıdaki kararlar alınmıştır.		
KARAR II		
Adnan Menderes Üniversitesi Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Doç. Dr. Sema OĞLAK'ın yürüttüğü " Erişilebilir Üniversiteler Kapsamında Engelli Öğrenci Birimlerinin Öğrenciler Açısından Değerlendirilmesi" C türü (Sürekli Eğitim Araştırmaları) kapsamındaki başvurusu Dr. Öğr. Üyesi Ahmet BİLDİREN'in raportörlüğünde görüşüldü.		
Adnan Menderes Üniversitesi Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Doç. Dr. Sema OĞLAK'ın yürüttüğü " Erişilebilir Üniversiteler Kapsamında Engelli Öğrenci Birimlerinin Öğrenciler Açısından Değerlendirilmesi" C türü (Sürekli Eğitim Araştırmaları) kapsamındaki başvurusunun Kurulumuzca oy birliği ile onaylanmasına KARAR VERİLDİ.		
 Prof. Dr. Ruhi SARP KAYA Kurul Başkanı		

**ERİŞİLEBİLİR ÜNİVERSİTELER KAPSAMINDA ENGELLİ ÖĞRENCİ
BİRİMLERİNİN ÖĞRENCİLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

ÇEKO BÖLÜMÜ

Yüksek Lisans Tez Soruları

Özge ERDOĞAN

1. Cinsiyetiniz?

☐ Kadın ☐ Erkek

2. Eğitim aldığınız kurum?

☐ Vakıf (Özel) Üniversitesi ☐ Devlet Üniversitesi

3. Şu anda devam etmekte olan eğitim durumunuz?

☐ Meslek Yüksek Okulu ☐ Lisans ☐ Yüksek Lisans ☐ Doktora

4. Engellilik nedeniniz?

☐ Doğuştan ☐ Doğum sonrası

5. Engellilik türünüz aşağıdakilerden hangisidir?

☐ İşitme

☐ Görme

☐ Fiziksel/Ortopedik

☐ Diğer (lütfen belirtiniz)...

6. Üniversiteye kayıt esnasında engelli öğrenci birimine (EÖB) yönlendirildiniz mi?

☐ Evet ☐ Hayır

7. Engelli öğrenci birimine kayıtlı öğrenci misiniz?

☐ Evet ☐ Hayır

8. Cevabınız **EVET** ise; nedenini belirtir misiniz? (*birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz*)

☐ EÖB'nin karşılaştığım sorunlarda hangi birimle muhatap olacağımı bilmek için

☐ Eğitim ve okul hayatımı daha kolaylaştıracağı için

☐ Karşılaştığım sorunlara daha kolay çözüm bulabileceği için

☐ Diğer (lütfen belirtiniz)...

9. Cevabınız **HAYIR** ise; nedenini belirtir misiniz? (*birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz*)

☐ EÖB'nin sorunlarıma çözüm bulacağına inanmadığım için

☐ Göz önünde olmak istemiyorum.

☐ Kişisel bilgilerimin gizliliği konusunda güven duymuyorum.

☐ Engelli öğrenciler ile ilgili bir birim olduğunu bilmiyorum

☐ Diğer (Lütfen belirtiniz)...

10. Üniversitenizde engelli öğrenci birimi ve faaliyetleri hakkında yeterli bir bilgiye sahip misiniz?

☐ Evet ☐ Hayır

11. Cevabınız **EVET** ise; EÖB hakkındaki olumlu görüşleriniz nelerdir? (*birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz*)

☐ EÖB çalışmaları oldukça tatmin edici ve sistemli

☐ EÖB sorunlarımıza cevap verecek düzeyde aktif

☐ Üniversiteye ait engelli öğrenci birimi hakkında yeterli bilgiye sahip olabileceğim bir kaynak var (web sayfası, telefon numarası)

12. Cevabınız **HAYIR** ise; EÖB hakkındaki olumsuz görüşleriniz nelerdir? (*birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz*)

☐ EÖB sadece birim olarak var

☐ EÖB sorunlarımıza cevap verecek düzeyde aktif değil

☐ Üniversiteye ait engelli öğrenci birimi hakkında yeterli bilgiye sahip olabileceğim bir kaynak yok (web sayfası, telefon numarası)

13. İhtiyaç duyduğunuzda engelli öğrenci birimiyle kolaylıkla iletişim kurabiliyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır

14. Cevabınız **HAYIR** ise nedenini belirtebilir misiniz? (*birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz*)

- ☐ Telefon yoluyla irtibat kuramıyorum.
- ☐ İlgilenecek muhatap bulamıyorum
- ☐ Web sayfası ve adresi etkin değil.
- ☐ Birime erişebilmem için kampüs içi ve çevresinin fiziki şartları uygun değil.
- ☐ Diğer (lütfen belirtiniz) ...

15. Üniversitenizin engelli öğrencilere yönelik düzenlemelerin (kampüs içi ve çevresi) size uygun olarak düzenlenmiş olduğunu düşünüyor musunuz?

- ☐ Evet ☐ Hayır

16. Cevabınız **EVET** ise; üniversiteniz de engelli öğrencilere yönelik yapılmış düzenlemelerden hangisi mevcuttur? (*birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz*)

- ☐ Derslik /amfi/laboratuvar/kütüphane
- ☐ Eğitim materyalleri
- ☐ Engelli Tuvaleti
- ☐ Engelli asansörü
- ☐ Rampa ve Yollar
- ☐ Kampus içi erişim (shuttle vb.)
- ☐ Diğer (lütfen belirtiniz)...

17. Cevabınız **HAYIR** ise nedenini belirtir misiniz? (*birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz*)

- ☐ Derslikler engel durumuma uygun değil.
- ☐ Materyaller engel durumuma uygun değil.
- ☐ Tuvaletler engel durumuma uygun değil.
- ☐ Engelli asansörü yok.
- ☐ Sesli kütüphane yok
- ☐ Engelli araç otoparkı mevcut değil.

☐ Rampa ve Yollar erişim için yeterli değil

☐ Diğer (lütfen belirtiniz)...

18. Engelli öğrenci biriminin sosyo-kültürel etkinliklerinden zamanında haberdar oluyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır

19. Cevabınız **EVET** ise nedeni belirtir misiniz?

☐ Kendi kişisel gayretlerim ile bilgi sahibi oluyorum

☐ Engelli öğrenci birimi doğrudan benimle irtibat kurarak bilgilendiriyor

20. Cevabınız **HAYIR** ise; nedenini açıklayabilir misiniz?

☐ EÖB'nin engellilere özel sosyo-kültürel etkinlikleri olmuyor

☐ EÖB'nin sosyo-kültürel faaliyetleri zamanında ve etkin bir biçimde duyurusu yapılamıyor

21. Engelli öğrenci biriminin üniversitedeki eğitiminiz ile ilgili sorunlarınıza yönelik çözüm bulma konusundaki tutumlarından memnun musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır

22. Cevabınız **EVET** ise nedenini belirtir misiniz?

☐ Karşılaştığım sorunlara yönelik çözüm yollarına ilişkin yaklaşımları oldukça güzel

☐ Çözüm üretirken bana değer verilmesini görmek oldukça güzel

☐ Diğer (lütfen belirtiniz)...

23. Cevabınız **HAYIR** ise nedenini belirtir misiniz?

☐ Engelli öğrenci birimi sorunlarımı çözme yaklaşımlarını olumlu bulmuyorum.

☐ Engelli öğrenci birimi sorunlarımı yeteri kadar önemsemiyor.

☐ Diğer (lütfen belirtiniz)...

24. Üniversitelerde EÖB'nin mevcut olmasının eğitim hayatınızdaki BÜTÜN sorunlarınıza çözüm üretildiğini düşünüyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen evet ☐ Kısmen Hayır ☐ Fikrim yok

25. Üniversitelerde EÖB'nin olması hakkında ne düşünüyorsunuz? (*Birden fazla işaretleyebilirsiniz*)

- ☐ EÖB ile öğrencilerin “engelliliğe yönelik” olumlu algılar oluşması sağlanmaktadır
- ☐ EÖB, kendimi daha güvende hissetmemi sağlıyor
- ☐ EÖB ile eğitimde yaşanan sorunlara çözüm sağlanıyor
- ☐ EÖB ile eğitim dönemimde yaşayacağım sorunları en aza indiriyor
- ☐ Doğrudan engellilerle ilgili bir birimin olması oldukça güven verici bir durum
- ☐ EÖB kendimi çok değerli ve önemli hissediyorum
- ☐ EÖB nin olması, engellilerin eğitim hayatında gözle görülür bir sonuç yaratmadığını düşünüyorum
- ☐ Diğer (lütfen belirtiniz)...

26. EÖB'den beklenti ve önerileriniz nelerdir? (*birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz*)

- ☐ Sorunlara daha kısa sürede çözüm bulunması
- ☐ Kampus içi, derslik, tuvalet, konferans gibi alanlara erişimle ilgili zorlukların ve altyapının çözülmesi
- ☐ Genel bir engellilik algısı yerine farklı türdeki engelliğin dikkate alınarak çözüm üretilmesi
- ☐ Mezuniyet sonrası iş bulma konusunda da aktif desteğin sağlanması
- ☐ Öğretim elemanları ve öğrenciler engellilik hakkında farkındalıkları konusunda bilgilendirilmeli
- ☐ Üniversite kampüsünde çalışmak isteyen engelli öğrencilere öncelik verilmeli
- ☐ Diğer (lütfen belirtiniz)...

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Özge ERDOĞAN

Doğum Yeri ve Tarihi : İzmir / 21.10.1993

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi / İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri

Lisansüstü Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri / Yüksek Lisans

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İş Deneyimi

İletişim

E-posta Adresi : ozgeerdogan10@gmail.com

Tarih : 23.08.2019